

RAMON PANYELLA I FERRERES

FRANCESC PELAI BEIZ (1839-1889):

ENTRE LA LITERATURA

II L'ACTIVISME PATRIÒTIC

Tesi doctoral dirigida per

Dr. Manuel Jorba

Departament de Filologia Catalana

Facultat de Filosofia i Lletres

Universitat Autònoma de Barcelona

2008

RAMON PANYELLA I FERRERES

**FRANCESC PELAI BRIZ (1839-1889):
ENTRE LA LITERATURA
I L'ACTIVISME PATRIÒTIC**

Tesi doctoral dirigida pel
Dr. Manuel Jorba

Departament de Filologia Catalana
Facultat de Filosofia i Lletres
Universitat Autònoma de Barcelona
2008

Universitat Autònoma de Barcelona

**Servei de Biblioteques
Biblioteca de Comunicació
i Hemeroteca General**

*A la memòria de Josep Maria de Casacuberta, editor, erudit i catalanista,
el primer a creure que la Història de la Renaixença
no podia oblidar-se de Francesc Pelai Briz*

ÍNDIX

SIGLES EMPRADES	13
INTRODUCCIÓ.....	15
PRIMERA PART – LA TRAJECTÒRIA DE F. PELAI BRIZ	27
I. LA CREACIÓ LITERÀRIA: L’ESCRIPTOR	29
CAPÍTOL 1: FAMÍLIA I ESTUDIS.....	31
CAPÍTOL 2: ELS INICIS: BRIZ, ESCRIPTOR BILINGÜE (1859-1865)	39
2.1. LA INCORPORACIÓ A LA RENAIXENÇA	39
2.1.1. El primer impacte: l’antologia poètica d’Antoni de Bofarull.....	40
2.1.2. Una figura clau: Víctor Balaguer.....	41
2.1.3. L’impacte decisiu: els Jocs Florals de 1859	44
2.2. POETA EN LLENGUA CATALANA: ELS PRIMERS PASSOS.....	45
2.2.1. Col·laboració a <i>Los trovadors moderns</i>	46
2.2.2. Poesies de Briz en la vida social de Barcelona.....	47
2.2.3. Composicions en revistes	50
2.3. OBRA I ESCRITS EN LLENGUA CASTELLANA.....	53
2.3.1. Col·laboracions en periòdics.....	55
2.3.2. Les traduccions castellanques de literatura universal.....	59
2.3.3. La qüestió d’ <i>El Novelista popular</i>	61
CAPÍTOL 3: A LA RECERCA DEL PRESTIGI COM A POETA	65
3.1. ELS LLIBRES DE POESIA ENTRE 1861 I 1867: PROJECTES I REALITZACIONS	65
3.1.1. <i>Ensomnis del Cor</i> : una sèrie poètica fallida	65
3.1.2. Un projecte: “Jonàs. Poema bíblic”	67
3.1.3. L’ambició poètica: el poema <i>La masia dels amors</i>	68
3.1.4. El primer recull de poesies: <i>Lo brot d’achs</i>	78
3.1.5. <i>Las set baladas</i> (i un projecte de poema èpic: l’embrió de <i>La Orientada?</i>).....	83

3.2. LA PARTICIPACIÓ ALS JOCS FLORALS (1861-1869). PRESÈNCIA EN ALTRES CERTÀMENS LITERARIS.....	84
3.3. LES “JOIES DEL POETA”: <i>FLORS Y VIOLAS</i> (1870).....	93
CAPÍTOL 4: BRIZ I LA LITERATURA PROVENÇAL	95
4.1. TRADUCTOR DELS POETES PROVENÇALS: FREDERIC MISTRAL I JOSEP ROUMANILHA	95
4.2. LES RELACIONS DE BRIZ AMB ELS FELIBRES	101
CAPÍTOL 5: CREACIÓ LITERÀRIA I SERVEI A LA RENAIXENÇA: TEATRE, NARRATIVA I ALTRES GÈNERES	109
5.1. CONSIDERACIONS GENERALS SOBRE LA DEDICACIÓ DE BRIZ A LA NARRATIVA, EL TEATRE I LA LITERATURA INFANTIL	110
5.2. L’OBRA NARRATIVA (1865-1879).....	111
5.2.1. Els llibres de narracions.....	112
5.2.1.1. Classificació i descripció de les narracions	114
5.2.2. La novel·la: <i>Lo coronel d’Anjou</i>	122
5.2.2.1. Descripció de la novel·la	126
5.2.2.2. Valoració de la novel·la per part de la crítica moderna	130
5.3. L’ACTIVITAT TEATRAL (1866-1878).....	132
5.3.1. La primera etapa	133
5.3.2. La segona etapa	141
5.4. LA LITERATURA PER A INFANTS.....	145
CAPÍTOL 6: LA POESIA DELS ANYS SETANTA	149
6.1. BRIZ ALS JOCS FLORALS DURANTS ELS ANYS SETANTA. PARTICIPACIÓ EN D’ALTRES CERTÀMENS	149
6.2. ELS LLIBRES DE POESIA DELS ANYS SETANTA	157
6.2.1. <i>Las venjansas del rey Pere</i>	157
6.2.1.1. “En defensa pròpia”	160
6.2.2. <i>Lo llibre del cor meu</i>	163
6.2.3. <i>Las baladas</i>	167
6.2.4. <i>Primaveras</i> : el tancament poètic dels setanta.....	169
CAPÍTOL 7: FINAL DE TRAJECTE: LA POESIA DELS ANYS VUITANTA.....	171
7.1. <i>LA ORIENTADA</i>	171

7.1.1. Descripció del poema	174
7.1.2. La recepció del poema	178
7.2. EL “SILENCI POÈTIC”	186
CAPÍTOL 8: OBRA PUBLICADA PÒSTUMAMENT	191
8.1 <i>CAP DE FERRO</i>	191
8.1.1. La recepció del poema	196
8.2. <i>IDILIS</i>	199
II. LA MILITÀNCIA PATRIÒTICA: L’ACTIVISTA CULTURAL	201
CAPÍTOL 1: EL PROGRAMA PATRIÒTIC AL SERVEI DE LA RENAIXENÇA	203
1.1. LA PROPAGACIÓ DE LA RENAIXENÇA.....	203
1.1.1. Les publicacions periòdiques: <i>Calendari Catalá</i> i <i>Lo Gay Saber</i>	203
1.1.2. Altres iniciatives per a la propagació de la Renaixença	205
1.2. LA DIVULGACIÓ DE LA TRADICIÓ LITERÀRIA CATALANA	210
1.2.1. Les edicions de poesia medieval	210
1.2.2. La divulgació de la literatura tradicional.....	211
CAPÍTOL 2: L’IDEARI CATALANISTA DE FRANCESC PELAI BRIZ	213
2.1. LA LLENGUA, LA NACIÓ I LA DIMENSIÓ POLÍTICA DEL CATALANISME LITERARI	213
2.2. L’ELEMENT CATÒLIC	219
CAPÍTOL 3: LA PROMOCIÓ DE LA RECERCA FOLKLÒRICA: BRIZ I ELS GERMANS	
MASPONS	221
CAPÍTOL 4: L’ACTUACIÓ EN LA INSTITUCIÓ DELS JOCS FLORALS.....	227
4.1. BRIZ AL COS D’ADJUNTS	227
4.2. LA PRESIDÈNCIA DELS JOCS DE 1875	233
4.2.1. L’elecció del nou Consistori. Reacció dels poetes mallorquins	233
4.2.2. Els treballs del Consistori. La festa dels Jocs.....	237
4.2.3. El discurs presidencial	239
4.2.4. L’activitat del Consistori després dels Jocs.....	241
4.3. BRIZ DAVANT LA PROPOSTA DE TRASLLAT A PALMA DELS JOCS DE L’ANY 1873	242

III. FRANCESC PELAI BRIZ VIST PELS SEUS CONTEMPORANIS	247
CAPÍTOL 1: ELS DARRERS ANYS DE VIDA	249
1.1. LLUNY DE LA VIDA PÚBLICA: DETERIORAMENT FÍSIC I ENSORRAMENT PSICOLÒGIC	249
1.2. LA MORT	253
CAPÍTOL 2: BRIZ: VISIÓ PÒSTUMA	255
2.1. EL RESSÒ DE LA MORT EN LA PREMSA: LA REIVINDICACIÓ DEL PATRIOTA	255
2.2. EL BRIZ DE JOAN SARDÀ. LA POLÈMICA AMB ANTONI CARETA.....	257
2.3. ELS HOMENATGES DE LES ENTITATS CATALANISTES	262
2.4. RECORD I PRESENCIA DE BRIZ EN LA DÈCADA DELS NORANTA I PRIMERS DECENNIS DEL SEGLE XX	268

SEGONA PART-LES OBRES DE LA MILITÀNCIA PATRIÒTICO- LITERÀRIA

I. LES PUBLICACIONS.....	275
CAPÍTOL 1: EL <i>CALENDARI CATALÀ</i>	277
1.1. OBJECTIUS.....	277
1.2. ELABORACIÓ I DIFUSIÓ.....	279
1.3. LA HISTÒRIA: ELS CALENDARIS DEL CALENDARI CATALÀ.....	283
1.3.1. El primer calendari.....	283
1.3.2. El progressiu “creixement” (1866-1869).....	288
1.3.2.1. El <i>Calendari Català</i> de l’any 1866	288
1.3.2.2. El <i>Calendari Català</i> de l’any 1867.....	292
1.3.2.3. El <i>Calendari Català</i> de l’any 1868	295
1.3.2.4. El <i>Calendari Català</i> de l’any 1869	298
1.3.3. La trajectòria del <i>Calendari</i> entre 1870 i 1874: davallada de la participació	301
1.3.3.1. El <i>Calendari Català</i> de l’any 1870	301
1.3.3.2. El <i>Calendari Català</i> de l’any 1871	304
1.3.3.3. El <i>Calendari Català</i> de l’any 1872	307
1.3.3.4. El <i>Calendari Català</i> de l’any 1873	309

1.3.3.5. El <i>Calendari Catalá</i> de l'any 1874	312
1.3.4. El <i>Calendari Catalá</i> de 1875: la divisó del catalanisme literari.....	315
1.3.4.1 Els col·laboradors del <i>Calendari</i> de 1875	324
1.3.4.2. L' <i>Anuari Catalá</i>	327
1.3.5. El <i>Calendari Catalá</i> entre 1876 i 1878	330
1.3.5.1. El <i>Calendari Catalá</i> de l'any 1876	331
1.3.5.2. El <i>Calendari Catalá</i> de l'any 1877	333
1.3.5.3. El <i>Calendari Catalá</i> de l'any 1878	335
1.3.6. El <i>Calendari Catalá</i> de 1879: relleu en la direcció i relançament del <i>Calendari</i>	337
1.3.7. L'etapa final: els calendaris dels anys vuitanta	342
1.3.7.1. El <i>Calendari Catalá</i> de l'any 1880	343
1.3.7.2. El <i>Calendari Catalá</i> de l'any 1881	346
1.3.7.3. El <i>Calendari Catalá</i> de l'any 1882	347
1.4. ELS COL·LABORADORS DEL <i>CALENDARI</i>	351
1.4.1 Visió general.....	351
1.4.2. Francesc Pelai Briz: redactor i col·laboracions literàries	357
1.4.3. Alguns col·laboradors del <i>Calendari</i>	359
1.5. ESTRUCTURA I CONTINGUTS DEL <i>CALENDARI</i>	370
1.5.1. L' <i>Armaná provençau</i> com a model	370
1.5.2. La secció «Bons recorts»	371
1.5.2.1 Els «Bons recorts» com a crònica literària i cultural de la Renaixença	373
1.5.2.2. Els «Bons recorts» com a “tribuna d'opinió” i crítica.....	374
1.5.3. La secció literària.....	382
1.5.3.1. Descripció sumària de la literatura d'autor del <i>Calendari</i>	383
CAPÍTOL 2: <i>LO GAY SABER</i>	387
2.1. ELS OBJECTIUS	387
2.2. HISTÒRIA EXTERNA DE LA REVISTA. REDACTORS I COL·LABORADORS	390
2.2.1. Primera època	391
2.2.2. Segona època	396
2.3. L'ESTRUCTURA DE LA REVISTA: SECCIONS I CONTINGUTS	404

2.3.1. La secció d'articles editorials	405
2.3.2. La secció d'articles temàtics.....	406
2.3.3. La secció literària	408
2.3.4. Les «Novas»	411
2.3.5. La secció de crítica literària.....	414
2.3.6. La secció de crítica teatral	416
2.3.7. «Correspondència» i «Reclams»	417
2.4. PROPOSTES DE LA REVISTA PER A LA RENAIXENÇA	417
2.4.1. Una crida als escriptors: «Cantem massa i parlem poch»	418
2.4.2. L'ampliació territorial de la Renaixença: la creació de certàmens.....	419
2.4.3. L'acadèmia de la llengua catalana: una necessitat de la Renaixença literària.....	420
2.4.4. Quina llengua literària?	423
2.4.5. Altres propostes	425
2.5. EL CATALANISME DE <i>LO GAY SABER</i>	426
2.5.1. El catalanisme lingüístic: monolingüisme català i unitat de la llengua	426
2.5.2. L'anticastellanisme i el rerafons polític de la Renaixença literària....	432
2.6. <i>LO GAY SABER</i> I ELS JOCS FLORALS	438
2.6.1. La defensa de la institució	438
2.6.2. Els Jocs Florals: motor de la Renaixença literària.....	439
2.6.3. La decadència literària dels Jocs Florals i dels certàmens literaris	442
2.6.4. La crítica a les infraccions de la tradició dels Jocs.....	447
2.6.5. Un darrer plany pels Jocs	448
II. LA DIVULGACIÓ DEL CANÇONER POPULAR I ALTRES MATERIALS FOLKLÒRICS	451
CAPÍTOL 1 : LES <i>CANSONS DE LA TERRA</i>	453
1.1. LES <i>CANSONS</i> DINS LA TRADICIO FOLKLORICA CATALANA. SENTIT I PROPOSIT	453
1.2. ORÍGEN DEL PROJECTE	455
1.3. LES DIMENSIONS DEL PROJECTE	458
1.4. LA RECOL·LECCIÓ DE LES CANÇONS	460
1.5. CRONOLOGIA DE L'OBRA.	467

1.6. ELS MODELS DE LES <i>CANSONS</i>	469
1.6.1. Les <i>Observaciones</i> de Milà i Fontanals.....	469
1.6.2. Els cançoners estrangers.....	472
1.7. DESCRIPCIÓ DE L'OBRA (I): ELS VOLUMS	476
1.7.1. Estructura i contingut	476
1.7.1.1. Les introduccions.....	476
1.7.1.2. Els cançoners	478
1.7.1.3. Tancament de volum: «Notas darrerencas» i apèndixs varis	480
1.7.2. L'estudi sobre la poesia popular.....	481
1.8. DESCRIPCIÓ DE L'OBRA (II): LES CANÇONS	486
1.8.1. Tipologia de les cançons.....	486
1.8.2. Cançons inèdites i cançons conegudes	491
1.8.2.1. Les cançons conegudes.....	493
1.8.3. Les “notes” de les cançons	496
1.9. ENTRE LA FIDELITAT I LA MANIPULACIÓ DEL MATERIAL	504
1.9.1. Fidelitat al text folklòric	505
1.9.2. Manipulació del text folklòric	506
1.10. LA RECEPCIÓ DE L'OBRA I LA VALORACIÓ DE LA CRÍTICA.....	508
1.10.1. La recepció a Catalunya	508
1.10.2. La recepció a l'estranger.....	516
CAPÍTOL 2: <i>LES ENDEVINALLES</i>	521
2.1. <i>LES ENDEVINALLAS POPULARS CATALANAS</i> (1882).....	522
III. LES EDICIONS DE POESIA CATALANA MEDIEVAL	529
CAPÍTOL 1: <i>LES OBRAS D'AUSIAS MARCH</i>	531
CAPÍTOL 2: ALTRES EDICIONS	537
2.1. <i>LO LLIBRE DE LES DONES</i>	537
2.2. <i>LO LLIBRE DELS POETAS</i>	538
2.3. <i>JARDINET DE ORATS</i>	541
CONCLUSIONS	543

APÈNDIXS.....	551
APÈNDIX I–BIBLIOGRAFIA DE FRANCESC PELAI BRIZ.....	553
1. Obra en volum	553
2. Obra dispersa	559
3. Obra inèdita	574
4. Les publicacions periòdiques	574
APÈNDIX II– PARTICIPACIÓ ALS JOCS FLORALS	577
I. Poesies premiades	577
II. Altres premis.....	578
III. Poesies i altres composicions enviades i no premiades.....	578
APÈNDIX III–DOCUMENTS DE F. PELAI BRIZ (ARTICLES, POESIES, CARTES...).....	583
Document 1 Periodisme en llengua castellana	583
Document 2 L'única poesia coneguda de Briz en llengua castellana.....	589
Document 3 L'exaltació dels voluntaris catalans a la guerra d'Àfrica.....	590
Document 4 L'amistat amb els poetes provençals.....	592
Document 5 El poeta davant les crítiques.....	594
Document 6 L'anticastellanisme.....	599
Document 7 L'autoreivindicació catalanista.....	601
Document 8 Petició de col·laboració per al primer <i>Calendari Català</i>	603
Document 9 La "batalla ortogràfica": crítica dels plurals femenins en "e"....	604
Document 10 La marginació de l'Acadèmia del felibrisme.....	607
Document 11 L'ambició literària.....	609
Document 12 L'activisme patriòtic.....	611
FONTS DOCUMENTALS I BIBLIOGRAFIA.....	613
1. FONTS DOCUMENTALS PRIMÀRIES	615
2. PREMSA PERIÒDICA.....	617
3. BIBLIOGRAFIA SOBRE FRANCESC PELAI BRIZ	619
4. BIBLIOGRAFIA GENERAL.....	626

SIGLES EMPRADES

Institucions

ADB	Arxiu Diocesà de Barcelona
AIT	Arxiu de l'Institut del Teatre (Barcelona)
AHCB	Arxiu Històric de la Ciutat de Barcelona
AHPB	Arxiu Històric de Protocols de Barcelona
AGHUB	Arxiu General i Històric de la Universitat de Barcelona
AMuAB	Arxiu Municipal Administratiu de Barcelona
APaP	Arxiu Parroquial de Santa Maria del Pi
AR	Arxiu Rubió (Barcelona)
BBM	Biblioteca Bartomeu March (Palma de Mallorca)
BC	Biblioteca de Catalunya
BLA	Biblioteca Lluís Alemany (Palma de Mallorca)
BMVB	Biblioteca-Museu Víctor Balaguer
CEHI	Centre d'Estudis Històrics i Internacionals-Universitat de Barcelona

Publicacions

CC	<i>Calendari Català</i>
DdB	<i>Diario de Barcelona</i>
LGS	<i>Lo Gay Saber</i>
LIC	<i>La Il·lustració Catalana</i>
LR	<i>La Renaixensa</i>

INTRODUCCIÓ

L'origen del meu interès per la figura de Francesc Pelai Briz és antic. Es remunta a una vintena d'anys enrera quan, en el marc de dues assignatures sobre la Renaixença impartides pel professor Manuel Jorba en el Doctorat de Filologia Catalana de la UAB durant el bienni 1986-1988, vaig descobrir el personatge. O per ser més exactes, perquè el seu nom no m'era del tot desconegut com a autor d'un drama històric sobre Bac de Roda i d'algun llibre de poesia, el que vaig descobrir fou el valor objectiu del personatge com a matèria d'estudi atesa la rellevància cultural i ideològica que havia tingut en el catalanisme literari de la seva època. La revista *Lo Gay Saber*, que vaig estudiar parcialment en relació amb el contingut general d'aquelles dues assignatures ("Les actituds davant la llengua en la Renaixença" i "Els Jocs Florals"), actuà com a desencadenant d'aquesta descoberta i alhora féu créixer en mi l'interès per aprofundir en l'estudi de l'escriptor, la seva actuació cultural i la seva obra. Pràcticament al mateix temps, contribuï a alimentar aquest propòsit l'aparició de dues novetats editorials a mitjan de l'any 1988: la publicació a l'Editorial Barcino dins la seva col·lecció «Biblioteca Renaixença» d'un *Index de «Lo Gay Saber»*, a cura de Maria Carme Ribé, però molt especialment l'aparició a Edicions 62 del llibre de l'antropòleg Llorenç Prats *El mite de la tradició popular* (una història del folklore a la Catalunya del segle XIX), que incloïa una petita però ben orientada monografia sobre Briz. Tot i la seva brevetat, encara no una desena de pàgines, la lectura d'aquest estudi, que tenia ja d'entrada la importància de ser el primer que contemporàniament s'acarava a la figura de Francesc Pelai Briz, m'interessà moltíssim no tan sols per les pinzellades precises que ofería de la personalitat i de l'activitat de l'escriptor sinó també per l'acostament que feia a una faceta de Briz desconeguda per mi fins aleshores –el folklorista–, la significació profunda de la qual era la mateixa que ja havia advertit darrera de la seva faceta periodística a *Lo Gay Saber*. Això és: el fort sentit patriòtic catalanista que impregnava la seva actuació cultural. En d'altres paraules: la voluntat de servei des del camp de la literatura i la cultura a l'ideal d'una "Catalunya-nació" renaixent. Vet aquí, doncs, la

“idea força” amb què semblava pertinent enfocar l’estudi del personatge i la seva trajectòria; és a dir, la hipòtesi principal que podria presidir una recerca seriosa i aprofundida sobre l’autor que cada vegada amb més decisió estava disposat a iniciar.

L’interès científic del tema anava prenent forma i, per si això no fos suficient, hi havia un altre element que també m’hi empenyia: el fet que des del camp de la història de la literatura catalana ningú, tret potser de Josep Maria de Casacuberta,¹ no s’havia plantejat fins aleshores seriosament la possibilitat d’estudiar a fons el personatge. En efecte, descomptant la “bibliografia” d’època –comentaris i ressenyes sobre algunes de les seves obres; diversos escrits necrològics alguns dels quals són petites biografies– i la documentació que podem trobar una mica posteriorment –uns pocs articles vindicatius de la memòria de Briz apareguts a la premsa durant els primers decennis del segle XX–; deixant de banda també el pròleg d’Emili Vallès dins una antologia de narracions de l’any 1922 que prengué el nom del primer llibre narratiu de Briz (*La Panolla*), i, així mateix, oblidant les síntesis sobre el *Calendari Català* i *Lo Gay Saber* fetes per historiadors de la premsa ja des d’abans de la guerra civil (les primeres que conec són de l’any 1937), a finals de la dècada dels vuitanta del segle passat l’estat de la qüestió bibliogràfica sobre aquest autor i la seva obra era el següent: una petita aproximació, focalitzada en el *Calendari*, feta per Manuel de Montoliu i d’aparició pòstuma dins el darrer volum de la sèrie «Les grans personalitats de la literatura catalana» (*La Renaixença i els Jocs Florals. Verdaguer* –1962); el brevíssim capítol de Josep M. Poblet dins *Les arrels del teatre català* (1965) –amb ben poc interès informatiu, tot sigui dit–, les ratlles d’Àngel Carmona a *Les Dues Catalunyes* (1967), que posaven l’èmfasi en la significació política de Briz dins la Renaixença, o el breu pròleg anònim a la versió en prosa castellana del poema *Cap de Ferro* publicat per Millà –1967–; les referències a l’activitat de l’escriptor relacionada amb la literatura provençal i els seus autors que hi havia en la monografia *Frederic Mistral i la Renaixença catalana*, de Ramon Aramon –1985–, i en alguns articles d’Empar Balanzà –1987 i 1989; les breus notes de Manuel Jorba dedicades a la poesia èpica de l’autor, particularment a *La Orientada*, dins del volum setè de la *Història de la Literatura Catalana* (1986); els ja esmentats estudi de Llorenç Prats –sens dubte el més complet i interessant de tot el que

¹ Així m’ho fa pensar la gran quantitat de fitxes (noranta-una) que Casacuberta havia anat redactant sobre Briz i obra. Aquestes notes es conserven en el seu arxiu “Fitxes de la Renaixença” que és a la Biblioteca de Catalunya.

fins aleshores havia llegit sobre l'autor— i l'*Índex de Lo Gay Saber* (1988); unes notes generals sobre la trajectòria literària de Briz seguides d'una introducció a *Lo coronel d'Anjou* redactades pel professor Jordi Tifnena per a la reedició de la novel·la que féu l'any 1989 a Edicions Bromera; la presència en diversos diccionaris (*Diccionari de la literatura catalana* d'Edicions 62, amb un article de Josep M. Benet i Jornet; al *Diccionari Biogràfic* de Santiago Albertí) i enciclopèdies (a la *Gran Enciclopedia Catalana* i l'*Enciclopedia Universal Ilustrada Europeo-Americana*); les notes sobre Briz o sobre alguna de les seves obres —principalment les publicacions— en articles tractant d'altres autors o de qüestions més generals de la Renaixença (per exemple, en l'estudi de Margalida Tomàs sobre *Marià Aguiló i els Jocs Florals de Barcelona* —1877; en el de Manuel Jorba sobre les *Actituds davant la llengua en relació amb la Renaixença* —1983—, o a *Renaixença i particularisme català durant el sexenni 1868-1873*, de Maria Josepa Vilaclara —1983); i encara podríem afegir-hi aquells treballs d'història literària en què Briz tot just apareixia citat (entre d'altres, a *Guimerà*, de Josep Miracle —1958; a *Frederic Soler-Serafi Pitarra*, de Josep M. Poblet —1867; a *Vida i obra de Francesc Matheu*, de Roser Matheu —1971; a *La història del teatre català*, de X. Fàbregas —1978—; a *Manuel Milà i Fontanals en la seva època*, de M. Jorba —1984—; a *Apunts d'història de la Renaixença*, d'Oriol Pi de Cabanyes —1984—, etc.). L'any 1992, aquesta bibliografia va veure's augmentada amb la publicació de la tesi d'Enric Cassany *El costumisme en la prosa catalana del segle XIX*, on hi ha un petit estudi de conjunt de la narrativa breu de Briz, el primer treball contemporani sobre aquest vessant de l'obra de l'escriptor barceloní. Uns anys més tard, el 1996, es va publicar l'estudi inèdit de Maurici Serrahima *La novel·la històrica en la literatura catalana*, on hi ha unes quantes pàgines dedicades a *Lo coronel d'Anjou* i al poema narratiu *Cap de ferro*.

Ben cert és que en aquesta bibliografia diversa i desigual hom hi podia trobar informacions valuoses i també interpretacions pertinents sobre la significació històrico-cultural de l'escriptor. Amb tot era una bibliografia molt insuficient, sobretot si tenim en compte que Briz, tot i ser literàriament un autor menor de la Renaixença, havia estat una figura molt destacada en l'impuls inicial del moviment —entre altres elements d'interès—, raó de prou pes perquè hagués pogut generar una major atenció en els estudiosos. La realitat, però, és que l'escriptor barceloní no havia estat fins aquell moment l'objectiu de cap recerca especialitzada (situació, d'altra banda, extensible a força escriptors catalans

del XIX que no formen part de la galeria de prohoms literaris i intel·lectuals de l'època) i per tant no comptava amb cap estudi monogràfic de la seva trajectòria com a literat i activista ni tampoc amb cap anàlisi del conjunt o una part de la seva obra. Fou, doncs, la presa en consideració d'aquesta circumstància de la manca de treballs especialitzats i aprofundits sobre Briz el fet que va acabar de motivar la meva decisió d'endinsar-me en l'estudi de l'autor.

La possibilitat de tancar el programa de Doctorat amb la redacció d'un treball de recerca optatiu em proporcionà l'estímul pràctic per començar a posar fil a l'agulla d'aquest projecte d'investigació. En primera instància, l'objectiu que em vaig marcar era modest: reprendre l'estudi sobre *Lo Gay Saber* tot just començat en els cursos del tercer cicle i oferir doncs una monografia el més completa possible de la publicació atenent als seus diversos aspectes (història, redactors i col·laboradors, ideari, continguts...). Ben aviat vaig creure que no n'hi havia prou amb una descripció tancada de la revista sinó que em semblà necessari no aïllar-la del context que li donava sentit: el programa catalanista al servei del recobriment de la llengua i la literatura catalanes que Briz havia posat en marxa gradualment dins la Renaixença des de mitjan anys seixanta. Per això vaig decidir d'incorporar al treball, com a pròleg a l'estudi de la revista, una petita reconstrucció de la trajectòria literària i cultural de l'escriptor, des dels seus inicis fins al moment en què apareixia *Lo Gay Saber* en el marc d'aquest programa catalanista. El treball, doncs, que vaig presentar a Bellaterra el mes de març de 1994 sota el títol *El patriotisme literari de Francesc Pelai Briz: la revista Lo Gay Saber (1868-1869, 1878-1883)*, posava l'èmfasi en la dimensió de Briz com a activista cultural, en la idea que el patriotisme era el mòbil principal de la seva activitat, i tot plegat s'exemplificava amb l'estudi de la revista, presentada com un dels "productes" més reveladors i eficaços d'aquesta militància cultural catalanista. El treball, però, també deixava apuntades moltes altres qüestions d'interès i que calia tenir en compte: el paper important i pioner del *Calendari Català* en el desplegament d'aquest programa de patriotisme literari; la formulació d'un ideari catalanista radical –del qual la revista estudiada era una de les plataformes de difusió–; la gran ambició de Briz per projectar-se com a escriptor dins la societat literària de l'època, ben visible en els primers anys de carrera i que calia veure fins a quin punt es mantenia al llarg de les dècades següents de la seva trajectòria; la possibilitat que una part (tota?) de la seva obra de creació literària

es pogués explicar també (o fins i tot exclusivament) en funció del seu programa catalanista; les relacions establertes amb altres escriptors i grups de l'època; etc. No cal dir, doncs, que la feina de reconstrucció historiogràfica de Francesc Pelai Briz era tot just a mig fer, de manera que l'elaboració d'una tesi doctoral s'imposava gairebé com una exigència per acabar la feina començada amb el treball de recerca.

Des d'aquella llunyana data de març de 1994 fins avui que presento aquesta tesi ha passat molt de temps, massa, per ser franc. I per ser-ho encara més, no puc amagar, si no difícilment s'entendria que s'hagués dilatat tant en el temps l'elaboració d'aquest treball, que durant força anys la tesi, si bé no va quedar aturada del tot, sí que va avançar ben poc ja que em vaig dedicar, i encara amb discontinuïtat, només a l'estudi del *Calendari Català*, sobre el qual vaig redactar-ne una primera monografia cap a l'any 2000 (molt ampliada i corregida en alguns aspectes és la que s'inclou en aquesta tesi). Però poca cosa més, si descomptem la lectura –no pas l'estudi encara– d'una part dels seus llibres de poesia i alguns esforços dirigits a localitzar correspondència generada per Briz –o sobre ell– i sobretot els dedicats a trobar el seu arxiu personal, la possible existència del qual era avalada pel testimoni de Josep Maria de Casacuberta.² L'arrencada definitiva de la tesi cal situar-la a partir de l'any 2002. Des d'aleshores, la meva dedicació a investigar la trajectòria de l'autor i a estudiar la seva obra sí que va ser continuada i sistemàtica, amb un pla de treball mètodoc tant pel que fa a la recerca

² En la introducció al primer volum de l'epistolari de Jacint Verdaguer, J. M. de Casacuberta agraa les persones que li havien proporcionat textos o facilitat la consulta per elaborar la correspondència. En reproduueixo les ratlles on ens posa sobre la pista de la possible existència de l'arxiu de Briz: «[...] al senyor Àngel Aguiló (e. p. r.), fill de l'egregi patriarca de la Renaixença suara esmentat, que em traspasà el seu copiosíssim arxiu; a la senyora Antònia Casas-Briz, vídua d'Emili Vallès, que ha posat a les meves mans el no menys notable arxiu del seu avi Francesc Pelai Briz [...]» [*Epistolari de Jacint Verdaguer, Volum I (1865-1877)*. Transcripció i notes de Josep M. de Casacuberta, Barcelona: Barcino, 1959, p. 9 (el subratllat és meu)]. Albert Manent, per la seva banda, ens confirma que Casacuberta s'hauria convertit en el propietari de l'arxiu de l'escriptor durant la postguerra: «En aquest període forçós d'inactivitat editorial, perquè els llibres no condemnats per la censura no es podien vendre, Casacuberta es llançà a fons a estudiar la Renaixença i els escrits de Verdaguer, temes sobre els quals havia anat comprant molt de material, inèdit, especialment de Marià Aguiló, de Pau Piferrer i de Francesc Pelagi Briz» (Albert MANENT, «Josep Maria de Casacuberta i l'Editorial Barcino», *Homenatge a Josep M. de Casacuberta*, I, Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1980, p. 26). També Llorenç Prats, en l'estudi a què hem fet referència, donava el nom de Josep M. de Casacuberta com a possible depositari dels papers de Briz (Llorenç PRATS, *El mite de la tradició popular*, Barcelona: Edicions 62, 1988, p. 26). Malauradament, tot i les diverses consultes personals que vaig fer i fins i tot un "escorcoll" complet en el magatzem de l'Editorial Barcino, aquest «no menys notable arxiu» no va aparèixer. Tot el que n'he localitzat són encara no una desena de documents a la Biblioteca de Catalunya que procedien, efectivament, de Casacuberta, com s'hi fa constar. En la carpeta en què es guarden aquests papers hi ha afegit un "post-it" on podem llegir que «[n]han d'arribar més», però ningú de la secció de manuscrits de la Biblioteca no en tenia constància i no me n'ha sabut dir res sobre aquesta eventualitat.

intensa de documentació personal de l'autor en arxius i biblioteques, a l'esforç de llegir i buidar tota mena de fonts documentals primàries sobre Briz i així mateix els documents de la bibliografia secundària, com també pel que fa a la lectura i anàlisi de tota la seva producció, la de creació literària en sentit estricte i tota la resta. Acomplert el període de recerca i estudi, tot i que sóc conscient que potser hauria calgut fer encara un darrer esforç per mirar de localitzar altra documentació que pugui existir de (o sobre) l'escriptor o, en alguns altres casos –pocs, tanmateix–, un major esforç per consultar de primera mà documents de què he només he tingut coneixement a través de la bibliografia, vaig arribar a la darrera fase d'elaboració del treball, l'etapa de redacció, que m'ha tingut ocupat el darrer any i mig aproximadament.

El resultat és aquesta tesi que du com a títol *Francesc Pelai Briz (1839-1889): entre la literatura i l'activisme patriòtic* i en la qual es presenta un estudi complet de la trajectòria de l'escriptor i de la seva producció cultural i literària. El propòsit principal és demostrar que Briz és una figura clau del catalanisme literari del segle XIX, un personatge mogut per dues grans passions –la literària i la patriòtica– (i aquí el sentit del títol) que seran, conjuntament, el motor d'una actuació incansable per impulsar el moviment de la Renaixença. Patriotisme català, sense cap mena de dubte i en grau superlatiu és a la base de l'actuació de l'escriptor, però també, i aquesta és l'aportació més original de la tesi (amplio doncs la interpretació de la imatge de Briz que vaig donar al treball de recerca), el patriota manifesta en tot moment una fortíssima vocació per la literatura, una gran ambició per ser també un escriptor reconegut dins la Renaixença en termes de valor literari i no tan sols patriòtic. Vull subratllar, doncs, que la tesi, bé que no té com a objectiu principal fer un estudi de la literatura de l'autor, no pot deixar de banda la dimensió de Briz com a literat perquè, insisteixo, és des d'aquesta condició viscuda i assumida amb ambició i professionalitat (en el sentit de dedicació plena) que també podrà arribar a convertir-se en l'exemple més perfecte de l'escriptor-patriota de la Renaixença.

La tesi, d'altra banda, també vol posar de relleu que l'excepcionalitat de la figura de Francesc Pelai Briz en el context del catalanisme literari de les dècades centrals de la segona meitat del segle XIX es troba també en el terreny de les idees i actituds catalanistes. És a dir, Briz no va limitar-se només a fer una contribució pràctica molt important al desenvolupament de la Renaixença sinó que en paral·lel va difondre un

ideari catalanista de tall radical i inèdit en l'època que esdevé l'avançada dels plantejaments del catalanisme de reivindicació política que apareixen cap a mitjan dels anys vuitanta.

La tesi té dues grans parts, que, al seu torn, es divideixen en diverses seccions de caire general i cadascuna d'aquestes, finalment, en un nombre determinat de capítols. Així, en la primera part de la tesi («La trajectòria de Francesc Pelai Briz») es presenta de forma extensa i aprofundida una descripció i interpretació de la trajectòria de Briz dins la societat literària de l'època, atenent, en una primera secció, a la faceta de literat estricte («La creació literària: l'escriptor») i en una segona, a la d'activista cultural («La militància patriòtica: l'activista cultural»). La primera secció s'inicia amb un breu capítol sobre el context familiar i els estudis de l'escriptor, i a continuació es va presentant, segons un criteri fonamentalment cronològic, el procés de construcció de la seva carrera literària: des dels primers anys en què compagina l'ús del català i el castellà (capítol 2) però que ja comença a demostrar una forta ambició literària que el portarà a desplegar al llarg dels anys seixanta, fins i tot abans de renunciar al castellà, una intensa carrera de poeta en llengua catalana que culmina amb la consecució del títol de mestre en Gai Saber l'any 1869 (cap. 3), passant per la descripció del seu paper pioner en la divulgació a Catalunya de la poesia provençal i de la relació que estableix amb el món del felibrisme a partir del contacte amb Frederic Mistral i Josep Roumanilha (cap. 4), i així mateix passant per la descripció d'aquella part de la producció literària de Briz que no és poesia (la narrativa, el teatre i la literatura per a infants) i que s'explica sobretot com una contribució patriòtica a la Renaixença (cap. 5); fins arribar, en el tram final d'aquesta primera secció, a la descripció de la seva trajectòria poètica durant els anys 70 (cap. 6) i 80 (cap. 7) i, per acabar, de l'obra poètica publicada pòstumament (cap. 8). No he renunciat en la presentació dels successius moments i facetes d'aquesta carrera com a escriptor a analitzar la producció literària: en alguns casos es tracta d'una caracterització temàtica i formal molt sumària, però en d'altres, com es podrà comprovar, m'he detingut en una anàlisi més aprofundida d'aquelles d'obres més rellevants de l'autor, incloent-hi sovint notes sobre la recepció de què foren objecte en l'època (vegeu, per exemple, els estudis sobre *La masia dels amors*, *Lo coronel d'Anjou*, *La Orientada* o *Cap de ferro*).

Dins de la primera part de la tesi, ja he dit més amunt que hi ha una segona secció que té com a objectiu estudiar la faceta del Briz activista patriòtic. Així doncs, en un primer capítol es fa una presentació general del programa literàrio-cultural creat per l'escriptor al servei de l'impuls de la Renaixença (les publicacions; la divulgació del cançoner català i les edicions de poesia medieval) i així mateix es presenten altres iniciatives menors de signe catalanista dutes a terme per Briz però que fins avui eren poc –o gens– conegudes. El segon capítol està destinat a presentar l'ideari que acompanya l'actuació patriòtica de Briz. Així, hi és exposat el pensament de l'autor sobre la llengua i la nació catalanes i el fons de reivindicació política subjacent al seu catalanisme. També s'hi analitza un altre element central del seu pensament, el catolicisme, el qual matisa en un sentit conservador el seu ideari catalanista radical. El tercer capítol tracta de l'actuació de Briz com a promotor de la recerca folklòrica en el cercle familiar més immediat (Francesc i Maria del Pilar Maspons), i el quart i últim capítol està dedicat a analitzar l'activisme de Briz dins la institució dels Jocs Florals en la seva condició de membre del cos d'adjunts i com a president del Consistori l'any 1875.

La primera part de la tesi es clou amb una tercera secció que du per títol «Francesc Pelai Briz vist pels seus contemporanis». Es divideix en dos capítols: el primer està dedicat a descriure els darrers anys de vida de l'escriptor –marcats per la solitud i l'agreujament de la malaltia nerviosa que patia des de la seva joventut– fins arribar al moment de la mort; el segon té com a objectiu explicar quina fou la reacció de la societat literària coetània en morir Briz i quines valoracions i interpretacions es feren de la seva figura i obra. En aquest sentit, es fa referència als escrits necrològics publicats a la premsa –amb especial atenció a la polèmica que succità l'article de Joan Sardà a *La Vanguardia*, que fou respost de forma directa per Antoni Careta i més subtilment per Joaquim Riera i Bertran–; es descriuen les sessions d'homenatge que li feren les entitats catalanistes (la Lliga de Catalunya i el Centre Català), i així mateix s'al·ludeix a altres accions dutes a terme en record de l'escriptor (publicació pòstuma de poesies en revistes, estrena d'una obra teatral inèdita, etc). He cregut interessant resseguir la presència del record de Briz i la seva obra dins la cultura catalana més enllà dels anys noranta del segle XIX. Per això, el capítol es tanca amb una relació de les reedicions d'algunes de les seves obres que es van fer durant els primers decennis del

nou segle i amb l'inventari dels pocs articles que durant aquesta mateix espai de temps glossaren, sovint amb intenció reivindicativa, la figura de Briz.

La segona part de la tesi («Les obres de la militància patriòtico-literària») retorna sobre la faceta del Briz activista cultural ara per oferir un estudi aprofundit de les diferents obres que formen el tronc central del seu programa patriòtico-literari (presentat, recordem-ho, de forma molt general en la primera part del treball). El lector hi trobarà, doncs, extensos estudis monogràfics de les publicacions (primera secció) i dels reculls folklòrics –les cançons i les endevinalles– (segona secció) i alhora una descripció més sumària de les diferents edicions de poesia medieval (tercera secció). L'interès d'aquestes monografies en què estudio la producció més característicament catalanista de Briz és doble: d'una banda, permeten conèixer a fons unes obres importants de la història de la Renaixença que fins avui no havien estat estudiades (els reculls folklòrics i les edicions de textos clàssics) o no ho havien estat amb l'aprofundiment que mereixien (seria el cas de les publicacions, sobre les quals només hi ha el meu estudi inèdit sobre *Lo Gay Saber* dins el treball de recerca esmentat³ i les breus descripcions que trobem en estudis generals sobre la història de la premsa catalana); i de l'altra, aquestes monografies permeten completar el coneixement sobre la figura de l'escriptor i la seva actuació ofert en la primera part de la tesi. Així, per exemple, l'estudi de les publicacions aprofundeix en la descripció de l'ideari catalanista de Briz; fa present els seus plantejaments a l'entorn dels reptes i problemes de la Renaixença (en l'estudi del *Calendari Catalá*, per exemple, s'exposa el paper jugat per l'escriptor en la coneguda polèmica dels plurals femenins) o ens mostra les relacions que l'autor va establir amb d'altres autors del catalanisme literari de l'època. En darrer terme, la gran capacitat de treball de Francesc Pelai Briz posada al servei de la Renaixença és el que en conjunt fa visible l'estudi de totes aquestes obres.

La tesi es completa amb breu apartat de conclusions, que inclou també una síntesi molt bàsica del contingut desenvolupat en el treball, i amb tres apèndixs. El primer és una relació de tota l'obra de Briz que he pogut documentar. Hi diferencio l'obra publicada en volum de l'obra dispersa en antologies o publicacions periòdiques

³ L'estudi sobre la revista *Lo Gay Saber* de la tesi és pràcticament el mateix que vaig presentar en el treball de recerca de l'any 1994. Hi he corregit o matisat alguns aspectes del contingut i hi he introduït petits canvis en l'estructura; també hi he incorporat informació nova procedent de la recerca feta els darrers anys.

(aquí hi faig constar també les composicions publicades pòstumament indicant, quan s'escau, el seu caràcter inèdit). En l'apartat de l'obra en volum, separo la producció original (presentada per gèneres) de la resta (traduccions, reculls folklòrics i edicions de poesia medieval). En la relació de llibres publicats faig constar amb un cos de lletra més petit les reedicions que s'hagin pogut fer d'una obra determinada. Finalment, en aquest primer apèndix també es fa la relació de l'obra inèdita que Briz hauria deixat en morir i així mateix hi faig constar les publicacions. Cal remarcar que han quedat fora d'aquesta relació bibliogràfica de l'autor, en no haver-ho pogut confirmar documentalment, aquells articles i composicions publicats al *Calendari Català* i a *Lo Gay Saber* que no van signats però que versemblantment se li poden atribuir.

El segon apèndix presenta la llista completa de les composicions de Briz enviades als Jocs Florals, en dos blocs diferents: les premiades i les no premiades. El tercer, finalment, és un apèndix documental que conté textos de Briz (articles, poesies i cartes) que permeten perfilar o il·lustrar aspectes de la seva trajectòria, obra o pensament desenvolupats en el discurs de la tesi. L'interès afegit d'aquesta documentació és que en molts casos és inèdita o ben poc coneguda.

Les fonts documentals utilitzades se citen al final de la tesi. He distingit en la presentació d'aquesta bibliografia quatre grans blocs: 1) Documentació primària (papers, correspondències i arxius personals); 2) Premsa periòdica; 3) Bibliografia sobre Francesc Pelai Briz i 4) Bibliografia general. Dins del cos de la tesi, quan es fa referència per primera vegada a un document, aquest se cita de forma completa en la nota corresponent, mentre que les successives referències d'un mateix títol dins el treball es donen de forma abreujada (primer cognom de l'autor i títol, abreujat en alguns casos).

També vull fer constar que la transcripció del textos del treball, tant els que apareixen en discurs de la tesi i en nota com els que trobem en els apèndixs, s'ha fet mantenint una estricta fidelitat a la forma lingüística, la puntuació i l'ortografia originals. Només han estat corregits errors de tipus tipogràfic del tot evidents. D'altra banda, en la transcripció de documentació manuscrita, quan hi he trobat un mot poc llegible o clarament intel·ligible s'ha indicat aquesta circumstància dins de parèntesis rectes en la mateixa posició en què hauria d'aparèixer el mot dins del text citat.

Agraïments

El llarg i costós procés que suposa fer una tesi doctoral fa que al final del camí els deutes de gratitud contrets siguin molts i en múltiples direccions. El primer esment ha de ser per al doctor Manuel Jorba, el director d'aquesta tesi, a qui agraeixo ben sincerament la seva bona disposició envers la meva persona, que ja em va mostrar en dirigir-me el treball de recerca, i el seu interès perquè aquesta tesi arribés a bon port. Les seves valuoses i precises indicacions, a més, han servit per millorar-ne el resultat. Els doctors Enric Cassany, Jordi Castellanos i Xavier Vall jutjaren aquell primer treball i els agraeixo també llurs comentaris i observacions d'aleshores i els ànims que em donaren per dur endavant un projecte de tesi. Al professor de la Universitat de les Illes Balears Joan Mas i Vives dec la felicitat trobada de la important correspondència entre Francesc Pelai Briz i Josep Lluís Pons i Gallarza. Amadeu J. Soberanas, antic director literari de Barcino, va atendre'm amablement durant la meva recerca de l'arxiu Briz i va "donar-me permís" per regirar de cap a cap el magatzem de l'editorial, cosa que vaig fer amb la gentil col·laboració del Sr. Miquel Costabella. Antoni Rubió i Guilleumes també té el meu agraïment per haver-me deixat entrar a l'Arxiu familiar i poder consultar-hi, entre d'altres documents, les cartes de Briz a Joaquim Rubió i Ors que s'hi conserven. Els treballadors de totes les biblioteques i arxius on he fet recerca sempre m'han atès i servit de forma absolutament professional i amable. Per a tots ells, doncs, també el meu sincer agraïment, que vull personalitzar en les bibliotecàries de la secció de Reserva i en la cap de la secció de manuscrits, Sra. Anna Gudayol, de la Biblioteca de Catalunya; en l'Àngels Solà, de l'Arxiu Històric de la Ciutat de Barcelona, i, creuant el mar, en el Sr. José Carlos Llop, director de la Biblioteca Lluís Alemany de Palma de Mallorca.

També la meva gratitud és per a tots aquells col·legues de la Universitat (en particular de la Unitat de Filologia Catalana de la Facultat de Ciències de l'Educació i del Grup d'Estudis de Literatura Catalana Contemporània) que en un moment o altre en el curs d'aquest llarg trajecte s'han interessat per la meva feina i m'han animat a no defallir. Més que gratitud, vull que consti el meu afecte per a la professora Eulàlia Pérez Vallverdú, amiga i companya de despatx de fa molts anys, que sempre m'ha fet costat i m'ha ajudat quan ha calgut; per al meu amic i cap d'Unitat el professor Xavier Luna, que els darrers temps m'ha endreçat una mica la docència perquè pogués donar

l'embranchida final a la tesi; i també per a l'amiga i col·lega Teresa Iribarren, pels seus ànims constants i els suports "tècnics" de darrera hora.

El meu amic Albert Berrio és una de les persones de fora de la Universitat que més s'ha interessat pel treball que estava fent, i a més va cometre la proesa de llegir el meu treball de recerca ja fa molts anys. A ell, doncs, la meua gratitud per l'amistat que m'ha demostrat en tot moment. En Romà Giró tampoc no ha deixat de preguntar-me per en Briz sempre que ens hem vist. En Gregori –gràcies pel cop de mà informàtic– i la Mavi han estat atents al desenvolupament de la tesi aquests darrers temps. A ells, als meus germans, cunyat i cunyades i a tants d'altres amics i familiars que no cito però que tinc ben presents, els agraeixo l'amistat i l'afecte que m'han demostrat en interessar-se per aquest treball.

L'Oriol i la Ramona, els meus pares, sempre han confiat en la meua feina i sé que per a ells, que van invertir el seu capital humà i econòmic en l'educació dels seus fills, ha de ser un motiu de joia que un d'aquests pugui arribar a doctorar-se. La satisfacció també és meua per poder-los donar aquest goig. El pare, a més, va ajudar-me, entre d'altres feines, en la feixuga i incerta aventura de trobar el testament de Briz entre milers de documents notariais. La sort, o tal vegada la insistència, en aquesta ocasió sí que va estar de la nostra banda i, quan ja érem a punt de deixar-ho estar, va aparèixer el desitjat document. Li agraeixo la tenacitat i haver compartit amb mi aquest treball tan ingrat entre la pols dels protocols.

Si hi ha algú que ha viscut tant de prop com jo l'elaboració d'aquesta tesi, aquesta persona ha estat l'Anna, la meua dona. Sé que la tesi ens ha pres moltes hores de vida en comú, però la vida també és això: algú fa una tesi i algú altre procura resistir i entendre-ho. Agraïment infinit, doncs, per la paciència i la comprensió, que han de ser compensades amb escriure des de l'afecte que mai no ha minvat tot i que el meu isolament pogués arribar a fer creure el contrari.

En tancar aquestes ratlles també vull recordar-me dels qui ja no hi són i que sempre duc en la memòria, alguns des de fa molts anys: els meus avis, la meua tieta Montserrat, el meu enyorat amic en Joan-Manuel Ballesta, i en Miquel, el malaguanyat company de la Lali. A tots ells sé que també els hauria agradat compartir amb mi la satisfacció que sento per haver acabat la tesi.

Sant Cugat del Vallès, desembre de 2007

PRIMERA PART

LA TRAJECTÒRIA DE FRANCESC PELAI BRIZ

I. LA CREACIÓ LITERÀRIA: L'ESCRIPTOR

CAPÍTOL 1

FAMÍLIA I ESTUDIS

Les dades de caire familiar que ens proporciona l'expedient acadèmic de Francesc Pelai Briz i el del seu pare –ambdós conservats a l'Arxiu General i Històric de la Universitat de Barcelona– així com les informacions que dóna Antoni Careta en un escrit necrològic dedicat a l'escriptor,⁴ són pràcticament tota la documentació que hem pogut trobar per poder fer una aproximació als orígens familiars de Briz, bona part dels quals es troben fora de Catalunya.⁵ De la banda paterna cal anar a buscar aquests orígens a la població murciana de Mula, d'on era originari el seu avi Francisco Briz i López, un tinent coronel de l'exèrcit espanyol que, després d'haver participat en diverses campanyes militars a l'estranger, s'establí a Catalunya on es casà segurament a finals de l'any 1810 o a principis del següent amb Maria Rius i Guardiola, natural de Vilaseca (camp de Tarragona). D'aquest matrimoni nasqué un únic fill varó: Francesc Briz i Rius, el pare del futur escriptor.⁶ Per línia materna, l'ascendència de Briz es troba a l'estranger. Segons explica Careta, un estudiant de medicina d'una casa noble de Portugal hauria hagut de fugir del seu país per motius polítics i s'hauria establert a Catalunya. Anys després un fill d'aquest exiliat portuguès, el cognom del qual era Fernández, es va casar amb la filla d'un italià de cognom Massola: eren els avis materns de l'escriptor.⁷ La partida de baptisme de Pelai Briz ens permet conèixer-ne una mica més la identitat: Anton Fernández, natural de Cornellà, i Antònia Massola i Juvé, natural de Barcelona, els quals tingueren tres filles, la més gran de les quals, Mariagna

⁴ A. CARETA Y VIDAL, «Discurs necrobiogràfic», dins *Sessió necrològic-commemorativa del XXI aniversari de la proclamació del mestre en Gay Saber d'en F.Pelay Briz. Celebrada per lo Centre Català lo dia 10 de maig de 1890*, p. 4-7.

⁵ Un fet que féu exclamar a Antoni Careta que «lo catalá més catalá de la nostre época [...] duya en las venas la menor quantitat possible de sanch catalana» (*Ibid.*, p. 4). Àngel Carmona també subratllà aquesta aparent paradoxa: «Briz fou apòstol de Pancatalanisme i cantava “la saba aviorenca”, la qual cosa, dit sigui de passada, sembla un xic sorprenent en la persona d'un senyor anomenat Briz i Fernández» (Àngel CARMONA, *Les dues Catalunyaes*, Barcelona: Ariel, 1967, p. 99).

⁶ Francesc Briz i Rius va néixer el 5 de maig de 1813 a Castellterçol, però des de ben petit sembla que va viure a Vilaseca (així es dóna a entendre en diferents documents que trobem al seu expedient acadèmic). Va morir a Barcelona el 21 de desembre de 1857 «de un Basamen al cor, a la edat de 43 anys» [Registre d'òbits (1838-1873). APaP].

⁷ CARETA Y VIDAL, «Discurs necrobiogràfic», p. 4. Cal pensar que aquesta informació que dóna Careta és força fiable ja que segurament fou el mateix Briz qui li ho explicà.

Fernández i Massola, nascuda a la població d'Esplugues en una data que no coneixem –segurament de la segona dècada del segle XIX–, serà la mare del poeta.⁸

El pare de F. Pelai Briz féu estudis de cirurgia i medicina fins un curs molt avançat però no arribà a llicenciar-se.⁹ No li coneixem cap activitat professional: en els escrits d'època que hi fan referència és presentat com a «propietario», la qual cosa fa pensar que disposava de béns que li proporcionaven rendes suficients per viure.¹⁰ Sí que va tenir, en canvi, una certa activitat pública en la política municipal de Barcelona durant la dècada dels cinquanta com a regidor de l'Ajuntament de la ciutat per les candidatures del partit progressista, del qual era membre. Es presentà per primera vegada a les eleccions el 1851 però no sortí escollit (les quatre places de regidor del seu districte foren guanyades totes pels candidats conservadors), tot i que fou el més votat de la candidatura progressista;¹¹ tornà a concórrer-hi l'octubre de 1853 i aleshores sí que guanyà l'acta de regidor i va ser, a més, el qui obtingué més vots de tots els candidats del seu districte;¹² el febrer de 1857 es presentà altra vegada i també sortí elegit, però com es desprèn de la consulta del Llibre d'Actes del plenari de l'Ajuntament deixa el càrrec al cap de pocs mesos.¹³

Antoni Careta ens parla del pare de Briz com un catalanista *avant-la-lettre* i refereix un episodi del seu pas pel consistori en què hauria fet gala de patriotisme català:

[...] era home coratjós y mes catalá de lo que solian ser los fills d'aquella época. Lo seu catalanisme va manifestar-se prou quan, sent regidor de Barcelona, dava una forta y merescuda llliso d'història y de dignitat als companys de municipi que volien treure l'ús de la banda.¹⁴

⁸ Mariagna Fernández morí a Barcelona el 28 de maig de 1878.

⁹ Del «Libro primero de matrícula médico-cirujanos» (foli núm. 278, Expendient acadèmic AGHUB), obtenim la informació següent: Briz i Rius es matriculà l'octubre de 1833 als 19 anys a primer curs de «médico-cirujanos» i seguí successivament els cursos fins al sisè, en què consta amb data d'octubre de 1838 com a matriculat però en canvi no apareix el 1839 a la llista d'examinats d'aquell curs. Les dades acadèmiques s'acaben aquí i per tant cal concloure que abandonà la carrera.

¹⁰ No hem trobat el seu testament ni l'inventari de béns fet a la seva mort. No podem saber, doncs, si les rendes provenien d'un patrimoni propi (de la seva família) o del de la seva dona, que sí que coneixem i que fou el que heretà Briz.

¹¹ Vegeu *DdB* dels dies 2, 4 i 5 de novembre de 1851.

¹² Obtingué noranta-set vots (cf. *DdB*, 4-XI-1853).

¹³ L'acta del 12 de març de 1857 fa constar la presa de possessió de Francesc Briz i Rius com a regidor. En la del 12 de maig encara apareix el seu nom com a assistent al ple, però en les actes de les reunions posteriors a aquesta data el seu nom ha desaparegut (Llibre d'Actes dels plens de l'Ajuntament de Barcelona. AMuAB). La breu nota necrològica que li dedicà el *Diario de Barcelona* el 23-XII-1857 ens confirma que, efectivament, renuncià l'acta de regidor.

¹⁴ CARETA Y VIDAL, «Discurs necrobiogràfic», p. 4-5. Hem resseguit les actes dels plenaries de l'ajuntament que corresponen als diferents mandats de Briz i Rius però no hi hem trobat cap al·lusió a aquest episodi.

De la mare de Briz, ben poca cosa en sabem, tot just la informació que altra vegada Antoni Careta ens proporciona, el qual la presentava com una persona de qualitats extraordinàries:

[...] era un ser excepcional; pocas, molt pocas vegadas se vehuen reunidas en una dona las qualitats de sentiment y d'inteligencia en lo grau que las posehia Dona Maria Agna Fernandez.¹⁵

Francesc Briz i Mariagna Fernández es casaren el mes d'octubre de 1837 a Barcelona¹⁶ i van tenir un únic fill, Francesc Pelai Briz i Fernández, que va néixer el 27 de setembre de 1839 en aquesta mateixa ciutat, on fou batejat l'endemà a la parròquia de Santa Maria del Pi amb els noms de fonts de «Francisco de Asis Pelayo Joan».¹⁷ Va viure a Barcelona tota la seva vida en una casa de propietat familiar situada al número 1 de la placeta dels Cegos de la Boqueria,¹⁸ domicili que només deixà temporalment l'any 1858 (creiem que a causa de la mort del pare) per anar a viure al carrer del Governador, però un cop casat, a finals de 1861, hi deuria tornar i per no moure-se'n més.¹⁹

La infantesa de l'escriptor ens és completament desconeguda i només ens n'ha arribat una imatge molt genèrica d'època feliç a partir de referències com ara l'evocació nostàlgica que l'escriptor, malalt i solitari i instal·lat en la mitificació de la seva joventut,

¹⁵ *Ibid.*

¹⁶ Cf. Expedient matrimonial de Francesc Briz i Rius. APaP.

¹⁷ La partida de baptisme de Briz s'hauria d'haver conservat en el llibre de baptismes de l'Arxiu parroquial però no l'hi he pogut localitzar. Una transcripció sencera d'aquesta partida és inclosa en la documentació acadèmica de l'escriptor a l'AGHUB.

¹⁸ La placeta dels Cegos de la Boqueria és un petit "queixal" que trobem just al començament del carrer del mateix nom venint des del de la Boqueria. Aquesta denominació de "placeta" és la que emprava generalment Briz –l'hem vista en cartes i altres documents– i pensem que era la forma popular amb què els barcelonins coneixien aquest punt en què el carrer és més ample, ja que en la documentació oficial d'època no hi hem trobat cap "placeta dels cegos" sinó només el carrer "dels cegos" (vegeu, per exemple, José MATAS; Manuel SAURÍ, *Guía General de Barcelona*: Imp. de Manuel Saurí, 1860). La finca familiar de Briz, segons llegim en l'inventari de béns de l'escriptor (cf. nota 32), era «una casa señalada con el número treinta y uno de la calle de la Boqueria y con el uno en la de los Ciegos de la Boqueria, de esta ciudad [...] compuesta de planta baja, dos tiendas, con entresuelo y puerta, una de ellas en ambas calles, y la otra solamente en la de los ciegos de la Boqueria, de cuatro pisos y terrado [...]». La finca encara existeix avui amb les mateixes característiques (una de les dues botigues que s'esmenten està tapiada).

¹⁹ Obtenim la informació sobre aquest canvi temporal de domicili del que podem llegir en els fulls de matrícula de la Universitat dels cursos 1858-59 i 1859-60 (Expedient acadèmic de F.P.B-AGHUB): Briz viu a «La calle del Gobernador número 1 piso 3º» (avui carrer Duran i Bas). Pensem que la hipòtesi que el canvi de domicili podria venir motivat per la mort del pare és versemblant ja que en el full de matrícula del curs 1857-1858 –el pare encara era viu– és fa constar l'adreça de la placeta dels Cegos de la Boqueria. Amb tot, podria ser que Briz no s'hagués mogut mai realment d'aquest domicili després de l'òbit patern i que l'adreça del carrer del Governador fos la del seu tutor a la Universitat (és una hipòtesi que ens apunta el Dr. Manuel Jorba).

féu en un dels articles de memòries que publicà els anys vuitanta a *La Il·lustració Catalana*, en què presentava tòpicament però no mancat de raó aquesta etapa de la seva vida com «lo paradís de una trista vida», una infantesa associada, a més, al record de «las personas que obtingueren las afeccions mès puras de mon cor y que ja no tornarè a veure mès en aquesta terra»,²⁰ és a dir, els seus pares, figures fonamentals en aquesta època de la vida de Briz,²¹ i per les quals servà sempre un profund afecte, especialment pel pare que morí quan ell tenia divuit anys. Aquest fort vincle sentimental del fill amb els seus pares és ben present en la seva obra poètica inicial en les dedicatòries personals que adreça adés a l'un, adés a l'altre en llibres o poemes. De fet, la primera obra que Briz va considerar important (*Ensomnis del cor*, de 1860) anava dedicada al seu pare –de la mort del qual només feia dos anys–, amb unes paraules que mostren la tristesa d'un jove Briz per aquesta absència que el seu cor, escriu, ja no podrà tornar a omplir mai més (és probable que el sentiment arrelat en l'escriptor que la vida no havia estat justa amb ell, sentiment que amb el pas dels anys va anar-se accentuant, tingui el seu origen en aquest primer «drama» personal de la mort prematura d'un pare que el fill idolatrava).

En un altre ordre de coses, podem conjecturar que, a banda de la ciutat de Barcelona, en la vida del Briz infant i adolescent (i també del jove que entra a l'edat adulta) hi ha un altre espai important que és al·ludit en alguns textos (per exemple, en algunes notes de cançons de les *Cansons de la terra*) o transposat literàriament en algunes obres (a *La masia dels amors* o també a la narració «Una cansó» –dins el recull *La Roja*): ens referim a la zona del camp de Tarragona i, en particular, a la població de Vilaseca, on potser va fer estades llargues durant els estius en la casa familiar paterna.

No en sabem res del primer ensenyament del Briz infant i les primeres notícies que tenim sobre els seus estudis corresponen ja a la «segunda enseñanza».²² Entre setembre de 1850 i juny de 1856 féu els sis cursos de “grau” en la branca de lletres o humanitats (estudis anomenats oficialment «de filosofia») repartits de la següent manera: els dos primers cursos al «Colegio de D. José Figueras» (Briz tenia 11 anys en

²⁰ Francesch Pelay BRIZ, «Recorts. Fragments del “Llibre de ma vida”. (1858) Lo gran carnestoltes de Barcelona», *LIC*, any V, núm. 107 (31-III-1884), p. 90-91

²¹ Antoni Careta suggeria que els seus pares tingueren una influència principal en el caràcter i les aptituds del seu fill (cf. A. CARETA Y VIDAL, «Don Francesch Pelay Briz», *L'Avens*, segona època, any I, núm. 6 (25-VI-1889), p. 91.

²² Totes les dades que donem sobre els estudis de Briz, tant les referides al “grau” com les de “facultat”, han estat tretes de l'expedient acadèmic.

començar el primer curs l'octubre de 1850), un centre privat incorporat a la Universitat de Barcelona, i els quatre següents cursos, com devia ser prescriptiu, a l'Institut provincial de Barcelona que depenia també de la Universitat.²³ Obtingué el «grado de bachiller en filosofía» el 23 de juny de 1856 després de fer els corresponents exercicis davant d'un tribunal format per vuit professors entre els que hi havia Joan Cortada i Josep Lluís Pons i Gallarza, que actuà com a secretari i que fou el seu professor de retòrica.²⁴ És versemblant pensar que aquests estudis d'humanitats van jugar un paper important, si no principal, en el naixement de l'afició de Briz per les lletres en general i per la poesia en particular, però en tot cas fou una formació humanística que no va tenir continuïtat en el camp de l'educació formal ja que a la Universitat es matriculà a Dret, a instàncies molt segurament d'una decisió paterna i no pas del seu propi criteri ni interès que en aquell moment potser ja era més a prop de la literatura que no pas del món de les lleis, fins al punt que al cap dels anys recordava que «[l]as asignaturas de ma carrera de lleys eran tantas y tan pesadas» que pràcticament no li deixaven temps per a les seves aficions literàries.²⁵

El curs 1856-1857, doncs, Francesc Pelai Briz va començar la carrera de lleis en l'especialitat de Dret civil i canònic, uns estudis en què va tenir com a condeixebles futurs personatges importants de la Renaixença i la cultura catalana en general: els germans Marià i Francesc Maspons i Labrós (no és arriscat pensar que la relació amb aquest darrer s'inicià en aquesta època d'estudiant, si no és que ja havien coincidit a l'Institut²⁶), Francesc Miquel i Badia (amb aquest sí que van ser companys a segon ensenyament²⁷), Celestí Barallat i també amb Josep d'Argullol i Serra. La carrera de dret aleshores durava set anys: Briz féu els tres primers cursos sencers, amb resultats

²³ Les qualificacions obtingudes per curs foren les següents: 1r any («bueno»); 2n any («sobresaliente»); 3r any («sobresaliente»); 4t any («notablemente aprovechado»); 5è any («bueno») i 6è any («bueno»).

²⁴ Briz sempre conservà un gran afecte i consideració per Pons i Gallarza, de qui havia rebut «en la Universitat vella les primeres llicons de retòrica» [Ho diu Briz en una carta sense data a J.L. Pons i Gallarza. Aquesta carta forma part de la correspondència enviada per l'escriptor barceloní al poeta català establert a Mallorca, integrada actualment, junt amb altra documentació i manuscrits de Pons, dins la «Biblioteca i Arxiu de Joan Pons i Marquès» (capsa «Autògrafs d'autors del XIX») depositada a la Biblioteca Lluís Alemany de Palma de Mallorca. En endavant en aquesta tesi, si no es diu el contrari, totes les cartes que citarem de Briz a Pons pertanyen a aquest epistolari].

²⁵ Francesc Pelay BRIZ, «Recorts. Fragments del "Llibre de ma vida". (1863) Reimpresió de las obras de Ausías March», *LIC*, any V, núm. 114 (15-VII-1884), p. 202.

²⁶ En la poesia «Cant dels Fetillers» publicada a *El monitor de primera enseñanza* el 6 març de 1861 hi llegim la següent dedicatòria: «Poesia dedicada á mon mes amich Francisco Maspons y Labrós».

²⁷ Ho recordava Miquel i Badia en la necrologia de Briz que escriví al *DdB*, 29-X-1889.

acadèmics satisfactoris («notablemente aprovechado» fou la qualificació obtinguda en cada un d'aquests cursos), i es matriculà el curs 1859-1860 per fer el quart any de la carrera que tanmateix no va poder completar perquè només va examinar-se d'una de les dues assignatures («Instituciones de Derecho canónico») ja que de l'altra («Derecho mercantil y penal») fou donat de baixa per les moltes faltes d'assistència i per tant perdé el dret a examen (amb data de 12 de maig de 1860 el catedràtic de l'assignatura notificava el següent al Degà de la Facultat: «Pongo en conocimiento de V.S. que el alumno Pelayo Briz ha cometido el numero de faltas voluntarias que señala el articulo 135 del reglamento de Universidades, para perder el curso»). El curs següent, Briz ja no es matriculà i deixà els estudis, que no reemprendria mai més. La causa fou «una gran malaltia» –recordava el mateix escriptor molts anys més tard²⁸–. Precisem: les primeres manifestacions d'una afectació severa de tipus nerviós que no podem descriure amb exactitud però que sí que sabem que va anar-se agreujant progressivament i que, en darrer terme, fou una de les causes de la seva prematura mort.²⁹ L'autor desconegut d'un breu article sobre l'escriptor publicat el 1890 a *Lo Teatro Catalá* dóna a entendre que fou la mare, seguint el consell dels metges, qui amb una actitud d'extrema sobreprotecció cap al seu fill va prendre la decisió que el jove Briz deixés la Universitat,³⁰ una decisió, d'altra banda, que també sabem que no va contrariar-lo gaire ja que així s'alliberava de la càrrega feixuga d'un estudis pels quals no sentia cap mena de vocació, de manera que «amo de todas las horas del día», escrivia Briz, «tinguí la llibertat de emplearlas en lo que millor mes semblés».³¹ No cal dir, les evidències en són moltes, que la poesia i l'activitat literària en general foren des d'aleshores, primera meitat de la dècada dels seixanta, les ocupacions principals d'aquell jove de vint anys

²⁸ BRIZ, «Recorts. Fragments del “Llibre de ma vida”. (1863) Reimpressió de las obras de Ausias March», p. 202.

²⁹ La informació més concreta que tenim sobre la malaltia nerviosa de Briz i les seves conseqüències ens la dóna Artur Masriera: «Aquejado de una neurastenia, que se manifestaba principalmente en verdaderos ataques de agorafobia (el horror á calles y plazas), pasábase años y más años sin salir de su domicilio [...]» (Arturo MASRIERA, «Triunfantes y olvidados», II, *La Vanguardia*, 15-X-1911). Josep Roca i Roca, d'altra banda, apunta en la mateixa direcció quan ens descriu un Briz «[c]on demnat durant molts anys á reclusió per decret de una enfermetat que no li permetia eixir al carrer sense experimentar forts rodaments de cap [...]», P. del O. [Josep Roca i Roca], «Francesc Pelay Briz», *La Esquella de la Torratxa*, any XI, núm. 549 (20-IX-1889), p. 450.

³⁰ P., «D. Francesch Pelay y Briz. I», *Lo Teatro Catalá*, núm. 8 (14-XII-1890), p. 2 [No sabem qui en pot ser l'autor. Per les informacions que conté (detallades i que demostren molta proximitat a l'escriptor) i el to reivindicatiu de l'article es podria tractar de Careta, però l'error del títol de l'article en què apareix la conjunció copulativa enllaçant el segon nom i el cognom, entre d'altres elements, ens en fan dubtar].

³¹ BRIZ, «Recorts. Fragments del “Llibre de ma vida”. (1863) Reimpressió de las obras de Ausias March», p. 202.

que essent estudiant encara ja havia donat a conèixer els seus primers poemes (vegeu *infra* «Poeta en llengua catalana: els primers passos»). I també foren les ocupacions exclusives: Francesc Pelai Briz no desenvolupà mai cap professió fora de l'àmbit de les lletres i pensem que, si va poder viure lliurat del tot a la literatura (i molt particularment a partir de la segona meitat dels anys seixanta a “la causa” del catalanisme literari), fou gràcies al mateix estatus social del qual ja havia gaudit el seu pare, és a dir, la condició de propietari que li assegurava ingressos regulars provinents de diversos immobles i censos.³²

La relació que Francesc Pelai Briz va establir amb els germans Maspons i Labrós en l'època d'estudiant degué introduir-lo en el cercle familiar d'aquells on deuria conèixer la seva futura esposa, la germana gran dels seus amics, de nom Manuela (no pas Maria del Pilar, la petita de la nissaga i la futura escriptora Maria de Bell-lloch, com erròniament es diu en algun text sobre l'escriptor), amb qui es casà el 23 de novembre de 1861 a la parròquia del Pi, de la qual ambdós eren veïns.³³ A partir d'aquest moment, un nou paisatge, que també tindrà un cert rendiment literari (present en algunes narracions de l'autor i evocat en algun text de memòries), entrarà en la vida de Briz: el poble de Riells del Fai i la seva contrada, on l'escriptor va passar força temporades als estius en una casa que tenia per nom «Cal Unyós» (creiem que són els vincles de la família Maspons amb aquesta zona del Vallès Oriental el que explicaria la presència de Briz en aquest poble).³⁴ El matrimoni Briz-Maspons va tenir una única filla, Marta, que va néixer l'any 1863. Es casà amb Agustí M. Casas, amb el qual va

³² Els béns immobles i drets reials de què disposava Briz en el moment de la seva mort i que es fan constar en el seu inventari de béns (notari J. Ferrer i Barnadas, Barcelona 12 d'agost de 1889. Escripura núm. 823, fols. 3565-3587. AHPB) són exactament els mateixos que figuren en l'inventari de béns de la seva mare: la casa familiar de la Placeta dels Cegos de la Boqueria i una altra casa del carrer Carders a Barcelona, heretades per Mariagna Fernández i Massola de «Dª Mariana Fageda y Vila», i diverses participacions i censos provinents d'altres petites propietats que havia heretat de la seva mare Antonia Massola [Escripura núm. 430, amb data del 9 d'octubre de 1878, dins «Constantino Gibert. Protocolo de escrituras 1878 (3ª parte)». AHPB]. Aquest patrimoni, com hem dit, també és el que es fa constar en l'inventari de béns de Briz i queda clar, doncs, que no provenia del seu pare, del qual l'inventari no en diu res, tot i que en el testament de l'escriptor amb data de 15 de febrer de 1878 hi podem llegir que, entre d'altres coses, deixa a la seva mare «todo cuanto le pertenece actualmente y pueda pertenecerle en lo sucesivo de la herencia de su difunto Sr. Padre» [Escripura núm. 1204, folis 225-228, dins «Constantino Gibert. Protocolo de escrituras 1878 (1ª parte)». AHPB].

³³ Cf. Llibre d'expedients matrimonials de 1861 (ADB). Manuela Maspons va néixer el mateix any que el seu marit i va morir dos anys abans, el 25 d'octubre de 1887 [informació obtinguda de l'esquela apareguda al diari *LR* (26-X-1887)].

³⁴ Briz va deixar testimoni escrit de la descoberta d'aquesta zona a Francesc Pelay BRIZ, «Recorts. Fragments del “Llibre de ma vida». (1865) Ma primera anada á Riells del Fay», *LIC*, any V, núm. 120 (15/X/1884), p. 299-302

tenir tres fills, dos nois i una noia. Sabem que el primogènit, Francesc Xavier Casas Briz, fou un actiu militant del catalanisme radical a cavall del primer i segon decenni del segle XX (president de l'Associació Nacionalista Catalana, entitat vinculada a la Unió Catalanista, de la qual fou secretari de la junta permanent; també fou redactor i director del setmanari *Renaixement* adherit a la Unió).³⁵ Per altra banda, la filla, Antònia Casas Briz, es casà amb el lingüista Emili Vallès. Aquestes són totes les notícies que tenim sobre la descèndència més directa de l'escriptor.

³⁵ En la seva condició de director d'aquesta publicació hagué de respondre davant la justícia «per suposats ultratges a la nació i a la bandera i a l'himne nacionals» (*Renaixement*, núm. 150 (16-XIII-1913), p. 492) i també sabem que fou objecte d'un atemptat del qual sortí il·lès [*cf. Renaixement*, núm. 175 (abril de 1914), p. 192].

CAPÍTOL 2

ELS INICIS: BRIZ, ESCRIPTOR BILINGÜE (1859-1865)

Briz va començar la seva carrera literària pública l'any 1859 exercint alhora de poeta, traductor, periodista i crític i ho féu alternant l'ús de les llengües catalana i castellana, aproximadament fins a mitjan 1866. Són uns anys de formació i en conseqüència de manifestació d'interessos varis en el camp de la literatura, una etapa en què la imatge dominant de Briz és sobretot la d'un jove escriptor que malda per fer-se un lloc en la Barcelona literària del moment i que per tant no desaprofitarà cap de les vies que el món cultural de l'època li posava a l'abast per satisfer aquesta ambició d'escriptor que el guia. Així, per exemple, el veurem dedicat amb passió i intensitat al conreu de la poesia en llengua catalana inserint les seves primeres composicions en revistes i, sobretot, participant activament als Jocs Florals de Barcelona; i de la mateixa manera, fora de la creació literària estricta, també durà a terme ja alguna activitat literària de signe patriòtic català (edició de les *Obras de Ausias March*) que prefigura el gran activista catalanista que apareixerà a partir de mitjan anys seixanta. Però en aquest període inicial de la seva trajectòria com a escriptor, el catalanisme literari no serà encara l'àmbit exclusiu de la seva activitat sinó que es farà compatible amb una producció escrita en llengua castellana (traduccions i articles periodístics sobretot, però també, ni que sigui de forma molt testimonial, alguna mostra de poesia i narrativa originals) des de la qual completarà la seva projecció com a escriptor i que revela, creiem, una certa intencionalitat de professionalització en el món de les lletres.

2.1. LA INCORPORACIÓ A LA RENAIXENÇA

En l'ordre dels esdeveniments que portaran un jovenet Francesc Pelai Briz a descobrir el catalanisme literari i a incorporar-s'hi, d'antuvi en un sentit més formal que ideològic (en tot cas hi hauria només un sentimentalisme patriòtic que reforçaria l'adhesió formal), cal esmentar tres fets inicials importants: l'impacte que li causà la recepció i la lectura de l'antologia poètica d'Antoni de Bofarull *Los trovadors nous*; l'amistat amb Víctor Balaguer, el qual actuà de mentor en els primers passos literaris de Briz, i l'esdeveniment socioliterari de la restauració dels Jocs Florals l'any 1859.

2.1.1. El primer impacte: l'antologia poètica d'Antoni de Bofarull

Segons explica el mateix escriptor en el primer article de la sèrie memorialística «Recorts. Fragments de "Llibre de ma vida"», va conèixer l'existència de *Los trovadors nous* tot passejant per la Rambla en arribar-li a les mans un prospecte de propaganda de la publicació.³⁶ Se'n féu subscriptor de seguida i esperà amb impaciència, anant i venint un dia i altre de la llibreria de l'editor Salvador Manero, «la primera entrega que may acabava de surtir». Quan a la fi es publicà, la impressió sobre el jove Briz fou profunda i l'impacte sembla que va anar més enllà d'un goig estrictament literari:

[...] la divisa ó emblema que en la portada havia estampat lo colector del aplech me deixá enamoradíssim; aquell escut de las barras cimejat per una estela mig amagada per un núvol que s'aclareix y al damunt de aixó l'arpa simbolisant la poesía, formavan un conjunt molt agradós que parlava al cor y al enteniment, conjunt digne de la idea que enclóhía'l volum baix las aparensas d'un senzill aplech de versos.³⁷

Unes paraules ben significatives que revelen el reconeixement emocionat per part de Briz del valor patriòtic afegit a la poesia escrita en llengua catalana, una realitat amb què tot just acabava de prendre contacte gràcies a l'antologia de Bofarull.³⁸ Després d'aquest primer llibret inicial la publicació dels successius plecs que havien de formar la col·lecció fou viscuda per Briz i molt altres joves com ell amb gran interès, de manera que la sortida setmanal de cada nou opuscle de la col·lecció era un esdeveniment per a aquesta joventut interessada per la poesia:

Los diumenges (donchs solian eixir las entregas cada dissapte al vespre y eran molts los que las recullian l'endemà) á l'hora del passeig, era bastant comú veure aplechs de joves que, tot passejantse, escoltaván á un de sos companys, mentres llegia en veu un xich forta lo quadernet corresponent al dia aquell. Altres, que anavan sols, com estudiants endarrerits de llissons, las llegian per sí, ensopegant ab tothom, tanta era l'afició ab que devoravan sas planas. Jo fuy un de tants, y las primeras impressions de aqueix llibre las vaig rebre aixís.³⁹

³⁶ Francesch Pelay BRIZ, «Recorts. Fragments del "Llibre de ma vida"». (1858) *Los Trovadors Nous*, LIC, any V, núm. 106 (15-III-1884), p. 69-70.

³⁷ *Ibid.* p. 70.

³⁸ Es fa difícil, amb tot, acceptar sense reserves que aquestes paraules que destaquen l'impacte patriòtic de l'antologia de Bofarull es corresponguin amb prou objectivitat a la realitat dels fets. Briz escriu això vint-i-cinc anys després d'haver-ho viscut, quan ja ha forjat la seva imatge de "croat" del catalanisme literari i, des d'aquesta posició, podria estar interpretant de forma interesada els seus inicis literaris per fer-los casar amb aquesta imatge.

³⁹ BRIZ, «Recorts. Fragments del "Llibre de ma vida"». (1858) *Los Trovadors Nous*, p. 70.

Des del record, doncs, l'escriptor ens presenta la recepció dels diferents poemes de la col·lecció com un veritable procés de descoberta de la poesia en català, una experiència de lectura en què el gaudi poètic i el sentiment patriòtic es donaven la mà. Així, sabem que fou en un dels plecs de *Los trovadors nous* que va poder llegir per primera vegada L'«Oda á la patria» d'Aribau;⁴⁰ o coneixem l'emoció que experimentà amb la lectura de la poesia «La posta de sol» de Lo Gayter del Llobregat (que l'acompanyà tota la vida: «[D]e llavoras ençá sempre m'he recordat del títol y han deixat, sas darreras estrofas, cada cop que las he llegidas, la mes suau y melancónica emoció en mon cor»); amb el poema de Bofarull «Lo net del últim conseller» el qual, escrivia Briz, «despertá en món cor lo viu sentiment de la pátria», o amb d'altres poesies que també deixaren una forta impressió en el seu esperit i que cal imaginar que feren créixer el seu desig de ser poeta, i molt particularment de ser-ho en llengua catalana:

[...]lo *Cant d'amors*, d'En Balaguer, l'*Aubatet*, de Guillem Forteza, lo *Xiprer*, de Aguiló, y altras y altras obriren rastre en mon cor y feren esclatar al davant dels ulls de ma exaltada fantasia un vast y gloriós espay, qual existencia no havia sospitat ho fins alashoras.⁴¹

Això és: en darrer terme, *Los trovadors nous* li feren descobrir el «vast y gloriós espay» de la poesia en llengua catalana, un espai ple de sentit patriòtic que plaïa el jove Briz, però també, creiem, un espai literari ben atractiu per a desenvolupar-hi de forma preferent la seva vocació de poeta.

2.1.2. Una figura clau: Víctor Balaguer

Víctor Balaguer jugarà un paper fonamental en els inicis literaris de Francesc Pelai Briz. En morir aquest, el seu cunyat Francesc Maspons i Labrós, en carta a Balaguer de 18 de juliol de 1889 en què li agraià el condol per la mort de l'escriptor, recordava precisament «las muchas relaciones que habían mediado entre V. y Briz cuando este comenzó su vida literaria».⁴² Certament: si la lectura de l'antologia de Bofarull va contribuir a crear en Briz les condicions diguem-ne sentimentals per al naixement de la seva vinculació al catalanisme literari, fou la figura de Víctor Balaguer qui en creà les

⁴⁰ En un altre moment de l'article Briz torna a citar el poema d'Aribau, i ho fa de forma lleugerament diferent: «A ma patria».

⁴¹ BRIZ, «Recorts. Fragments del "Llibre de ma vida"». (1858) *Los Trovadors Nous*, p. 70.

⁴² La carta està publicada a Enrique MIRALLES, *Cartas a Víctor Balaguer*, Barcelona: Puvill, 1995, p. 186-187.

condicions pràctiques i materials per començar a fer-la realitat, en la mesura que fou ell qui va fer entrar Briz com a adjunt en la institució dels Jocs Florals i alhora li proporcionà les ocasions (en revistes i en esdeveniments ciutadans) per fer els primers passos com a poeta; i d'altra banda, també fou Balaguer qui l'encoratjà i li donà suport en els seus primers projectes literàrio-culturals de caire catalanista (el *Calendari Catalá* i les *Cansons de la Terra*). Sembla fora de tot dubte, doncs, que Balaguer actuà en aquests inicis com a «consejero y maestro» de les aficions literàries de Briz.⁴³

⁴³ Víctor Balaguer era quinze anys més gran que Briz, però això no fou un obstacle per a una relació d'amistat i literària molt estreta durant quasi deu anys, aproximadament fins l'any 1868. Sense fer referència als fets inicials més importants d'aquesta relació, que són els que exposem en el cos del text, són força les dades que hem pogut trobar que testimonien el vincle d'amistat i literari de Briz amb Balaguer. En presentem una selecció aquí en nota. En primer lloc, sabem que els primers anys seixanta Briz companyà Balaguer en algunes de les sortides d'aquest fora de Barcelona: el juliol de 1861, juntament amb Vicens Boix i un nebot d'aquest, viatjaren a Lleida, on van visitar la ciutat acompanyats del metge i poeta lleidatà Lluís Roca i Florejachs, gran amic de l'autor de *Las calles de Barcelona*, amb qui des d'aleshores Briz establiria relació. Després de l'estada a Lleida, de tornada cap a Barcelona, estava previst que el grup visités Montserrat i Cardona, però Briz no pogué acompanyar els seus amics per causa d'un cop de calor que havia tingut a Lleida [féu el relat d'aquesta sortida a «Recorts. Fragments del «Llibre de ma vida».(1861) Anada á Lleyda», *LJC*, any V, núm. 112 (15-VI-1884), p. 166-167 i 170 i núm. 113 (30-VI-1884), p. 186-187)]. Sobre una possible anada a Montserrat, Joan Palomas afirma que Briz va visitar el monestir acompanyant Balaguer en una de les nombroses estades que aquest hi féu durant els anys seixanta (cf. Joan PALOMAS I MONCHOLÍ, *Victor Balaguer. Renaixença, Revolució i Progrés*, Vilanova i la Geltrú: El Cep i la Nansa edicions, 2004, p. 428). En segon lloc, com a índex també de la relació d'amistat sincera d'aquests anys entre Briz i Balaguer, tenim les poesies dedicades (la primera, de tres que tenim identificades, fou «Aubada», publicada a *El Monitor de primera enseñanza* el juny de 1860) i també els llibres: per exemple, en motiu de l'exili polític del poeta a França l'any 1866, Briz li dedicà el seu drama *La creu de Plata* amb les següents paraules en vers que apareixen impreses a la portadella: «D'un amich que t'ama y bé,/ y que pensa en tú y t'anyora,/ reb, eix recort, en penyora de l'amistat que ell te té/ y si algú te diu que á qui/ tothom t'oblida...(t'enganya)/li pots respondre: "En Espanya hi ha encara qui pensa en mi"» [també li dedicà *Lo llibre dels poetas* (1867)]. Aquesta dedicatòria és una de les moltes mostres d'amistat i de suport que Briz oferí a Balaguer mentre aquest fou fora de Catalunya entre l'estiu de 1866 i el novembre de 1867. Precisament, les cartes que s'han conservat de Briz a Balaguer (BMVB) són la majoria d'aquest període d'exili (i pensem que només són una petita part de les que degué fer arribar al seu amic). Són cartes on l'afecte per Balaguer es fa ben present («Molt estimat amich», «no s'oblidi de qui de tot cor l'estima») i, per la seva extensió i contingut, revelen la voluntat de continuar des de la distància la relació que hi mantenien abans de l'expatriació del seu amic. D'altra banda, també sabem que en una reunió del cos d'adjunts dels Jocs de gener de 1867, Briz defensà aferrissadament el dret de V. Balaguer a ocupar una plaça de mantenidor en causar baixa un dels que havien sortit escollits amb més vots (vegeu més detallada aquesta qüestió a «L'actuació de Briz en la institució dels Jocs Florals»). El pas de Balaguer a la política a partir de finals de 1868 distanciat els dos escriptors i fins i tot sembla que hi hagué algun tipus de desacord o petit enfrontament. Això és el que es desprèn del que diu Tomàs Forteza en carta del 18 de juliol de 1868 a Maria Aguiló: «A propòsit d'el Gay Saber en Briz i en Víctor pareix qu'és barallan: pensava qu'eran molt amichs» [Fons Maria Aguiló i Fuster. BC]. Forteza segurament es refereix a les dues rèpliques que des de *Lo Gay Saber* d'1 de juliol es feien a la revista de Balaguer *La Montaña de Montserrat* i que certament poden fer pensar en una desavinença entre ambdós escriptors (sobre aquesta qüestió d'una possible desavinença entre Briz i Balaguer, vegeu també el que diem més endavant en parlar de *Lo llibre dels poetas*). L'octubre de 1875, en motiu de ser nomenat acadèmic de la Real Academia de la Historia, Balaguer pronuncià el seu discurs d'ingrés sobre «De la literatura catalana». Un grup d'escriptors catalans, entre els quals hi havia Briz, donà suport al contingut programàtic del discurs i impulsà una edició del text amb la traducció catalana (cf. PALOMAS I MONCHOLÍ, *Victor Balaguer*, p. 348). Sobre quina era la visió que tenia Balaguer de Briz,

Francesc Pelai Briz va entrar en contacte amb Víctor Balaguer segurament per la relació que aquest ja tenia amb la família Briz-Fernández. Francesc Maspons fa vàlida aquesta hipòtesi quan diu que «[...] sé bién la amistad que de antiguo unía a V. con su familia» i fins i tot es refereix a Balaguer com «al amigo íntimo» de la família de Briz (abans del fill, havia estat amic del pare que, com s'ha dit més amunt, era membre del partit progressista).⁴⁴ Amb tot, no podem fixar amb exactitud en quin moment s'inicià la relació literària i d'amistat entre ambdós personatges, però pel cap baix en podem situar l'origen entre finals de 1858 i principis de 1859 ja que les primeres notícies que en tenim –el relat del mateix Briz– ens porten cap a aquests anys.⁴⁵ La relació aleshores sembla que era força estreta: Briz «li duya afecte de un bon germà [...] fins á un punt que hauria fet per ell qualsevulla cosa» i Balaguer, al seu torn, «li corresponia ab la mateixa simpatia com si fos un company seu de la infantesa», i tan fort era el vincle, que, segons Briz, cap mena de discrepància ideològica o literària podia fer trontollar l'amistat.⁴⁶ Es veien per aquella època diàriament a casa de Balaguer, i aquest li llegia les seves poesies en llengua catalana («quants y quants esclats d'entusiasme m'arrancaren alguns dels primers versos catalans del Trovador de Montserrat!»⁴⁷) i Briz

no en tenim gaires dades: és segur que també l'apreciava (els articles de Briz a «Recorts» ho confirmen) i en una ressenya que féu del *Calendari Català* de 1866 s'hi referia com «una de las conquistas gloriosas que han fet los Jochs florals» [Víctor BALAGUER, *Esperansas y Recorts (Poesias catalanas que forman la segunda part del Trovador de Montserrat)*, Barcelona: Establiment tipogràfic de Jaume Jepús, 1866].

⁴⁴ Des de primers anys cinquanta Víctor Balaguer era un personatge amb qui Briz, de lluny o de prop, ja estava familiaritzat. Sabem per Joan-Lluís Marfany (cf. «L'escriptor català, de l'antic règim a la societat capitalista», dins *La projecció social de l'escriptor en la literatura catalana contemporània*, [s.l.], PUNCTUM&GELCCC, 2007, p. 35-66) i Enrique Miralles (cf. «Biografia», dins *Cartas a Víctor Balaguer*, p.19) que el curs 1850-51 Balaguer, sota la protecció de l'Ajuntament de Barcelona, féu un cicle de conferències de sobre preceptiva poètica i retòrica per als alumnes més avantatjats de totes les escoles del municipi (algunes de les sessions, ens informa Marfany, es feren al «colegio de D. José Figueras y Pey»). No seria descartable la possibilitat que Briz hagués assistit a alguna d'aquestes sessions (foren editades sota el títol *La elocuencia al alcance de todos. Conferencias de literatura*, 2 vols., Barcelona: Impr. Y Libr. De la Sra. viuda e hijos de Mayol, 1851).

Per altra banda, Careta confirma la vinculació estreta de Balaguer amb el pare de Briz i d'aquí la relació que nasqué entre aquest i el futur escriptor. Segons Careta, Briz «estimava entranyablement, com ell sabia estimar, al Cronista de Barcelona, y'l visitava y l'acompanyava a passeig sovint» (CARETA Y VIDAL, «Discurs necrobiogràfic», p. 5).

⁴⁵ És l'article dins la sèrie «Recorts» en què parla dels Jocs Florals de 1859 (Francesch Pelay BRIZ, «Recorts. Fragments del "Llibre de ma vida". (1859) La restauració dels Jochs Florals», *LIC*, any V, núm. 108 (15-IV-1884), p. 102-103 i 106).

⁴⁶ «No soliam avindrens en general ni en ideas polítiques, ni en gustos literaris. Ell era donat en cos y ànima al partit progressista, y jo'ls aborria tots y sobre tot aqueix. Ell era bon tros romàntich y a mi m'agradava tot lo bo, tant si era d'Homer, com si pertanyia a Víctor Hugo; més ab tot y aquesta diferència en la manera de sentir y de pensar, crech que altrás duas voluntats que s'avinguessin més difícilment s'haurien pogut reunir» (*Ibid.*, p. 102).

⁴⁷ *Ibid.*, p. 103. Briz sembla que tenia el rar privilegi de ser el primer a conèixer moltes de les poesies que escrivia Balaguer abans que aquestes es publicuessin. Per exemple, recorda com li llegia alguns dels

li parlava dels seus projectes. I no sabem si també li ensenyà alguns dels seus primers versos. Sobre aquesta possibilitat, i sense precisar exactament l'any a què fa referència (potser a primers dels seixanta), Antoni Careta dóna una informació que, si bé no hem pogut contrastar de cap manera, val la pena de no passar per alt: explica Careta que fou Briz qui hauria portat el seu amic cap al conreu de la poesia catalanista.⁴⁸ En concret, afirmava que el poema «Los quatre pals de sanch» de Balaguer s'inspirà en una idea original de Briz continguda en un poema al·legòric sobre la mort de Don Jaume d'Urgell en el qual es trencaven les barres de l'escut català (el mateix Balaguer, sempre segons Antoni Careta, hauria confessat amistosament a Briz que li havia manllevat la idea per al seu poema). I des d'aleshores —ens segueix informant Careta— cada vegada que Balaguer li llegia un nou poema patriòtic que havia escrit exclamava davant del seu jove company que «aquesta es de las sevas», reconeixent-li la primacia com a poeta catalanista.⁴⁹

2.1.3. L'impacte decisiu: els Jocs Florals de 1859

En una de les seves trobades amb Balaguer, segurament durant els primers mesos de 1859, Briz va tenir coneixement del projecte de restaurar la festa literària medieval dels Jocs Florals. Balaguer li explicà el sentit de la iniciativa, li parlà de la necessitat que «tots los bons catalans» ajudessin a fer realitat el projecte i el convidà doncs a formar part del cos d'adjunts, invitació que acceptà com un honor, amb il·lusió i ple d'entusiasme essent un dels primers adjunts dels Jocs (segons Briz, la llista on l'amic l'apuntà només constava de quatre o cinc noms). De la mà de Víctor Balaguer, doncs, li arribà l'oportunitat d'incorporar-se a la institució floualesca i així va poder viure directament i en un lloc de privilegi, donada la seva condició d'adjunt, aquells primers

“Cants d'Itàlia” (1859) tot just acabats de sortir de la ploma del seu autor i amb la tinta «encara molla moltas vegadas quan me'ls recitava ab aquell estudiat y enfátich to ab que'en Balaguer llegeix encara avuy totas las sevas composicions» (*ibid.*).

⁴⁸ Careta fa aquestes afirmacions en l'esmentat «Discurs necrobiogràfic».

⁴⁹ En el text dels «Recorts» en què parla de la seva relació amb Balaguer, Briz no fa referència en cap moment a això que explica el seu deixeble, la qual cosa, però, no vol dir que no hagués pogut ser així, sobretot si tenim en compte que Careta només podia haver tingut coneixement d'aquests fets a partir d'una informació del mateix escriptor. Amb tot, Balaguer l'any 1859 ja escrivia poemes patriòtics, per exemple, una poesia en què exaltava la figura d'Ausiàs March presentada als Jocs Florals de València de l'any 1859 i que fou reproduïda per Briz en la part inicial de la seva edició de les obres d'Ausiàs March. Per altra banda, en l'obra castellana en vers de Balaguer la temàtica històrica catalana ja hi era força present [Cf. Pere FARRÉS, «Víctor Balaguer i la literatura catalana», *L'Avenç*, núm. 262, octubre del 2001, p. 42 i 59-62 (dins Dossier “Víctor Balaguer. Romàntic i liberal”). No és descartable, doncs, que fos Balaguer qui alimentés en alguns aspectes el sentiment patriòtic del jove poeta i amic.

Jocs. El sentiment de pàtria lligat a la poesia en català, com hem vist, ja existia en l'escriptor des de l'impacte de *Los Trobadors nous* i ben segur que es deuria veure reforçat en aquella festa literària; però allò més determinat que creiem que li proporcionà l'experiència de la festa fou el desig de començar a fer-se un nom en aquella naixent i petit món de les lletres catalanes, un desig de glòria futura ben visible en les paraules següents que descriuen les seves emocions en el mateix escenari de la festa just abans que es coneguessin els poetes premiats:

[...] y'ls que ni serviam pera fer creixe la pila, doncs en aquella época eran alguns los que com jo no coneixiam lo catalá prou pera escriurehi, ni estavam tan plens de vanitat que'ns creguessem aptes pera lluytar, nos entussiasmavam per endevant ab la gloria dels que dintre de poch havian d'eixir premiats y ab la esperansa de poder, temps á venir, ab l'ajuda de Deu, arribar a obtindre alguna modesta fulla de las que en lo arbre de la gloria, los poetas de cap d'ala hi deixarian com rebuig.⁵⁰

Paraules que ja apunten, doncs, cap a l'efecte més important que el conjunt de l'experiència patriòtico-literària viscuda aquell diumenge de maig hauria de tenir en Briz i que, repetim-ho, fou essencialment l'aparició de l'objectiu personal de fer carrera pública com a poeta en català i que per la via dels fets posteriors queda fora de qualsevol dubte: després de la restauració dels Jocs Florals, Briz es lliurarà intensament al conreu de la poesia en llengua catalana inserint les seves primeres composicions en publicacions de la Barcelona de l'època, donant-les a conèixer en esdeveniments de caire col·lectiu i, sobretot, publicant llibres de poesia i participant en els Jocs Florals de Barcelona.

2.2. POETA EN LLENGUA CATALANA: ELS PRIMERS PASSOS

Les poesies més antigues publicades per Briz que hem pogut trobar són en llengua catalana i, de fet, la recerca exhaustiva feta en la premsa periòdica en el tombant de la dècada dels cinquanta a la dels seixanta del segle XIX ens fa pensar que aquestes segurament també van ser les primeres i que abans no n'hi hagué altres de publicades. La documentació de què disposem, doncs, ens permet posar en dubte la tesi defensada per alguns biògrafs i crítics de l'època que afirmaven que els inicis literaris públics de

⁵⁰ BRIZ, «Recorts. Fragments del "Llibre de ma vida". (1859) La restauració dels Jochs Florals», p. 103.

l'escriptor foren en llengua castellana:⁵¹ si ens referim estrictament al camp de la creació poètica original, sembla fora de tot dubte que el jove poeta «Francesch Pelayo Briz» començà la seva carrera literària escrivint en la seva llengua materna.

2.2.1. Col·laboració a *Los trovadores modernos*

Fou altra vegada Balaguer, que el 1859 preparava l'antologia poètica *Los trovadores modernos*, qui molt probablement intervingué com a estímul pràctic dels inicis literaris de Briz en oferir-li la possibilitat de col·laborar en el recull. Els seus primers poemes coneguts en llengua catalana, doncs, els publicà en diferents plec d'aquella antologia durant l'any 1859. En total foren tres poemes: els dos primers, «la filla perduda» i «Lo duch i la villana», eren composicions originals i seguïen fidelment les pautes temàtiques i formals de la poesia dels Jocs (el primer, per exemple, és una clara al·legoria de la Renaixença: la filla de la musa busca el Regne d'Aragó per tornar-hi a cantar tal com feia la seva mare); en canvi, el tercer poema duia per títol «Cadenas d'or» i era una traducció al català d'un poema del poeta basc en llengua castellana Antonio de Trueba. L'interès per la poesia d'aquest autor (podria haver estat Balaguer, amic de Trueba, qui l'hagués donat a conèixer a Briz) és recurrent en aquests inicis literaris, ja que pocs anys més tard, el 1862, publicà un fragment també traduït al català d'*El Libro de los cantares*, un llibre de poesia que posteriorment, en l'estudi preliminar sobre la poesia popular en el primer volum de les *Cansons de la terra*, qualificaria d'obra mestra.⁵²

⁵¹ Entre d'altres, Francisco M. TUBINO, *Historia del Renacimiento literario contemporaneo en Cataluña, Baleares y Valencia* (Madrid, M. Tello, 1880); Francisco BLANCO GARCIA a *La Literatura Española en el siglo XIX* (Madrid, Saenz de Jubero Hnos, 1894); el mateix Joan Sardà en un article a *La Vanguardia* el juliol de 1889 i fins i tot, anys més tard, Emili Vallès que, en el pròleg a la reedició de *La Panolla* l'any 1922 dins la Biblioteca Literària d'Editorial Catalana, seguint molt probablement les notícies que donen alguns d'aquests autors, repeteix aquest lloc comú. D'altra banda, en l'article dedicat a Briz a l'Enciclopèdia Espasa-Calpe redactat per Artur Masriera (en alguns aspectes força més precís i complet que el que li dedica Elias de Molins en el seu diccionari biogràfic) hi ha una referència curiosa que no es troba en cap altre punt de la bibliografia sobre Briz en què es diu que els seus primers passos en el món literari —sense precisar la llengua que fa servir— es troben en un *Album poético* «que dieron a la luz varios escolares» i afegeix que és un llibre completament «olvidado» com ho són la majoria dels seus autors. Il·localitzable, certament, i que, de ser certa la seva existència, només tindria valor com a experiència literària escolar i sobretot perquè corroboraria la imatge d'un Briz afeccionat a la poesia des de ben jovenet. Per tant, ni en el supòsit que les composicions de Briz en aquest recull fossin en llengua castellana —el més probable, d'altra banda—, es pot donar la raó a Tubino i els altres autors esmentats ja que quan afirmen que els inicis literaris de Briz foren com a poeta en llengua castellana no estan referint-se a l'àlbum perdut sinó a traduccions al castellà de novel·la, que en cap cas són anteriors, en la seva publicació, a l'any 1862.

⁵² «Lo Llibre dels cants de D. Antoni de Trueba. Fragment d'est llibre posat al català per Francesch Pelayo Briz», *Revista de Catalunya*, Tomo II, 1862, p. 285/301/365/429 i 472). És interessant el contingut del pròleg en vers amb què Briz féu precedir la traducció, on justifica per què n'ha fet una versió catalana

2.2.2. Poesies de Briz en la vida social de Barcelona

De forma més o menys simultània a la publicació d'aquestes composicions a *Los trovadors moderns*, la poesia d'aquest jove i novell escriptor també es féu present en esdeveniments socials importants. Essent encara estudiant a la Universitat –però per poc temps ja–, Briz visquè intensament durant els primers mesos de 1860, com tota la societat barcelonina d'aleshores, la Guerra del Marroc en què Catalunya tingué un paper destacat amb l'enviament d'un cos militar format per quasi cinc-cents voluntaris catalans. L'eufòria i el patriotisme provincial i sobretot el nacionalisme espanyol que la comtesa bèl·lica despertà en la societat catalana de l'època⁵³ també atrapà el jove Briz, tot i que molts anys després féu una reivindicació en clau exclusivament catalanista d'aquella empresa a l'Àfrica en un text en què evocava, amb emoció encara, aquelles jornades i sobretot el dia de la tornada dels voluntaris.⁵⁴

Briz, doncs, participà com un ciutadà més de l'emoció i alegria col·lectiva que generà la guerra a Catalunya i, com hem dit, també tingué l'oportunitat de projectar-s'hi, ni que fos minsament, com a poeta. No cal dir que darrera el petit protagonisme que va poder tenir-hi la seva la poesia en algun dels actes que se celebraren durant la guerra i el dia de la tornada dels voluntaris, hi havia el seu “cicerone” d'aquests inicis literaris: Víctor Balaguer, un dels principals ideòlegs i estratègs de la formació del cos dels

(vegeu *infra* dins el Capítol 5 l'epígraf «Consideracions generals sobre la dedicació de Briz a la narrativa, el teatre i la literatura infantil»). Sembla que Briz va arribar a traduir sencer el llibre de Trueba: a la contraportada de la tercera edició de *La Masia dels amors* publicada l'any 1877 hi ha la llista de les obres publicades pel poeta i entre aquestes apareix «Lo llibre dels cants» fent-hi constar que és «acabada la edició». Nosaltres no hem trobat aquest volum en cap de les biblioteques visitades i tampoc no apareix citat per Palau i Dulcet al seu *Manual del librero Hispanoamericano*.

Trueba, segons explicava anys més tard Pere Nanot-Renart, que residia temporalment a Madrid, apreciava molt l'estima en què el tenien el poetes catalans i particularment Briz, de qui coneixia les traduccions que havia fet de poesies seves (*cf.* carta de P. Nanot-Renart a F. Ubach i Vinyeta de 25 de gener de 1875. Fons Francesc Ubach i Vinyeta. BC).

⁵³ Josep Fontana ha interpretat el sentit de l'adhesió dels catalans a la Guerra d'Àfrica de la següent manera: «Els semblava trobar-se davant d'un signe de redreçament. A Catalunya la guerra fou rebuda amb un entusiasme difícil d'imaginar. Els catalans van sentir-se identificats amb aquella nova “croada”, en la qual podrien abocar les energies col·lectives i recuperar el seu orgull com a poble, a la vegada que pensaven que els serviria per posar els fonaments d'una nova expansió industrial» (Josep FONTANA, «L'altra Renaixença: 1860 i la represa d'una cultura nacional catalana», dins *Història de la cultura catalana*, vol. V (Naturalisme, positivisme i catalanisme), Barcelona: Edicions 62, 1994, p. 21).

⁵⁴ Francesc Pelay BRIZ, «Recorts. Fragments del “Llibre de ma vida”. (1860) La tornada dels voluntaris», *LIC*, any V, núm. 109 (30-IV-1884), p. 123 i 125 i núm. 111 (31-V-1884), p. 151 i 154-155. El text és una crònica detalladíssima, redactada amb una prosa notable, dels fets i les emocions viscudes aquell dia pel jove estudiant i poeta, uns fets i unes vivències en part reinterpretats i exaltats des del catalanisme ultrat del Briz adult. Vegeu, per exemple, com comença l'article: «Encara al recordarho se m'ompla'l cor d'alegria. ¡Quin any més gloriós per Catalunya y sobre tot per sa antiga ciutat comptal, Barcelona! ¡Si'n feya de temps que l'amor á la patria no s'havia ostentat en la nostra terra ab tanta energia com llavoras!».

voluntaris catalans⁵⁵ i l'anima de la mobilització de la ciutat a l'entorn d'aquell esdeveniment nacional en què els poetes formaren part de l'"aparell de propaganda" patriòtica. És Balaguer mateix, justament, qui en la crònica que féu sobre la guerra, que s'anava lliurant per fascicles a la població,⁵⁶ ens posa sobre la pista d'algunes de les situacions socials d'aquells dies en què la poesia de Briz es va fer sentir o es va poder llegir. La primera referència pertany al context de celebracions a Barcelona per la victòria obtinguda el febrer de 1860 per l'exèrcit espanyol amb la presa de Tetuán, en què Briz apareix anomenat entre els poetes que participaren en la vetllada de celebració que es féu el dia 9 de febrer a «la sociedad del Conservatorio Barcelonés»: escriu Balaguer que en aquella funció patriòtica «[I]jeyeron poesías las señoras Mendoza de Vives y Massanés y los senyores Rubió, Angelon, Blanch, Busquets, Briz y Balaguer».⁵⁷ Per altra banda, l'endemà dia 10 de febrer els principals diaris de la ciutat també informaven de la celebració d'una funció poètica al teatre del «Circo Barcelonés» en què hauria participat Briz, i pensem que la informació no fa referència a la mateixa funció de què dóna compte Balaguer ja que els noms de poetes que s'esmenten en aquestes noves periodístiques pràcticament no coincideixen amb els que dóna el poeta i futur polític i, sobretot, el dia en què situen la funció no sembla ser el 9 de febrer sinó un dia abans, el 8 (de fet les celebracions per aquella gesta van durar tres dies i és versemblant que es pogués tractar d'una altra vetllada).⁵⁸

La segona al·lusió que fa Víctor Balaguer en la seva crònica a la presència poètica de Briz en el moviment social generat per la guerra ja ens porta al dia de la tornada dels voluntaris a Barcelona, el 3 de maig de 1860. La ciutat es preparà durant dies per rebre els soldats, tal com detalla la crònica balagueriana (i també l'escrit de

⁵⁵ Vegeu per a aquesta qüestió l'interessant article d'Albert GARCIA BALAÑÁ, «El primer Balaguer o la temptativa populista a la Catalunya liberal (1859-1869)», *L'Avenç*, núm. 262 (octubre de 2001), p. 36-41. Segons aquest autor, Balaguer, amb l'objectiu polític de fons de tornar a situar el partit progressista al poder, perdut el 1856, fou un dels personatges més actius en la preparació de l'estratègia política i de propaganda que envoltà la guerra.

⁵⁶ Víctor BALAGUER, *Jornadas de gloria o los españoles en África*, Barcelona: López-Bernagosi-Habana: Librería La Enciclopedia, 1860, 2 tomos.

⁵⁷ *Ibid.* p., 151.

⁵⁸ El text d'una d'aquestes notes era el següent: «Antenoche tuvo lugar en el teatro del Circo Barcelonés la función patriótica que la empresa dispuso por acuerdo del Excmo. Ayuntamiento constitucional [...] Concluido el drama, salieron á leer poesias alusivas los señores Briz, Carreras, Torres, Vidal, Mas, Altadill, Landa, Angelon y Balaguer» (*El Telégrafo*, 10-II-1860). El *DdB* (10-II-1860) donava exactament els mateixos noms i situava la celebració de la vetllada "el lunes". Fixem-nos que només hi ha tres noms que coincideixen entre les notes dels diaris i els que dóna Balaguer (ell mateix, Briz i Angelon). D'altra banda, si es tractés de la mateixa «función» pensem que no s'hauria passat per alt en les informacions periodístiques els noms de Rubió i els de les dues poetesses.

Briz a què hem fet referència). Hi hagué una mobilització ciutadana sense precedents per donar la benvinguda i homenatjar la tropa catalana, que des de la seva arribada al port fins a la Plaça de Sant Jaume féu un recorregut triomfal per la ciutat en què rebé l'afecte i els obsequis de tots els barcelonins, i també dels poetes en forma de versos impresos que eren llançats a l'aire entre la multitud: un d'aquests moments, el principal, de "pluja de poemes" fou precisament a la Plaça St. Jaume.⁵⁹ El poemes llançats eren de poetes que havien estat invitats expressament per l'Ajuntament de Barcelona (hi havia alguns dels membres del primer consistori dels Jocs Florals) o de paraula alguns. Entre els noms del poetes de què s'imprimiren versos i es llançaren en aquesta plaça, Balaguer no esmenta en cap moment el de Briz,⁶⁰ que, tanmateix, sí que fou present en forma de full volant en un altre moment d'aquella celebració. Fou a l'inici de la desfilada dels voluntaris per la ciutat, quan s'aturaren a la Plaça Palau per rebre un dels primers homenatges oficials: hi hagué parlaments de Víctor Balaguer, en qualitat de cronista de Barcelona, i d'alguna autoritat, actuacions de cant coral (els cors de Clavé) i es tancà l'acte a la plaça amb l'homenatge de la ciutadania que omplí de regals els soldats: «Las personas que se hallaban en el tablado arrojaron cintas, flores, coronas de laurel y poesías escritas por D. Francisco J. Orellana y D. Francisco Pelayo Briz».⁶¹

No podem saber quines foren les poesies de Briz que s'imprimiren per ser llançades ni tampoc quines les que va llegir en la funció (o funcions) en què intervingué aquells dies. Creiem, però, que no hi ha cap raó per pensar que no fossin escrites en català i el contingut molt probablement feia exaltació, explícitament o al·legòrica, dels

⁵⁹ Briz, testimoni directe, ho recordava d'aquesta manera: «Des dels balcons de la Casa de la Ciutat y de la Diputació foren llansats alguns milers de poesias estampadas en pappers de colors, poesias que's disputava la gent de la plassa, ab lo mateix afany que si's tractés de monedas de valúa» (BRIZ, «Recorts. Fragments del "Llibre de ma vida". (1860) La tornada dels voluntaris», p. 154).

⁶⁰ Cf. BALAGUER, *Jornadas de gloria o los españoles en África*, p. 312.

⁶¹ *Ibid.* p. 355. Briz tanca el seu relat de la «Tornada dels voluntaris» situant-nos al vespre del dia següent de l'arribada dels voluntaris i explica el següent: «Pocas horas després en lo teatro del *Circo*, ple de gom á gom, comensava l'espectacle. No recordo ara la funció que s'hi va donar [...] En l'entremitgs dels actes del drama, disposada la escena á posta, fou quan tingué lloch la lectura de poesias. Aquestas eran degudas á las conegudas poetissas María Mendoza de Vives y Josepha Massanés, y recordo si no'm falla la memoria, que entre altres autors hi figuraren los senyors Balaguer, Blanch, Alcantara, Busquets, Altadill y jo, qu'era'l més jove de tots. Feya poch que acabava de complir los vint y un anys» (BRIZ, «Recorts. Fragments del "Llibre de ma vida". (1860) La tornada dels voluntaris», p.155). D'aquesta funció Balaguer no en fa esment en la seva crònica, però, si ens hi fixem, la relació que fa Briz de noms dels poetes participants coincideix molt amb la que aquell donava en la seva crònica de la funció del 9 de febrer. Creiem, doncs, que hi ha una transposició temporal i que aquesta funció no es féu el dia en què la situa Briz, una transposició que podria ser motivada per interès personal o simplement per una confusió de la memòria (en aquest sentit, fixem-nos també que el maig de 1860 Briz no podia tenir vint-i-un anys –recordem que havia nascut el mes de setembre).

voluntaris catalans (l'assimilació d'aquests als almogàvers fou un lloc comú aquells dies).⁶² D'altra banda, és sabut que en els Jocs Florals d'aquell any, que es postposaren una setmana per mor de les celebracions de benvinguda als soldats, el diputat Pasqual Madoz oferí una flor d'or a la millor poesia que cantés la gesta dels voluntaris, però no ens consta que Briz hi enviés cap poesia, tot i que no seria improbable que ho hagués fet (vegeu *infra* al capítol 3 l'epígraf «La participació als Jocs Florals [1861-1869]. Presència en altres certàmens»).

Els efectes de l'experiència viscuda es fan sentir en l'aparició del primer llibret de poesia publicat per Briz, aquell mateix any 1860. Es tracta del poema d'una certa extensió titulat *Lo fill dels héroes*, l'objectiu del qual era homenatjar la figura d'un dels grans triomfadors d'aquella guerra, el general Prim, a qui anava dedicat el poema («Lo dedica al Excm. Senyor Don Joan Prim, Comte de Reus, en mostra de afecte y de admiració. Francesch Pelayo Briz»). Era un poema èpic dividit en dos cants en què Briz feia una barreja de personatges ben curiosa: Joan d'Àustria, Guzman el bueno, Otger Cataló, Alfons VIII, Roger de Flor, Jaume el Conqueridor, al costat d'un ésser mitològic, Eblis, el geni del mal, i de Sant Jaume i Sant Jordi.

D'altra banda, pocs anys més tard, Briz aprofità literàriament aquest esdeveniment històric de la mobilització dels voluntaris catalans i la guerra d'Àfrica en diversos passatges del poema narratiu *La masia dels amors*, de 1865.⁶³

2.2.3. Composicions en revistes

La presència ciutadana de Briz amb la seva poesia ens mostra el personatge en un procés clar d'integració de la mà de Víctor Balaguer en la vida social i cultural de Barcelona, i sens dubte subratlla la voluntat ferma que té aquests primers mesos de 1860, quan encara no ha deixat la seva condició d'estudiant, de projectar-se públicament com a poeta i en particular com a poeta en llengua catalana. Amb aquest objectiu, doncs,

⁶² Confirma aquesta hipòtesi una poesia de Briz que hem trobat al setmanari *La Antorcha Manresana* en l'edició del 25 de març de 1860 (en devem la notícia de l'existència a Manuel Jorba). La poesia és en català i du per títol «¡A los braus de Africa!». Escrita després de la presa de Tetuan per part de l'exèrcit espanyol –du un peu de redacció de 18 de febrer (signada “Francisco Pelayo Briz”)–, la composició ens permet fer-nos una idea de quin deuria ser el to i el contingut de les poesies que sobre els voluntaris catalans i la guerra de l'Àfrica va escriure Briz aquells mesos. És més: aquesta poesia és molt probable que fos la que llegí en les sessions de febrer a què ens hem referit. Pel seu interès, en donem la transcripció sencera en l'Apèndix III (document núm. 3: «L'exaltació dels voluntaris catalans a la guerra d'Àfrica»).

⁶³ En parlar més endavant d'aquest poema, ampliïem una mica aquesta qüestió («Els llibres de poesia entre 1861 i 1867: projectes i realitzacions»)

Briz no deixarà passar cap oportunitat per anar-se situant dins la societat literària barcelonina: una d'aquestes oportunitats és la que trobarà –desconeixem per quins camins hi arribà–, a la revista pedagògica de periodicitat setmanal *El Monitor de Primera Enseñanza*,⁶⁴ a la qual s'incorporà com a col·laborador poètic pocs mesos després de l'aparició. Hi va publicar divuit poesies en llengua catalana dins la «Sección recreativa» entre maig de 1860 i juliol de 1866,⁶⁵ la meitat de les quals es concentren entre 1860 i 1861 (cinc el primer any i quatre el segon), minvant en nombre a partir d'aquest any: una el 1862, dues el 1863, tres el 1864, dues el 1865 i una el 1866.

Sobre aquest conjunt de poesies publicades a *El monitor* podem remarcar diverses coses: en primer lloc, totes les composicions duen data de redacció. Aquesta informació, ja que ens trobem davant d'una producció que se situa just a l'inici de la seva trajectòria, és rellevant perquè ens pot permetre precisar el moment aproximat en què Briz hauria començat a escriure poesia en llengua catalana (la poesia amb data de redacció més antiga és de 1859 –no hi ha indicació del mes); d'altra banda, la confrontació de la data de redacció amb la de publicació també confirma la imatge d'un jove plenament dedicat a la poesia, ja que observem una sincronia molt alta entre dates de redacció i de publicació de la majoria de poesies;⁶⁶ a més, en algunes poesies no tan sols s'hi fa constar la data sinó que aquesta s'acompanya de l'esment al lloc de redacció, la qual cosa ens confirma la geografia vital de l'escriptor (Barcelona principalment, però també, com ja hem suggerit en parlar de la infantesa de Briz, Tarragona –poesia publicada el 1861–) i així mateix ens permet conèixer alguns dels seus moviments en aquests anys de joventut (Arenys de Mar –juny 1860–, Lleida –juliol 1860– i Caldetes –juliol 1865). I en segon lloc, és interessant de remarcar que Briz rendibilitzà una part

⁶⁴ Duia el subtítol «periódico dedicado a los profesores del ramo».

⁶⁵ A partir de 1867 ja no hi trobem cap altra composició. Per altra banda, Briz també inserí alguna poesia en el calendari que anualment publicava aquest setmanari. Concretament, hem pogut documentar la seva col·laboració al «Calendario de los maestros» de l'any 1863 amb la poesia «Los inocentes». Així mateix, l'editor del setmanari, Joan Bastinos, també publicava un «Mosaico literario-epistolar para ejercitarse los niños en la lectura de manuscritos», que estava format per una col·lecció d'autògrafs d'escriptors de l'època. En el prospecte que hem vist hi apareix en la llista d'autors que aporten escrits autògrafs el nom de Briz. No s'hi indica la data, però el més segur és que el fullet sigui de primers dels seixanta. Nosaltres només hem pogut veure una edició del «Mosaico» molt tardana, la dinovena –de 1884–, i l'autògraf de Briz, el més probable una poesia, ja no hi apareix. Tots els autògrafs són en castellà: ho era també el que Briz hauria pogut publicar en edicions anteriors? Era en català?

⁶⁶ En alguns casos hi ha una sincronia absoluta (decalatges mínims –un o pocs dies–), en d'altres, en canvi, la sincronia és menor (distàncies entre redacció i publicació que, segons la poesia, poden ser d'unes setmanes o mesos). El major decalatge, que trenca aquesta constant que hem subratllat, el trobem en una poesia publicada el 1865 que du data de redacció de 1860 [«Epitafi», *El monitor de primera enseñanza*, año VI, núm. 21 (27-V-1865), p. 165].

d'aquest material poètic en direccions diverses sempre al servei d'anar construint la seva carrera de poeta. D'una banda, algunes poesies van ser enviades, després de la seva publicació a la revista, als Jocs Florals sense a penes cap modificació (per tant, no eren inèdites!),⁶⁷ i de l'altra, onze d'aquestes composicions, algunes força retocades o amb el títol lleugerament canviat, van inserir-se més tard en el primer recull poètic de l'escriptor, *Lo brot d'achs* (1866).

Pel que fa al contingut, en aquestes poesies dominava el tema religiós, per exemple, en el poema de títol «Fantasia» (publicat el 1864), que és una exaltació de la figura de Jesús de Natzaret; en l'homònim «Fantasia», també del mateix any, en què es construeix un diàleg entre l'ànima, la terra i el cel en què finalment l'ànima hi puja; o també «Oh Deu! Oh Deu!» (1865), un poema sobre les virtuts que apropen els homes a Déu (el mateix tema és tractat al·legòricament sota la forma d'un romanç a «Las tres germanas», de l'any 1861). Dins d'aquest grup, tot i no ser una composició estrictament religiosa, hi trobem un dels poemes més interessants de tots els publicats a la revista. És la poesia «A la Verge de Montserrat», que fou presentada als Jocs Florals de 1863 sense obtenir premi i que uns mesos després Briz va donar-la a conèixer a *El Monitor*.⁶⁸ El poema és una lloança de la Verge, la figura de la qual ha acompanyat el poeta des de la infantesa i l'ha ajudat a superar els moments difícils com quan, per exemple, «[o]rfanet vaitj quedar un jorn de pare». A la part central del poema, l'exaltació de la figura de la Verge es connecta amb l'exaltació de la pàtria catalana medieval, una pàtria que sota la protecció de la Mare de Déu es va fer gran. Si aquella plenitud del passat és ja perduda, constata amb tristesa el poeta, queda en el present el cant dels trobadors. Trobem, doncs, en la part final del poema la connexió entre Poesia i fe amb l'al·lusió als Jocs Florals, el lloc on els trobadors canten la grandesa de la Mare de Déu de Montserrat, a la qual el

⁶⁷ Vegeu *infra* «La participació als Jocs Florals (1861-1869). Participació en altres certàmens literaris».

⁶⁸ Montserrat i en particular la Mare de Déu formen part de la simbologia de la Renaixença des de ben d'hora. Cal recordar que els mantenidors del Consistori dels primers Jocs Florals anaren al santuari per acompanyar un dels poetes premiats, Antoni Camps i Fabrés, que havia promès, si sortia guanyador, d'oferir la joia a la Verge (al final guanyà el gessamí de plata, un premi extraordinari del Consistori). El grup, amb la sola excepció de Joan Cortada, pujà al monestir el dia 14 de maig i en va quedar testimoni en el llibre del pelegrins que tot just s'hi acabava d'obrir (Cf. Josep MIRACLE, *La restauració dels Jocs Florals*, Barcelona: Aymà, 1960, p. 254-255 i 330). El poema de Briz, doncs, s'inscrivía dins d'aquest corrent de devoció patriòtico-religiosa dels homes de la Renaixença i, literàriament parlant, ja tenia darrera una certa tradició de poemes de tema montserratí (per exemple, entre d'altres, «A la Verge de Montserrat» -1857- de Víctor Balaguer, o «Montserrat» -1859- i «A Montserrat» -1860-, ambdós de Manuel Milà i Fontanals).

poeta manifestarà el seu desig d'assolir l'èxit literari en els Jocs com aquells altres poetes que ja l'hi han obtingut:

[...]
Tu déus guardar encara
La senyalada *joya*
Que va guanyar un trobador cantante...
Ay! qui fòs com ell es, tindria gloria!
¿Podré jo Verge en la armoniosa lluita
Alcansar tambe un día la victoria?⁶⁹
[...]

Entre la resta de poesies publicades al setmanari n'hi ha alguna de tema sentimental («Albada» –1861–, un poema lírico-narratiu de to popularitzant); algun exemple de gèneres poètics típicament romàntics («La Reina Joana» –1861– presentada per Briz com una poesia composta «ab lo argument de una balada alemana») o el poema «El Cant dels Fetillers», que pren com a model les formes de la poesia tradicional.⁷⁰ Per altra banda, a més de les poesies originals, una de les primers col·laboracions que féu Briz a *El Monitor* va ser la traducció d'una poesia romàntica castellana: «Cant del Cosaco»,⁷¹ d'Espronceda, amb data de redacció del desembre de 1859, i que deuria ser la primera mostra d'un projecte més ampli de traducció de poesies de l'autor castellà tal com demostra la publicació pocs anys després, el 1862, del volum *A Teresa. Cant del Cossaco. Cant de l'eternitat*.

2.3. OBRA I ESCRITS EN LLENGUA CASTELLANA

El Briz de la primera meitat de la dècada dels seixanta és un escriptor dual: el poeta que es dona conèixer en llengua catalana, tal com acabem de veure en l'apartat anterior, i l'escriptor en sentit ampli que utilitza el castellà per a tot aquells usos literaris i periodístics vedats aleshores al català. És evident que només una interpretació presentista del passat ens pot fer veure el Briz castellà d'aquests anys com una anomalia, ja que en termes històrics sabem que és just el contrari: un signe d'absoluta normalitat

⁶⁹ *El Monitor de primera enseñanza*, año IV, núm. 33 (7-IX-1863), p. 265.

⁷⁰ En nota al poema, Briz feia una precisió que té interès per veure la idea de llengua literària de l'escriptor aleshores: «*Fetillers* equival á *bruxot*. Posem, esta nota, per que creyém esta paraula desconeguda per molts en rahó de ser molt antigua. La hem preferida per creurerla mes pura y mes poetica» [*El Monitor de primera enseñanza*, año II, núm. 43 (6-III-1861), p. 102].

⁷¹ «“Cant del Cosaco” (Traducció de una poesia de Espronceda)», *El monitor de primera enseñanza*, año II, núm. 34 (6-XII-1860), p. 29-30.

en l'època, una adscripció no conflictiva als usos literaris i lingüístics dominants. Ho podem formular en d'altres termes: Briz va a parar a la llengua castellana de forma ben natural en la seva voluntat d'assolir uns determinats objectius personals que només són factibles en l'època fent servir aquesta llengua. Des d'aquest punt de vista, l'excepcionalitat del Briz bilingüe d'aquests anys, si hom vol buscar-la, cal més aviat que la cerqui cap a l'altra banda: en l'opció preferent i quasi exclusiva que fa de la llengua catalana per a la creació original, i específicament la poesia, descartant quasi del tot des de bon principi la llengua castellana (la producció poètica en castellà que li coneixem en aquestes primeries de la seva carrera és del tot irrellevant quantitativament parlant: només hem pogut documentar un poema escrit en aquesta llengua –vegeu una mica més endavant).

L'activitat literària del Briz en llengua castellana tradueix de forma inequívoca l'ajustament de l'escriptor a l'estructura ideològica i lingüística dominant en el món literari del moment i en particular l'acceptació de les lleis d'un mercat editorial que funcionava en aquesta llengua, al qual se sotmet, com veurem, fornint-li sobretot traduccions de novel·les i d'altres obres de la literatura universal.⁷² D'altra banda, la producció castellana de Francesc Pelai Briz també revela, creiem, la recerca de dos objectius importants, i en part complementaris, en la seva trajectòria inicial: d'una banda, el desig o l'ambició –ja ens hi hem referit– d'introduir-se dins la vida literària i cultural de l'època i participar-hi activament des de les plataformes adequades que li permetin la projecció pública que busca. Aquest plantejament és sobretot el que el portarà al camp del periodisme en llengua castellana, és a dir, a col·laborar literàriament i com a articulista en publicacions barcelonines de l'època. I d'altra banda, també ens revela la voluntat de Briz de convertir la vocació literària en un ofici, és a dir, d'assolir una certa professionalització com a home de lletres per mitjà sobretot d'una intensa activitat com a traductor al castellà d'obres de la literatura universal. Si aquesta hipòtesi de la recerca d'un cert estatus professional és certa, crec que podem veure la imatge d'escriptor que s'està forjant Briz a cavall de dues llengües com una concreció

⁷² En termes sociolingüístics el bilingüisme del Briz inicial reflecteix la interiorització de la ideologia diglòssica que caracteritzava els escriptors catalans de l'època, per la qual s'atribuïen de manera desigual a favor del castellà funcions diferents a una i altra llengua en el camp de la creació literària i intel·lectual. Aquest *statu quo* que situa el català en una posició de subordinació respecte del castellà no és encara qüestionat radicalment per Briz sinó que s'hi ajusta amb tota naturalitat acceptant-ho com la normalitat cultural a Catalunya (no té cap inconvenient, per exemple, a signar «Francisco Pelayo» l'obra castellana i fins i tot «Francesc Pelayo», la catalana).

particular en un context cultural diglòssic –com era el català de l'època– del model d'escriptor que neix al segle XIX a Catalunya després de la caiguda de l'antic règim i la instauració de l'estat liberal: l'home de lletres que compagina una part de producció o creació literària original amb les feines editorials d'encàrrec que li proporcionaran uns ingressos regulars i, per tant, una possibilitat per ser professional de la ploma. Entre d'altres, aquestes feines que se'ls encarreguen poden ser traduccions i versions literàries d'obres estrangeres, col·laboracions en obres col·lectives o participació en projectes adreçats a un públic ampli, etc.⁷³

2.3.1. Col·laboracions en periòdics

Cronològicament parlant, el periodisme és el primer àmbit on es fa present el Briz en llengua castellana, amb una doble orientació: d'una banda, com a articulista cultural i crític literari, on ja manifesta la gran vocació combativa que després aplicarà en la defensa intransigent del catalanisme literari i lingüístic; i de l'altra, amb col·laboracions literàries –sobretot traduccions.

Fou a la *Revista de Barcelona*, que acabava d'aparèixer i que tingué una vida ben efímera, on Briz es donà a conèixer l'1 de gener de 1860 com a periodista en llengua castellana.⁷⁴ Hi fou més que un simple col·laborador ja que hi exercí les funcions de secretari de redacció amb diferents seccions al seu càrrec: una secció de crònica literària que duia per títol «Movimiento literario de Barcelona»; les seccions «Revista de sociedades» i la «Revista de teatros» i finalment la secció amb el títol genèric «Album», un espai miscel·lani de noves bibliogràfiques i de l'actualitat social i política de la ciutat de Barcelona (entre d'altres informacions, a «Album» del primer número donava notícia, per exemple, de l'interès dels poetes catalans per la poesia provençal –vegeu *infra* el capítol 4 «Briz i la literatura provençal»– i en el del segon

⁷³ Vegeu per a aquesta qüestió del nou model d'escriptor que emergeix amb la societat liberal i capitalista l'article de Joan Lluís Marfany citat («L'escriptor català, de l'antic règim a la societat capitalista»)

⁷⁴ La revista era publicada per el «Conservatorio Barcelonés». L'únic exemplar que coneixem de la revista és el que es conserva a l'hemeroteca de l'Arxiu Històric de la Ciutat: conté només els dos primers números, que podrien haver estat també els dos únics que s'arribaren a publicar. No tenim dades per demostrar-ho però és probable que Víctor Balaguer fos al darrera d'aquesta publicació, la qual cosa hi explicaria la presència de Briz com a redactor.

número (26-I-1860) –que també és l'últim que hem pogut veure de la revista– innovava sobre la reunió del cos d'adjunts dels Jocs i l'elecció dels mantenidors per al certamen de 1860.⁷⁵ D'aquest gruix de col·laboracions, sens dubte la més interessant és la que farà a la secció de crònica literària esmentada, perquè ens permet de conèixer quina era aleshores la seva posició respecte del que estava passant al seu voltant en termes culturals i literaris; en mostra un Briz que en aquell moment assumeix un concepte de literatura catalana que integra les dues llengües (català i castellà) i, així mateix, ens confirma des de l'angle del periodisme allò que ja era evident des del camp de la creació poètica original: la seva adhesió a la Renaixença literària, ja que el trobem defensant el moviment literari en llengua catalana que acabava de néixer a l'entorn dels Jocs Florals.

L'article, publicat al primer número de la revista dins «Movimiento literario de Barcelona», era presentat com l'inici d'una sèrie de tres⁷⁶ l'objectiu dels quals era demostrar que, en contra de certes opinions que des Madrid manifestaven el contrari, en la ciutat de Barcelona hi havia una vida literària intensa i que alhora presentava «un tipo característico» que el manifestava la poesia catalana que es tornava a conrear gràcies als Jocs. Aquest primer article era bàsicament una relació exhaustiva de les obres publicades l'any 1859 (tant en castellà com en català) i de les que eren en curs de publicació. Al final de la crònica, Briz es referia a la restauració dels Jocs florals com el gran esdeveniment literari barceloní de l'any anterior «despues de siglos de interrupción». A més, en una actitud pròxima al plantejament sobre la llengua catalana que Víctor Balaguer havia defensat en la festa de restauració del Jocs i fent gala alhora d'un sentiment de patriotisme català provincial que no es presentava com a incompatible amb un sentiment de pertinença espanyol, «Francisco Pelayo Briz» afirmava que «los Juegos Florales de Barcelona en 1859, pueden ser el prólogo de un Renacimiento literario». També en el primer número de la revista, en la secció «Album», constatava com la poesia catalana anava guanyant dia a dia més adeptes i hi defensava ben romànticament aquest ús del català en poesia com el record ple de gratitud d'alguns joves cap als seus avantpassats.

⁷⁵ No sabem si rebia algun tipus de remuneració per aquest gruix de col·laboracions.

⁷⁶ *Revista de Barcelona*, núm. 1 (8-I-1860), p. 2. (Reproduïm íntegrament aquest article a l'Apèndix III: Documents de Francesc Pelai Briz: document 1). Els altres dos articles promesos sobre la qüestió no s'arribaren a publicar (no sabem si a escriure).

En la línia del temps, la següent publicació en què trobarem el jove Francesc Pelai Briz col·laborant-hi en castellà és el periòdic satíric –en desconeixem la periodicitat– que duia per nom *El Jabón*, publicat a Barcelona els primers mesos de 1861 i probablement de vida molt efímera.⁷⁷ L'objectiu de la revista era “fustigar” la mala literatura i els mals escriptors com ja es donava a entendre des de la primera línia del primer número en què podem llegir que «se reparte gratis á las buenas mozas y á los malos poetas».⁷⁸ La imatge de Briz en aquesta publicació humorística, doncs, serà ben diferent de la que hem vist fins ara: d'acord amb les convencions de la premsa humorística de l'època hi col·laborarà amb un pseudònim, «El Bachiller sanguijuela», que ja deixa endevinar el to un punt provocatiu i l'ànim polemista dels articles crítics que signarà amb aquesta rúbrica, des de la qual serà l'assot de la mala literatura dramàtica acomplint així en aquest camp el disseny general d'*El Jabon* («[j]abonar [...] [l]os escritos de los malos literatos para que queden limpios de toda mancha»)⁷⁹ En el primer número Briz féu la crítica del *Don Jaime el conquistador* d'Antoni Altadill,⁸⁰ contra la qual carregava frontalment per la seva manca d'originalitat i d'argument («El drama del señor Altadill, nos ha parecido un cucurucho sin dulces, ó mejor, un panorama dramático»), una obra que com a assaig dramàtic podia passar però «no como a más» i que acabava enviant «á pasearse por entre las llamas del último infierno (mansion de los truenos y petardos)». Aquesta crítica va ser refutada per Manuel de Lasarte a *El Telégrafo* censurant les males formes del «Bachiller» i en el número següent d'*El Jabón* Briz hi publicava una carta dirigida al crític teatral d'aquell diari en

⁷⁷ *El Jabon, periódico que limpia y quita manchas*. Era editat per Ramon Villegas i es feia constar que es podia adquirir únicament a la «Librería de Estanislao Ferrando Roca». Els números que sortiren (només n'hem localitzat els dos primers a l'Arxiu Històric de la Ciutat i no sabem si n'hi hagué més) ho feren sense indicar-ne la data. Hem pogut identificar l'any i els mesos aproximats de publicació gràcies a la data que apareix al peu d'una carta («Barcelona, 25 de febrero de 1861») enviada per un teòric lector i que surt al número dos del *Jabón*.

La informació sobre l'existència d'aquesta publicació i la presència de Briz com a col·laborador només l'hem trobada en l'article sobre l'escriptor de l'Enciclopedia Espasa-Calpe (Antonio Elias de Molins no hi fa referència en el seu *Diccionario*). Tot i no poder-la confirmar plenament, ens hem decantat per acceptar-la tenint en compte que Antoni Careta fa versemblant aquesta col·laboració quan diu que en els seus inicis literaris Briz publicava «un fullet y articles de polémica» (CARETA Y VIDAL, «Discurs necrobiográfich», p. 5).

⁷⁸ «Advertencias», *El Jabon*, núm. I [gener 1861?], p. [1]. Un dels punts forts d'aquest programa de donar a conèixer la mala literatura que s'escrivia al país era a la “convocatòria” d'un certamen: «[e]l JABÓN abre un certamen poético y prosáico. Cada mes dará un premio y un accésit al autor de la composición poética mas detestable ó al de la obra ó articulo en prosa qu se publiquen durante el mes en Cataluña. El premio para la poesía consistirá en la publicación de la misma en las columnas de este periódico, precedida del juicio crítico de los jueces-mantenedores» («Advertencias»).

⁷⁹ Mas advertencias», *El Jabon*, núm. I [gener 1861?], p. [1].

⁸⁰ El Bachiller Sanguijuela, «D. Jaime el Conquistador», *El Jabon*, núm. I p. [2].

què ironitzava sobre el fet que «todo un señor licenciado, se ocupara de un pobre bachiller» i hi defensava l'estil i el to satíric emprats en la seva crítica (citava com a autoritat en aquest tipus de crítica «el que ha sido nuestro maestro [...] el inolvidable Fígaro») i finalment es refermava en les crítiques fetes a l'obra d'Altadill.⁸¹

En la premsa periòdica de l'època Briz també va inserir-hi col·laboracions literàries, de les quals només una era una composició original –una poesia– i la resta traduccions. La poesia és l'única en llengua castellana escrita per Francesc Pelai Briz que hem trobat,⁸² però és un indicatiu ferm que n'escribia, poca o molta, ben al principi de la seva trajectòria i també del fet més que probable que les seves beceroles poètiques abans de donar-se a conèixer públicament van ser en castellà. «La cruz y el redentor», que era el títol de la poesia, va ser la primera que donà a conèixer a *El Monitor de primera enseñanza* i va precedir, per tant, tota la sèrie poètica catalana que vindria després dins la revista. Va aparèixer al número de l'1 d'abril de 1860 i duia data de redacció a Barcelona de pocs dies abans, del 28 de març. És una composició religiosa de retòrica molt emfàtica i afectada en què s'exalta la figura del Crist a la creu i la idea de la vida eterna com el fi a què ha d'aspirar l'home; és de valor literari ben escàs però interessant des del punt de vista ideològic perquè permet adonar-nos del pes de la fe catòlica en la formació personal de Briz i com aquesta es filtra en moltes de les seves poesies d'aquest primer període (recordem que el gruix de les poesies catalanes d'*El Monitor* també eren de tema religiós).⁸³ Al costat d'aquesta única poesia original en llengua castellana, les altres col·laboracions literàries de Briz a la premsa que ens són conegudes són un conjunt ampli de traduccions de literatura provençal que va donar a conèixer a *La Revista de Cataluña* (vegeu *infra* capítol 4). Aquests anys, doncs, aquesta revista juga un paper important en el desplegament de la carrera literària de Briz, en particular en el

⁸¹ El Bachiller Sanguijuela, «Al Sr. D. Manuel de Lasarte, revistero dramático del diario *El Telégrafo*, *El Jabón*, núm. 2, p. 6. Tenim coneixement d'un altre article crític d'«El Bachiller» que no hi és en cap dels dos números que hem vist, la qual cosa ens fa pensar que van sortir més números de la revista. Es tractaria d'una crítica de la comèdia *El tanto por ciento*, de López de Ayala [N'hem obtingut notícia a partir del treball de Rosa PONSARNAU; Anna TORT I SAGUÉS; Isabel VALLÈS, *Estudi de l'obra completa de Francesc Pelai Briz* (treball mecanoscrit de l'assignatura «Narrativa catalana del segle XIX» impartida pel professor Enric Cassany a la facultat de lletres de la UAB el curs 1988-89)].

⁸² També li coneixem uns versos castellans que són la dedicatòria que escriví a la seva mare dins la seva novel·la *Norma o la sacerdotiza de la Isla de Sen* (cf. nota 92).

⁸³ Aquesta poesia en llengua castellana té un valor important com a document històric de la trajectòria de F. Pelai Briz. Ens ha semblat oportú de reproduir-la íntegrament en l'apartat d'apèndix (Apèndix III: Documents de Francesc Pelai Briz: document 2).

vessant de traductor en llengua castellana de la literatura esmentada. De fet, Briz, juntament amb Francesc Josep Orellana i Josep Leopold Feu, serà un dels col·laboradors principals de la publicació en la seva segona època (d'octubre de 1862 a juny de 1863) i creiem que la seva vinculació a la revista s'explica altra vegada per la seva relació amb Víctor Balaguer.⁸⁴

2.3.2. Les traduccions castelles de literatura universal

La producció escrita en llengua castellana de més dimensió literària de Francesc Pelai Briz es concentra entre els anys 1862 i 1864 en el camp de la traducció d'obres de la literatura universal, una producció interessant per adonar-se de la diversitat dels seus gustos literaris en aquells anys de formació, un gust literari ampli i divers que ell mai no va amagar.⁸⁵ Com ja hem explicat més amunt, sens dubte l'accent intens que Briz va posar en aquesta activitat literària ens descobreix que aquesta tasca de traductor era possiblement la via més directa cap a un cert estatus professional en el món de les lletres, ben segur un dels seus objectius aleshores. En aquest sentit, l'articlet biogràfic sobre Briz publicat a *Lo Teatro Catalá* ens diu que aquests escrits en castella eren «celebrats per la correcció de son llenguatge, alabats per los intel·ligents y solicitats per los editors; no faltantne alguns que li oferian lo qu'ell demanés per aquets treballs».⁸⁶ Sembla, doncs, que, efectivament, aquesta activitat literària era un marc adequat per a la professionalització literària del jove Briz, ben connectat amb alguns dels llibreters barcelonins de l'època, especialment amb Salvador Manero i E. Ferrando Roca, que foren els editors principals d'aquesta producció castellana de l'escriptor.

Seguint un fil cronològic, i basant-nos en dades del tot contrastades, podem afirmar que la primera traducció que donà a conèixer fou la novel·la *La Silla de Paja* (1862) de C. Hugo, –fill del poeta francès–, publicada per la casa Manero. El mateix any, editades totes elles per Ferrando Roca, traduïdes «libremente de la edición francesa», Briz publicà la sèrie narrativa de cavalleries formada per les obres *El Halcón Blanco* (1862), *Gerardo de Nevers* (1862) i *La Princesa Parizada* (1862) –la més breu

⁸⁴ Víctor Balaguer amb Lluís Cutxet són els dos col·laboradors més destacats de *La Revista de Cataluña* durant la primera època. No sabem si Balaguer va arribar a ser-ne el director o un simple col·laborador ja que les fonts sobre aquest punt es contradiuen (cf. PALOMAS I MONCHOLÍ, *Víctor Balaguer*. p. 100).

⁸⁵ Cal recordar aquelles paraules de Briz en què es desmarcava literàriament de Balaguer perquè a ell li agradava «tot lo bo».

⁸⁶ P., «D. Francesch Pelay y Briz. I», p. 2.

de les tres—, a les quals s’afegi, dos anys més tard, el 1864, una altra novel·leta del mateix gènere, el *Pierres de Provença*, també publicada per Ferrando Roca fent-hi constar que era la segona edició «augmentada y corregida segun los mejores originales». Amb tot, és possible, tot i que no hem pogut confirmar-ho, que la primera edició fos anterior a les tres narracions esmentades, potser del 1861,⁸⁷ ja que de totes el *Pierres* és, sens dubte, la més coneguda i amb més tradició dins la literatura europea moderna amb traduccions a diverses llengües entre les quals també el català,⁸⁸ fetes a partir de les successives versions franceses —l’original sembla que era un poema escrit en provençal o llatí—. En la seva versió del *Pierres*, Briz treballà tenint davant versions de diferents llengües («arreglada en vista de las ediciones catalana, castellana y francesa»), però sense esmentar exactament quines eren, ja que no es proposava de fer un treball erudit sinó una versió per a un públic ampli. Dins d’aquest esperit comercial, l’editor Ferrando Roca enquadernà les quatre narracions en un sol volum fent constar que era la «primera serie» i hi inclogué algunes làmines il·lustrades referides a algunes de les històries —segurament els lectors havien de comprar-les a part juntament amb la portada i un índex—. El títol general del volum, al·ludint al denominador comú de totes les narracions cavalleresques que s’hi aplegaven, era *Los caballeros andantes*.⁸⁹

⁸⁷ No hem trobat enlloc aquesta hipotètica primera edició (cf. nota 89)

⁸⁸ Cf. [Ramon MIQUEL I PLANAS], «Noticia preliminar» dins *Historia de Pierres de Provença y de la Gentil Magalona. Ara novament publicada segons les edicions de 1616? i 1650 per R. Miquel i Planas*, Barcelona: [s.n.], 1908, p. xiv.

⁸⁹ L’exemplar que nosaltres hem consultat és de 1864, ja que inclou precisament la segona edició del *Pierres* publicada aquest mateix any. Elias de Molins en el seu diccionari dona la primera edició de *Los Caballeros andantes* de l’any 1861, impresa per M. González a Barcelona. No hem pogut localitzar cap volum amb aquesta data de publicació, perquè el més probable és que no existeixi ja que el projecte de *Los Caballeros* és de l’editor E. Ferrando Roca i en cap cas pot ser anterior al 1862, que com sabem és l’any que es publicaren les altres tres narracions en primera edició (no ens en consta una segona). D’on treu, doncs, Elias la informació de l’existència d’una edició de *Los Caballeros* de 1861? Tenim la sospita que el que realment podria ser del 1861 és aquesta primera edició del *Pierres* que no hem localitzat. Així, en el volum de *Los Caballeros* que hauria tingut Elias a mans per donar-ne la referència, en lloc de la segona edició del *Pierres* de 1864 (que és la que generalment sembla que enquadernaren la majoria de lectors —en els tres exemplars del volum que hem vist és així), s’hi hauria enquadernat aquesta possible primera edició de 1861 amb les altres tres narracions del 1862. En no haver-hi peu d’impresma ni data en la coberta general del volum de *Los Caballeros*, Elias de Molins potser hauria pres com a data de publicació de tot el volum la que només corresponia al *Pierres*, aquesta de 1861 (cosa que pressuposaria que no hauria advertit el peu d’impresma de les altres tres narracions). Per la seva banda, Ramon Miquel i Planas ens proporciona una dada que sembla confirmar que sí que va existir aquesta primera edició de *Los Caballeros* però no del 1861 sinó del 1862, i, implícitament, ens confirmaria que el *Pierres* és la primera de la sèrie d’aquestes quatre narracions de tema cavalleresc. Així, parlant de la versió de Briz, Miquel i Planas escriu que «se tracta d’un volum en 4.t, rotulat “Los Caballeros andantes. Barcelona. Ferrando Roca, editor. 1862”, dintre’l qual se contenen quatre narracions cavalleresques [...]» i afegia després de donar-ne el títol que eren «redactades en prosa castellana, per cert ab bastant traça y fluent estil» («Noticia preliminar», p. xiv).

L'any 1863 publicà una traducció de la novel·la *Angel Pitou*, d'Alexandre Dumas (editada també per E. Ferrando Roca), i un traducció directa del grec en vers, *Fábulas escogidas de Esopo*, que es justificava en una «Advertencia del traductor» (duia data de juny de 1863) perquè escassejaven les versions d'aquesta obra i les que existien eren en «mala prosa».⁹⁰ L'any següent, el 1864, publicà *Fausto*, de Goethe, segurament a partir d'una versió del francès. No era una traducció completa: l'editor –I. López Bernagossi– advertia que només se'n publicava la primera part «por ser la mas hermosa y la que está al alcance de todas las inteligencias».⁹¹ En paral·lel a aquesta faceta de traductor en llengua castellana, Briz també assajà el camí d'escriure les seves pròpies novel·les i sembla que ho féu amb no gaire fortuna. *Norma o la sacerdotiza de la Isla de Sen*, escrita l'any 1862, fou l'única novel·la que arribà a publicar –el 1863– i segurament a escriure (no tenim constància de cap altre projecte novel·lesc original en llengua castellana). Duia el subtítol de «Novela histórica original» i s'hi especificava que havia estat inspirada «por el libreto que con el mismo titulo escribió el poeta Romaní». Era dedicada a la seva mare amb uns versos castellans amb data de setembre de 1862 i que, al cap d'uns anys, trobarem traduïts al català («A ma mare») dins el recull *Lo brot d'achs*.⁹²

2.3.3. La qüestió d'*El Novelista popular*

Sembla, però, que la producció escrita en llengua castellana de Francesc Pelai Briz no s'acaba aquí. Diverses fonts d'època (i alguna posterior) el situen aquests primers anys seixanta al capdavant d'un projecte periodístic –un setmanari– o literàrio-comercial –una col·lecció– (o totes dues coses alhora) de divulgació de novel·les i altres obres literàries adreçat al gran públic i que hauria estat sostingut editorialment per E. Ferrando Roca. Les dades de què fins avui disposem –en alguns casos indicis molt fiables– no

⁹⁰ Els anys cinquanta del segle XX es féu una edició de bibliòfil de les *Faules* d'Isop a partir d'aquesta traducció de Briz. Duia un pròleg de Jaume Berenguer i Amenós en què comentava la traducció en els termes següents: «[...] la que reeditamos, de época y sabor románticos, aun con sus concesiones a las necesidades de la versificación, es fundamentalmente fiel» («Prólogo», ESOPO, *Fábulas escogidas. Traducidas al castellano y en verso por: Francisco Pelayo Briz*, Barcelona: [s.a.], p. 22).

⁹¹ Les edicions posteriors d'aquesta obra durant el segle XX dins l'editorial Espasa-Calpe mantenen la traducció de Briz! (L'última edició que hem vist es la catorzena i és de 1984).

⁹² Els versos, en la versió original castellana, deien el següent: «Este libro escribí; te lo dedico/ pobre en belleza, si en voluntad rico./ Escrito es para ti: mi único intento/ha sido demostrar de esta manera,/(mas que darte quisiera,/obra de más saber y valimiento)/que tengo un corazón y un pensamiento/rico de amor el uno, de fe el otro [...] Admite el galardón. Mi fantasía /Al crearlo tan solo ha procurado /Retratar la nobleza, la hidalguía, /que, de niño, tu lábio me ha ensenado /Para gloria de tí, para honra mía!»

ens permeten arribar a cap conclusió definitiva sobre la qüestió, és a dir, no podem afirmar amb plena segureta la presència de Briz al projecte a què el vinculen aquestes fonts, però tampoc podem negar absolutament aquesta possibilitat. Ens limitarem, doncs, a fer l'estat de la qüestió a partir del que diuen aquestes fonts i les dades obtingudes de la nostra recerca personal.

La informació sobre l'existència d'aquest projecte, la proporcionen Antonio Elías de Molins i Joaquim Riera Bertran: Briz hauria fundat i dirigit, en algun moment de la primera meitat dels anys seixanta que no es precisa, un setmanari que duia per nom *El Novelista Popular*, una informació que sense donar el nom de la publicació confirma i alhora precisa Antoni Careta quan escriu que Briz «donava llum un periòdich ab folletins».⁹³ El crèdit raonable que podem atribuir a la notícia que dona Careta –segurament l'escriptor de la Renaixença qui més el tractà i conegué– ens porta a pensar que és possible que Briz, juntament amb un editor, hagués estat al darrera d'aquesta revista en llengua castellana, que efectivament va existir amb el nom d'*El Novelista Popular* que donen les altres dues fonts citades.

Amb el subtítol de «Periódico Ilustrado Económico y Literario», aquesta publicació era un setmanari (quasi al final passà a quinzenari) el primer número del qual va aparèixer a Barcelona el 3 de desembre de 1865 i va tancar presumiblement la trajectòria al cap de quasi cinc mesos, el 30 d'abril de 1866 (correspon al número 19).⁹⁴ En la capçalera hi havia escrit el nom de l'editor, E. Ferrando Roca, però no s'hi feia constar qui n'era el director ni els redactors. A més, les col·laboracions literàries hi apareixen sempre sense signar. *El Novelista Popular*, però, sota el format de revista literària era un ambiciós projecte literario-comercial que volia posar a l'abast del gran públic les obres més importants de la literatura universal per a la instrucció i l'oci d'aquest públic per mitjà del mecanisme de publicació característic a l'època, el fulletó, de manera que els lectors podrien arribar a formar-se «una escogidisima biblioteca».⁹⁵ A més a més del fulletó, del qual se'n donaven vint-i-quatre pàgines a cada número, *El*

⁹³ CARETA Y VIDAL, «Discurs necrobiogràfic», p. 5. Les referències de les altres fonts són: Antonio ELÍAS DE MOLINS, *Diccionario biográfico y bibliográfico de escritores y artistas catalanes del siglo XIX*, tomo, I, Barcelona: 1889, p. 325 i Joaquim RIERA Y BERTRAN, «En Francesch Pelay y Briz», *LR*, 25-VII-1889, edició del matí. (Riera no presentava Briz com a fundador).

⁹⁴ L'únic exemplar que nosaltres coneixem d'aquesta publicació és el que es conserva a l'AHCB. El darrer número que hi ha és aquest de 30 d'abril.

⁹⁵ Al primer número es presentava el catàleg d'obres que estava previst de repartir en fulletó. S'hi anunciaven, entre d'altres, obres de V. Hugo, del seu fill Carlos Hugo, de Goethe, contes de Poe, teatre de Shakespeare, un volum de *Cantos populares europeos*, Teatre de Calderon y Lope de Vega, etc.

Novelista també contenia «cuatro páginas de texto y grabados que, en forma de periódico, servirán de cubierta á las 24 páginas de aquel». El contingut d'aquestes pàgines de text es volia omplir amb «artículos científicos y literarios, revistas de teatros y algunas poesías debidas á laureados poetas».⁹⁶

El nom de Francesc Pelai Briz no hi és esmentat en cap moment ni tampoc apareix al peu de cap dels textos que s'hi publiquen, però hi ha alguns indicis sòlids que hi fan versemblant la seva presència. Ens referim, en primer lloc, a la inserció dins *El Novelista* de dues traduccions castellanques de peces de l'escriptor provençal Josep Roumanilha: la poesia «La parte de Dios», començada a publicar al número 10 (4-II-1866) i acabada en el 13 (25-II-1866), i el conte «Si le hiciésemos abogado», que es publicà al número 18 (15-IV-1866). Ambdues traduccions són anònimes però se li podrien atribuir d'acord amb les dades següents: en primer lloc, cal tenir present que a la Barcelona dels primers anys seixanta l'únic autor que tradueix l'obra del poeta i llibreter d'Avinyó (a més d'altres autors provençals) és Francesc Pelai Briz (vegeu *infra* «Briz i la literatura provençal»); i segon, una dada força reveladora per poder establir la identitat del traductor: la poesia «La parte de Dios» —exactament la mateixa versió— s'havia publicat ja a la *Revista de Cataluña* (núm. 5, 3-II-1863) i la traducció anava signada per Briz; i el mateix passa amb el conte, que també havia estat publicat per Briz uns anys abans dins una traducció de les faules d'Isop (inclòs sota l'epígraf «Cuentos morales» que aplega diverses narracions traduïdes al castellà del poeta provençal). Aquesta coincidència, doncs, sembla que no hauria de fer-nos vacil·lar gaire per identificar Briz com el responsable d'aquestes dues traduccions i, més generalment, seria una prova molt sòlida d'aquesta vinculació estreta de l'escriptor amb *El Novelista* que les fonts d'època citades apunten.

Un segon indicatiu concret per pensar en la possibilitat d'aquesta vinculació el trobem al número 17 (25-III-1866), en el qual es van publicar a la primera pàgina una mostra de tres «Cantos populares catalanes» (el traductor en passar les cançons al castellà es limità a fer-ne una paràfrasi en prosa de l'argument). No hauríem de passar per alt que per aquestes mateixes dates Briz ja devia estar preparant els materials del primer volum de les *Cansons de la terra* que sortiria a finals de 1866, per tant, és

⁹⁶ «Al público», *El Novelista Popular*, año I, núm. 1 (3-XII-1865), p. 1.

versemblant pensar que ell fos l'autor d'aquestes versions castellaneres de "cançons de la terra".

Finalment cal que ens preguntem si Briz podria haver estat el responsable de traduir les obres estrangeres que la revista va lliurar en fulletó als lectors. Plantejar aquesta possibilitat és del tot pertinent atesos els antecedents que coneixem: des de 1861, com hem vist, Briz exercia de traductor en llengua castellana i, a més, cinc d'aquestes obres havien estat publicades per l'editor Ferrando Roca que també ho era –ja s'ha indicat– del projecte de biblioteca d'*El Novelista*. Doncs bé: ¿fou Briz el traductor de la *Leyenda de los Siglos*, de V. Hugo, i *Los Bandidos*, de G. David, els dos primers i probablement els únics fulletons que s'arribaren a publicar a *El Novelista* ens els cinc mesos de vida de la revista?⁹⁷ No podem comprovar-ho directament atès que no hem trobat aquestes traduccions en cap dels fons bibliogràfics consultats, ni tampoc les fonts d'època en diuen res sobre la possible existència. Ara bé, en una font posterior sí que es diu que Francesc Pelai Briz, entre d'altres obres, va versionar al castellà *La Leyenda de los Siglos* i *Los Bandidos*.⁹⁸

En resum, totes aquestes dades que hem presentat són bons indicis però no poden ser proves definitives per afirmar categòricament la relació de Briz amb *El Novelista Popular*.⁹⁹ En tot cas, en la mesura que hi apunten de forma prou versemblant vindrien a corroborar dos aspectes centrals de la trajectòria inicial de Francesc Pelai Briz: en primer lloc, ens confirmarien que l'autor segueix encara instal·lat a mitjan anys seixanta en aquesta dualitat lingüístico-literària català-castella que caracteritza el primer tram de la seva carrera pública com a escriptor, tot i que des de 1865 el seu catalanisme literari serà cada vegada més present i ideològic; i en segon lloc, ens confirmarien també la imatge d'aquest Briz inicial a la recerca d'una certa vida professional com a escriptor dins el mercat en llengua castellana.

⁹⁷ Ambdós fulletons es publicaren simultàniament i no sabem si una i altra obra, a causa de la suspensió de la revista, s'arribaren a lliurar completes als lectors. Per altra banda, la col·lecció d'*El Novelista* que hem vist a l'AHCB només conté la revista en sentit estricte, sense les pàgines de fulletó.

⁹⁸ Cf. «Briz y Fernández, Francisco Pelayo» dins *Enciclopedia Universal Ilustrada Europeo-Americana*.

⁹⁹ Potser només podrem arribar aclarir-ho si aparegués documentació personal de l'autor que donés informació inequívoca sobre aquesta relació.

CAPÍTOL 3

A LA RECERCA DEL PRESTIGI COM A POETA

Ja hem explicat en el capítol anterior que l'impacte de l'experiència patriòtico-literària viscuda en els primers Jocs Florals restaurats, sumada a la descoberta inicial de la poesia catalana en l'antologia d'Antoni de Bofarull i al suport de Víctor Balaguer, foren els fets determinants perquè Briz orientés la seva vocació poètica cap al camp del catalanisme literari amb l'objectiu personal de fer-hi carrera com a poeta. En d'altres paraules, i insistint en una idea que també hem anat plantejant, des de primera hora de la seva trajectòria, el desig de fer-se un nom en l'escena literària, el desplegarà exclusivament com a poeta en llengua catalana. Aquest objectiu, més enllà de servir-lo de forma modesta amb simples poemes esparsos en alguna antologia i en la premsa periòdica, tal com hem vist en el capítol precedent, es materialitzarà principalment en uns llibres de poesia d'una concepció ambiciosa i de més abast, i sobretot en el marc socioliterari per excel·lència del catalanisme literari: els Jocs Florals. En aquesta apartat, doncs, ens centrarem a descriure aquest trajecte del jove Briz a la recerca d'un prestigi com a poeta emmarcant-lo entre dues dates amb què convencionalment indiquem principi i final d'aquest camí d'ambició literària durant la dècada dels seixanta i que són les següents: el 1861, data de publicació del primer llibre de poesia d'una certa ambició, i 1870, publicació del volum de poesies premiades durant la dècada anterior amb què Briz ja es pot presentar socialment com un poeta important de la Renaixença.

3.1. ELS LLIBRES DE POESIA ENTRE 1861 I 1867: PROJECTES I REALITZACIONS

3.1.1. *Ensomnis del Cor*: una sèrie poètica fallida

El poema llarg *Lo fill dels héroes* de 1860 a què ja ens hem referit en el capítol anterior podria interpretar-se com una primera manifestació de l'ambició poètica i el desig de projecció social del jove Briz. Amb tot, creiem que no és fins al següent llibre on aquesta ambició esdevindrà realment visible: es tracta d'*Ensomnis del cor (Col·lecció de poesias catalanas)* publicat el 1861 per l'establiment tipogràfic de Jaume Jepús i que

Briz degué escriure durant l'any anterior (possiblement durant els últims mesos).¹⁰⁰ L'editor, Jaume Jepús, en un nota preliminar, justificava l'oportunitat que sortís al mercat un llibre com aquell «ara que la regeneració de la literatura catalana es una veritat; veritat demostrada ab la existencia dels Jochs florals y ab las muchas composicions que ab aquella llengua han vist y están veyént cada día la llum pública», i per tant, aquest estat de coses més el desig de protegir la poesia catalana «com s'ho mereix» és el que l'havia decidit «á publicar la següent colecció, confiant en la bona acullida de un publich que sempre ha donat mostra de protegir á tot lo que es fill del país».¹⁰¹ L'editor, fixem-nos-hi, parlava d'una «colecció» perquè, en efecte, *Ensomnis del cor* era concebut per Briz com una serie poètica extensa, una obra que «constarà de unas 8 á 10 entregas, de setze pàginas, en papé satinat y ab esmerada impresió». La realitat fou que el projecte literari, no va passar del primer lliurament,¹⁰² i no podem saber quines en foren les causes de la suspensió (segurament el fracàs comercial). En no tenir continuïtat la col·lecció, tampoc no va publicar-se el pròleg a l'obra que Víctor Balaguer hauria promès a Briz i que, segons l'editor, havia d'aparèixer en un dels últims lliuraments. Tot i que no existí, és una dada rellevant per confirmar una vegada més l'estreta relació de Briz amb Balaguer en el inicis de la seva trajectòria literària.

L'únic fascicle publicat era un poema èpic de tema històric català i intenció patriòtica centrat en la croada contra Catalunya del rei francès Felip III l'any 1285 que acabà amb la desfeta del seu exèrcit a mans de les hosts catalanes. Briz, doncs, seleccionava per al seu primer poema d'una certa ambició un fet positiu de la història medieval catalana i hi exaltava patriòticament l'actuació dels catalans en aquesta curta guerra amb la narració, a través d'una estructura de tres cants, dels moments decisius en què es manifestà el caràcter heroic dels catalans: a) l'episodi de la defensa del coll de Panissars, per on volien entrar les tropes franceses a Catalunya («Las Termopilas catalanas»); b) la resistència de la ciutat de Girona enfront del setge de l'exèrcit francès («La nova Numancia»); i finalment c) la desfeta d'aquest exèrcit a mans del català comandat per Roger de Llúria («La sorpresa»).

¹⁰⁰ Hi ha una dedicatòria al pare que du data de desembre de 1860.

¹⁰¹ *Ensomnis del Cor (Colecció de poesias catalanas)*, Barcelona: Establiment tipogràfic de Jaume Jepús, p. 4. L'editor no signava la nota preliminar.

¹⁰² Hem pogut localitzar aquesta obra a la Biblioteca de Catalunya i només conté el primer fascicle.

No podem saber quin era el plantejament literari que Briz pretenia donar a la resta de fascicles previstos (pel cap baix al segon de la sèrie que potser ja tenia en marxa) i, en particular, si tenia la intenció de continuar en la mateixa línia d'èpica patriòtica catalana del primer lliurament o, per contra, volia escriure algun recull de poesies o un poema llarg que estigués més d'acord amb el registre poètic intimista que semblava suggerir el títol general de la col·lecció.

3.1.2. Un projecte: “Jonàs. Poema bíblic”

Després dels *Ensomnis del cor* cal que passin uns pocs anys per poder tenir notícia d'un altre projecte d'envergadura en l'àmbit de la creació poètica original. En efecte, en la contraportada de l'edició de les poesies d'Ausiàs March feta per Briz que es posà a la venda a primers d'abril de l'any 1864 s'informava de les obres de l'autor «pera publicarse aviat» i a continuació s'hi podia llegir el següent: «JONAS. Poema Biblich en cinch cants y en vuitenas catalanas. Los títols dels cants son los que segueixen: I. Lo fugitiu; II. La tempesta; III. L'oració; IV. La profecia; V. La ira del profeta». Heus aquí el repte literari més alt que mai s'havia plantejat fins aleshores Francesc Pelai Briz i que ens el descobreix abocat a la seva carrera poètica dins del camp del catalanisme literari on ja havia començat a prémer fort l'accelerador.

Briz no va arribar a publicar mai aquest poema anunciat i, d'altra banda, no sabem si en va començar la redacció. Però sí que sabem del cert que aquest esment de la contraportada de l'edició d'A. March que deia «pera publicarse aviat» no era una simple declaració d'intencions sense base, sinó que responia a la realitat d'un projecte en què ja estava treballant. Entre els poquíssims documents que hi ha a l'arxiu personal de l'escriptor dipositat a la Biblioteca de Catalunya,¹⁰³ s'hi conserva la prova que aquest projecte d'escriure un poema narratiu sobre la història de Jonàs era ferm: es tracta d'un full autògraf de l'escriptor a dues cares redactat en llengua castellana i que és exactament el pla general de l'obra amb les indicacions de contingut i formals per al poema.¹⁰⁴ Al capdamunt del paper hi veiem indicat el títol i subtítol («Jonás. Poema bíblico») i a continuació van apareixent els successius cants previstos: són quatre els que s'estableixen en aquest document de treball i no els cinc que s'anunciaven en la publicació del poema en el volum esmentat –el cant III «L'oració» està integrat dins

¹⁰³ Ms 4551: Papers de Francesc P. Briz.

¹⁰⁴ El reproduïm íntegrament a Apèndix III: Documents de Francesc Pelai Briz (document 11).

d'aquest paper en el «Canto 2º»–, per tant, el plantejament sobre l'estructura del poema que es feia en aquest full manuscrit hauria estat revisat posteriorment. Per a cada cant veiem com Briz, a manera de guió argumental per a la redacció del poema, hi fa un resum del contingut principal que s'hi ha d'explicar amb alguna anotació sobre els punts de la història on cal posar un èmfasi especial (en la descripció del «Canto 2º» hi llegim: «[...] estendiéndose en lo que pasó en la nave y en la oración del profeta estando en el vientre de la ballena»). Briz hi demostra que té un bon coneixement del relat bíblic i també dóna a entendre que se servirà d'altres fonts per completar argumentalment algun dels passatges de la història o donar-los una determinada interpretació. Per exemple, en el «Canto 4º» hi escriu l'anotació següent: «Convendrá estenderse en la idea de que no siendo los nimivitas hebreos ni teniendo la ley del Sinai, merecieron sin embargo la misericordia del Señor con su penitencia, porque todos los hombres son hijos de Dios, como el Señor lo declara al profeta; y los que no tienen la ley escrita ó mosáica tienen la ley natural, como dice S. Pablo en su Epist. á los Romanos, cap. 2º»; o també dins les notes del mateix «Canto 4º» hi diu que «[a]un se podría añadir lo que J.C. dice en el Evanos (S. Lucas, cap. 10) sobre el juicio que mereceran los llamados [...]». Finalment, el document acaba amb indicacions sobre la mètrica amb què convé compondre el poema: preveu utilitzar «la octava catalana» de manera general «menos en la oracion del profeta en el vientre de la ballena, que debiera estar en versos cortos, como redondillas ó romances, y también su queja al Señor por no haber cumplido su anuncio de destrucción contra los nimivitas». L'interès del document, doncs, és gran, no tan sols perquè ens permet descobrir la fermesa del projecte, sinó també perquè ens acosta al coneixement d'alguns elements de la «cuina» literària de Briz, entre els quals, i no és el menys interessant, el fet que la seva llengua de treball durant aquests primers anys seixanta sembla que és el castellà, cosa d'altra banda lògica si tenim en compte quina havia estat la llengua de la seva formació acadèmica.

3.1.3. L'ambició poètica: el poema *La masia dels amors*

El projecte del poema sobre Jonàs no va arribar a reeixir per algun motiu que desconeixem; en canvi, Francesc Pelai Briz sí que féu realitat un altre projecte poètic d'una ambició molt superior, d'un esforç monumental de redacció per a un jove poeta de poc més de vint anys i que podria haver estat la causa última que abandonés l'altre. Es tracta de *La masia dels amors*, un poema narratiu publicat a finals del mes de març

de 1866¹⁰⁵ i que era dedicat, amb una poesia inserida en les primeres planes, al princep-poeta W. C. Bonaparte-Wyse. Precedia aquesta dedicatòria, una de més breu en què el poeta es dirigia «Á mon llibre» en uns versos que expressaven, a través d'una analogia marinera, l'esperança que el seu llibre tingués un bon acolliment («Oh llibre, tu ets la barca [...] / que Deu, que deixa blana la mar que gruny faresta, / la ma sobre tu estenga y pugas entrar llesta / al port que tant desitjas, del vent al dols oreig»).

La masia dels amors, subtitulat com a «poema popular», s'acompanyava d'una versió castellana feta pel mateix poeta que caldria entendre com una exigència de l'editor per tal que la publicació d'un llibre de poesia d'aquelles dimensions i característiques literàries i endemés escrit en una llengua que no era la dominant del mercat editorial hi pogués arribar a tenir garantida una certa viabilitat. Ens sembla que aquesta és la interpretació més plausible de la versió castellana que ofereix Briz del poema, la qual com ell mateix advertia en una breu nota, també en castellà, no responia a cap voluntat artística sinó a l'interès d'acostar el poema a un públic ampli:

El autor hace presente á los lectores de esta obra, que la traducción que acompaña al texto no cree ni ha creído que fuese una traducción literaria. Ha intentado únicamente hacerla lo mas literal posible; solo ha pretendido hacer una especie de guia para que los que no comprendan el catalan puedan sin dificultad adivinar lo que el original dice.

La versió castellana, doncs, hi tenia una justificació estrictament comercial, poder arribar a uns lectors que no estaven acostumats a llegir en català (molt menys encara el català en vers), un signe, doncs, de l'afany de popularitzar el poema i amb ell el seu autor, encara que fos per aquesta via interposada de la paràfrasi en castellà.

¹⁰⁵ *La masia dels amors* (poema popular escrit en català per Francesca Pelay Briz). *La alquería de los amores* (poema popular traducción por Fco Pelayo Briz), Barcelona: Librería de Juan Roca y Bros, 1866. *El Telegrafo* en l'edició de l'1 d'abril n'informava de la publicació i en feia una breu descripció del contingut i dels aspectes materials de l'edició (se n'elogiava la qualitat). La "nova" acabava augurant «que la publicació de «La masia» produirà al señor Briz otro señalado triunfo». Aquesta primera edició s'hauria anat venent relativament bé fins a exhaurir-se, ja que a finals d'abril de 1868 en sortí una segona, publicada aquesta per mitjà de quaderns setmanals. D'aquesta segona, també se'n féu una edició de luxe que fou la que es regalà als poetes premiats als Jocs Florals de 1877 –l'hem vista a la Biblioteca de Catalunya i era propietat de Jacint Verdaguer– i aquest mateix any va aparèixer la tercera i última edició del poema, que va aparèixer amb modificacions lingüístiques respecte de les dues anteriors (hi fa referència Briz, sense entrar en detalls, en el pròleg escrit per a aquesta última edició). D'altra banda, el gener de 1878, *La Renaixensa* –també *Lo Gay Saber*– informava que Constantí Llombart «està traduint al castellà la *Masia dels amors* de D. Francesch Pelay y Briz» [«Novas», *LR*, any VIII, vol. I, núm. 2 (31-I-01), p. 95]. No hem localitzat enlloc aquesta traducció, però és probable que es tracti de la que es començà a publicar a *Valencia Ilustrada* –n'informava, sense donar el nom del traductor– *Lo Gay Saber* en una «nova» del 15 de Febrer de 1878.

No ens és possible documentar la data d'inici de redacció de *La masia dels amors* però sí que sabem que fou un procés llarg de composició segons podem llegir en un text introductorí que Briz va escriure per a la tercera edició del poema en què afirma que el poema va ser escrit quan «teniam vint anys» i hi va «esmersar tres anys de feina y de ferma voluntat».¹⁰⁶ Sembla que només és raonable acceptar aquest «teniam vint anys» com l'edat de redacció si ho entenem en el sentit més ampli de “vint-i-pocs”, altrament estaríem acceptant que Briz va escriure el seu poema entre el setembre de 1859 i el de 1860, l'any de la seva vintena en sentit estricte, fet molt improbable que implicaria haver escrit el poema abans de traduir el que li va servir de model (el *Mireio*).¹⁰⁷ En canvi, pensem que es pot acceptar millor la informació dels tres anys invertits en la composició de *La Masia dels amors* perquè les dimensions i l'esforç d'elaboració que s'endevina darrera del poema fan del tot versemblant aquest període de temps o un de més o menys equivalent, i potser, juntament amb alguna altra dada de què disposem, ens permetria conjecturar la cronologia de la redacció del poema.

En efecte, tot i que com hem dit no tenim informació sobre el moment en què Briz va començar a compondre *La Masia*, sí que tenim dades sobre el final de la redacció a partir d'una referència que ell mateix ens dóna: fou entre els mesos d'agost i octubre de 1865 quan el poeta, que era a Riells del Fai en una mena d'exili forçat per mor del còlera que hi havia a Barcelona, ens diu que «vaig treballar pacientment en los darrers cants del meu primer poema».¹⁰⁸ Si tirem enrera sencers aquells tres anys que indica Briz, caldria fixar en els darrers mesos de 1862 l'inici teòric de la redacció del poema. També podríem plantejar una data un xic posterior però potser més lògica des del punt de vista de l'organització del treball de l'escriptor, el qual podria haver-se posat a treballar de ple en el seu poema un cop enllestida la traducció del *Mireio* per a la *Corona* el mes de març de 1863 i quasi tindríem també aquest tres anys de feina.

L'origen literari de *La masia dels amors* és troba indiscutiblement en la literatura provençal: fou el *Mireio* de Frederic Mistral, un poema que havia seduït Briz des del

¹⁰⁶ F.P.B., [pròleg], *La masia dels amors, poema popular fet per Francesch Pelay Briz* (tercera edició), Barcelona: Joan Roca y Bros, 1877, p. IX. Aquest text du data de juliol de 1873, però pensem que és un error d'impremta si tenim en compte que més endavant escriu: «Quan va eixir, ara fa onze'anys[...]

(evidentment el 1877 sí que els feia, els onze anys de la publicació de la primera edició, però no pas el 1873).

¹⁰⁷ Amb tot, per bé que no disposem de dades per avalar la hipòtesi, no seria descartable plantejar una possible simultaneïtat entre la redacció del poema i la traducció del *Mireio*.

¹⁰⁸ BRIZ, «Recorts. Fragments del “Llibre de ma vida». (1865) Ma primera anada á Riells del Fay», p. 301.

primer moment que en tingué notícia i que, com acabem de dir, havia acabat de traduir feia ben pocs anys, el que actuà com a estímul directe del poeta barceloní per a la concepció i realització d'una obra que presenta força analogies amb el poema del poeta de Malhana. J. Massó i Ventós, en un breu estudi sobre la presència del *Mireio* en la poesia catalana, va analitzar detalladament *La masia dels amors* i arribà a la conclusió que les coincidències amb el poema mistralià apareixen a cada moment dins del Briz: la «filiació és exacta», sentència Massó, i rebla: «[I]l·l'argument de "La Masia dels amors" té tants punts de contacte amb el de "Mireia" que quasi podrien confondre's ben bé».¹⁰⁹ I, certament, tret de la versificació emprada per l'autor barceloní, el paral·lelisme d'ambdues obres pel que fa al conflicte argumental, personatges i alguns dels temes és estret, reforçat a més per la presència en el poema de Briz de descripcions de tradicions i costums de la terra i la inserció de cançons (directament populars o imitacions), un tipus de material que també inserí Mistral en el seu poema. Per altra banda, Massó i Ventós no dubtà a atribuir la redacció del poema a un mòbil catalanista: «dotar a la jova literatura, que ells volien enriquir, amb una nova pedra, per anar bastint el monument lluminós de la cultura catalana que tots havien somniat».¹¹⁰ No tenim proves per demostrar el contrari i de fet també pensem que un cert sentit de servei a la literatura catalana renaixent hi podria haver en aquesta empresa poètica, però ho veiem més com un efecte que no com a causa directament relacionada amb els objectius de l'autor. La interpretació que proposa Massó del sentit últim de les intencions de l'escriptor en escriure el seu poema està massa interferida pel "mite Briz" forjat per una determinada crítica "hagiogràfica" que arrenca de les mateixes necrologies d'època sobre l'autor.¹¹¹ El mite del Briz "croat de la causa" posa tota la producció de l'escriptor dins d'aquest sac del patriotisme i renúncia, interessadament o no, a observar més de prop les coses i concretament a comprendre una obra com *La masia dels amors* en relació sobretot als interessos dominants de l'autor en aquesta etapa de la seva trajectòria: una etapa –cal

¹⁰⁹ Josep MASSÓ I VENTÓS, *Mireia en la lírica catalana*, Barcelona: Tipografia L'Avenç, 1915, p. 11.

¹¹⁰ *Ibid.*, p. 21. Francesc Miquel i Badia en la necrologia de Briz que escriví al *Diario de Barcelona* plantejava una interpretació semblant però subratllant l'ambició del poeta: «[q]ueria Briz tambien que la Cataluña de nuestros tiempos tuviese un poema épico, mejor dicho, *su poema épico*, o dígase simplemente su poema» (F. MIQUEL Y BADIA, «Francisco Pelayo Briz», *DdB*, 29-X-1889).

¹¹¹ El "Mite Briz" ens presenta l'escriptor com un fervent i apassionat catalanista ja des de primera hora de la seva trajectòria literària, abocat incondicionalment i generosament al servei patriòtic de dignificar la llengua catalana i a (re)construir-ne una tradició literària culta interrompuda. Sent precisa aquesta imatge de Briz a partir de la segona meitat dels anys 60 -la satisfà amb escriure, de manera exagerada fins i tot-, en canvi, es presenta com a més problemàtica per a explicar i interpretar el Briz anterior

que ho tornem a recordar— en què com a escriptor d’obra original en llengua catalana busca principalment projecció social escrivint una poesia ambiciosa en la forma i en les intencions. Per nosaltres, doncs, *La Masia* és essencialment per a Briz un repte de poeta, abans que qualsevol altra cosa, en l’afany de guanyar una certa “glòria literària”, i el sentit patriòtic que li puguem atribuir, en tot cas, en serà una de les possibles conseqüències.

La masia dels amors explica en dotze cants la història d’un amor impossible entre Maria, la filla única, òrfena de pare, d’un mas benestant (el “mas dels amors” segons la tradició familiar), i en Carlos, mariner d’ofici i fill d’una família modesta de Salou. L’agent narratiu del conflicte i causa principal de la fatalitat de la parella és la mare de la noia, Antònia, qui imposa en contra de la voluntat dels sentiments de la filla el seu casament amb Jaume, un ric hereu de la contrada afeccionat als castells. El conflicte avança per mitjà d’aquest antagonista, que ordirà un pla per desfer-se de Carlos i així tenir el camp lliure cap a Maria, la qual però en tindrà coneixement i provocarà intencionadament la ruptura amb el seu enamorat per salvar-li la vida (conducta heroica que Carlos no coneixerà fins temps més tard). A partir d’aquí, el dramatisme dels fets i la caiguda en desgràcia dels amants s’accelera: Carlos, allistat a l’exèrcit, serà fet presoner a la guerra del marroc i donat per mort al seu país; quan la notícia arribi al “mas dels amors”, Maria renunciarà a viure i es reclourà en un convent on professarà. En l’endemig d’aquest fets, s’esdevindrà la mort de Jaume en l’intent d’un castell de deu en plena festa major de Tarragona. A l’Àfrica, Carlos podrà escapar-se del seu captiveri, fer-se a la mar i finalment arribar a casa seva. En conèixer el destí triat per Maria, recordarà els temps feliços de la seva relació amb la noia, maleirà Antònia pel mal que els ha fet i correrà desesperadament a buscar la mort llançant-se al mar, decisió de la qual només l’aturarà l’aparició del pare i les germanes recordant-li que el seu lloc encara és en la vida i exhortant Déu que doni fe i esperança al noi per poder tornar a començar. Resumida, aquesta és la història de *La masia dels amors*. Fixem-nos que és un relat construït amb materials que poden recordar perfectament el fulletó de l’època —per bé que també connecta de manera general amb molts dels llocs comuns de les històries d’amors dissortats de la narrativa universal de tots els temps—, amb la presència d’elements melodramàtics com el dibuix exagerat de les passions dels personatges o el recurs a *deus ex-machina* narratius (el desenllaç), per exemple. El

material narratiu, però, no s'esgota en la història sinó que el retrat –costumista, líric, elegíac o històric– del món que sustenta l'acció del poema hi té també força importància, no tan sols des del punt de vista de la construcció interna del relat sinó com a mesura indicativa de com, en darrer terme, *La Masia dels amors*, tenint com a referència primera el model mistralià, també es construeix amb l'experiència vital de l'autor, el seus interessos literaris i el seu món sentimental i ideològic. Una descripció sumària dels escenaris de la història ens ho mostrarà.

La història de *La masia dels amors* se situa temporalment en l'època contemporània i té com a escenari principal una geografia catalana que Briz coneixia bé per lligams familiars: el camp de Tarragona. Aquest marc es fa present amb seva gent pagesa a través d'una sèrie d'idíl·lis que trobem en el cant primer i el cant vuitè que descriuen la collita de les olives i la verema, respectivament.¹¹² Ambdós episodis es clouen amb sengles cançons originals de l'autor que imiten les de transmissió popular.¹¹³ El tractament idíl·lic del món rural també apareix en la descripció d'un grup de joves a la platja de Salou que descansen després d'un dur dia de feina i «ab eix descans son falliment ne muda/en nou amor envers sa tasca ruda», diu el narrador, abans de donar entrada al seu cant («Las bodas del Papalló»¹¹⁴). D'altra banda, les ciutats del Camp amb les seves tradicions, festes i costums protagonitzen el cant setè de l'obra, i molt especialment la capital Tarragona, on el poeta situa una acció secundària de la història (la mort de Jaume), concretament en el context de la diada de Santa Tecla, que aprofitarà, d'una banda, per fer una elegia de la història de la ciutat des de l'esplendor de l'època romana fins a la pèrdua de tremp de l'època actual però amb la confiança d'un futur redreçament, i de l'altra, per fer present la dimensió popular d'aquella

¹¹² *Lo Gay Saber* informava en una «Nova» que el compositor Modest Vidal havia compost un cor titulat la «Vrema» amb un text agafat del cant vuitè de *La Masia dels Amors* [«Novas», *LGS*, 1a època, any I, núm. 1 (1-III-1868), p. 8].

¹¹³ Vegeu, per exemple, el començament de la cançó d'anar aplegar olives (titulada genèricament «Cansó»):

«Aném, aném á la plega,
aném que'ns ajuda'l vent;
las de las brancas mes altas
á terra las trobrém.
Faralá!
La oliva que en terra hi há
y la qu'en los brots veyém,
ni en set jornadas la cullirém.»

(Cant primer, p. 7)

¹¹⁴ No ens consta que sigui una cançó veritablement popular, per tant, cal pensar, com les altres, que és original de Briz.

festivitat construït un quadre de costums on els elements tradicionals de la celebració van passant per davant dels ulls del lector: l'actuació castellera dels xiquets de Valls, els balls de plaça com el ball de Rosaura (un ball parlat)¹¹⁵ i el de diables i de manera general l'animació de la gent que s'aplega per viure col·lectivament la diada.¹¹⁶ Al marge d'aquest espai principal on transcorre l'acció del poema, hi ha dos espais secundaris temàticament importants, Barcelona (de la qual se'n recorda la seva grandesa històrica –«¡que n'és d'antiga! ¡Y que n'ha estat temuda!»– i se n'evoca la bellesa de l'emplaçament geogràfic) i el nord d'Àfrica, ambdós motivats argumentalment a partir de l'acció del personatge de Carlos. Llur introducció també serveix a Briz per fer l'evocació patriòtica dels dies “memorables” de la guerra i la mobilització dels voluntaris catalans, de manera que transfereix a la ficció poètica en la figura del personatge esmentat –que formarà part del cos de voluntaris– l'entusiasme que ell en particular i la ciutat en general havien viscut aquells dies, i farà present a través de la veu del narrador el sentit heroic i patriòtic amb què la societat catalana va llegir aquells fets.¹¹⁷ Concretament, descriu en el cant quart l'ambient de la ciutat els dies de l'allistament dels voluntaris, vinguts d'arreu de Catalunya, dels quals en farà una primera apologia pel coratge i patriotisme que demostren i una descripció de la seva

¹¹⁵ En una nota de l'estudi sobre la poesia popular que trobem al primer volum de les *Cansons de la terra* Briz, parlant dels balls parlats, informa que va voler donar-ne la notació musical d'aquest però que ningú va saber facilitar-li (*Cansons de la terra*, vol. I, p. XXXIII).

¹¹⁶ Massó i Ventós valorava aquest cant setè com un dels més aconseguits i personals del poema: «[...] és el de més color i el més inspirat del poema i el que menys s'hi deixen sentir, pel seu caràcter purament local, les influències mistralianes que tant poderosament dominen al nostre poeta» (MASSÓ I VENTÓS, *Mireia en la lírica catalana*, p. 17).

¹¹⁷

[...]

Partiren. Ja de fer membransa es hora
de las grans gestas qu'ells á fi portaren;
sa gloria es nostra gloria. Vull y fora
celebrar lo renom que conquistaren
de braus y ardiets. ¡Del entusiasme, fora
ixca del pit, la veu atronadora!

«Diré ab veu alta que ab valor lluytaren;
que Tetuan y Gualdrás los conegueren;
com llurs antepassats gloria guanyaren,
y llorers per catifa ne tingueren,
y'ls sorrals africans ab sanch regaren,
y cru recort al enemich deixaren.

Catalans y valents, una mateixa
cosa vol dir. De la sua eterna gloria
Turquia'n té un corcor que may la deixa,
Italia'n guarda funeral memoria,
Y l'aliga francesa es hora aqueixa
en que al óuren'parlar se dól y's queixa»
(Cant sisè, p. 84-85)

vestimenta, i en el cant sisè se n'explica la sortida de Barcelona i l'arribada a l'Àfrica –amb el discurs que els féu el general Prim inclòs– i la batalla victoriosa de Tetuan subratllant el valor i l'heroisme del col·lectiu català a partir sobretot de l'actuació del protagonista. Carlos també és qui dóna a entrada a un tercer i últim espai important, no en el nivell de l'acció sinó en el pla ideològic del poema: Montserrat i el seu santuari amb la Mare de Déu. Fe cristiana, llegenda i descripció geogràfica es fonen en una evocació emocionada que en fa el personatge després d'haver-hi pujat en compliment d'una prometença.

Briz construeix el seu poema amb estrofes de sis versos decasíl·labs de rima consonant, el primer dels quals va amb el tercer, el cinquè i el sisè, i el segon amb el quart. L'erudit Th. de Puymaigre en un breu comentari que féu del poema, sense entrar a valorar-ne els resultats, aprovava la mètrica perquè «c'est un bon rythme, plus alerte que l'octave italienne, propre à la narration, se retenant facilement».¹¹⁸ Massó i Ventós, en canvi, considerava que la tria no era adequada i que el tipus d'estrofa escollit per Briz «está tant [sic] plena de dificultats» que era difícil de trobar en el poema un exemple de vers reeixit i aventurava millor sort per a la història si Briz s'hagués decantat per la novel·la.¹¹⁹ De fet, pocs anys abans, Joaquim Riera i Bertran parlava de l'escàs ressò que va tenir entre el públic lector *La masia dels amors* i ho atribuïa principalment al caràcter anacrònic del gènere poètic emprat per Briz poc apropiat a l'època moderna, cada dia «mes refractaria á delectarse ab llegendas servidas á llargas tiradas de rimas y, sobre tot, de rimas homogéneas», i a un públic «amant de la veritat sens artificis retòrichs, sensa convencionalismes, sens enfarfechs y travas poéticas qu'esmortueixen la afició ennuvolant lo pensament».¹²⁰ Precisament, de l'artificiositat del tipus de vers emprat, Briz sembla que n'era ben conscient i en parlava en el pròleg de la tercera edició del poema. Allí començava explicant que l'elecció de la mètrica fou

¹¹⁸ Th. de PUYMAIGRE, «Publications catalanes», *Polybiblion, deuxième serie, tome neuvième*, 1879, p. 210.

¹¹⁹ «El vers és dur, la llengua treballada amb tota la bona voluntat que podien aquells grans homes [...]. Si en lloc d'escriure un poema en Briz hagué construït una novel·la, qui havia sortit aïrós amb el «Coronel d'Anjou», hauria també triomfat amb «La Masia dels amors». Però la violència continua que fa el poeta per cenyir-se a les exigències del vers i de l'estrofa, li fa perdre molta part de la volada poètica que tenen alguns cants, i sobretot alguns moments de caràcter popular» (MASSÓ I VENTÓS, *Mireia en la lírica catalana*, p. 21).

¹²⁰ «Memoria Biogràfic-Crítica llegida per D. Joaquim Riera y Bertran», dins *Travalls llegits en la sessió necrològica dedicada per la lliga de Catalunya a la memòria del Mestre en Gay Saber Francesch Pelay Briz* (15 de desembre de 1889), Barcelona: Imprempta de «La Renaixensa», 1890, p. 18.

un pas complicat en la planificació del poema i que en darrer terme l'elecció feta responia sobretot a la voluntat de no caure en la mètrica castellana:

[...] enemichs declarats de la octava real per ser com es un metro purament castellà, créyam y creyem encara avuy dia que es imposible donar color y forsa á cap poéma que ab dita forma en catalá s'escriga, atesa la lley de nostra parla y atesa la condició de la octava real que no admet aguts en la fi de sos versos.¹²¹

Però la tria de la «sisena» per evitar l'octava castellana tampoc no va acabar de convèncer-lo a causa del «perill» de les lleis de la rima consonant que, si bé proporciona harmonia al vers –afirmava Briz–, ahora li pren energia i no permet al poeta que pugui fer sortir tota la seva la inspiració, per tant, «es una traba, no es com alguns volen suposar una perfecció del art, á nostre entendre és lo decaïment del mateix».¹²² I conclouïa que si ara hagués de tornar a escriure aquest poema no ho faria amb la mètrica emprada sinó amb la «sisena en estramps». Briz no renunciava, doncs, al gènere del poema llarg a la manera clàssica però en canvi l'opció “teòrica” pels estramps sí que reflectia la voluntat d'acostar la llengua poètica del seu poema una mica més a les condicions de la prosa ahora que garantia, si se'ns permet la formulació, la «catalanitat mètrica» del poema.¹²³

La recepció crítica d'època de *La masia dels amors* fou escassa, però aconseguí una crítica laudatòria de Joan Cortada publicada a *El Telégrafo*¹²⁴ i una felicitació per carta de part de Frederic Mistral, el qual li escrivia que «[m]'estounarié pas que devenguèsse aquéu bèu libre lou pouème pouplari de vostre pais, car ie trespiro tont de long lou plus ardènt patrioutisme e lis us e coustumo de la catolongno ie soun retra de la maniero la plus graciouso é la plus naturalo».¹²⁵ L'article de Cortada fou reproduït sencer en les primeres planes de la segona edició i, amb el text de la carta del felibre, també en la tercera. A Cortada sembla que realment li va agradar molt el poema («[...] puch dirli que en bona fé'm condolch de no ser poéta com es vostè, per fer una cosa

¹²¹ F.P.B., [pròleg], *La masia dels amors, poema popular fet per Francesch Pelay Briz*, p. IX.

¹²² *Ibid.*, p. X.

¹²³ Quan l'any 1877 escriu aquestes consideracions sobre la mètrica de *La masia dels amors*, Briz, que ha començat a redactar el seu segon gran poema –*L'Orientada*–, ja ha fet l'opció dels estramps per als poemes èpics o narratius de vers llarg, opció que considera que és la veritablement catalana i la defensa per a qualsevol poema «qu'en catalá s'escriga» si es vol ser «castís, enérgich, sentit, concret [...]» (*Ibid.*, p. ix).

¹²⁴ BENJAMÍN, «A Don Francesch Pelay Briz», *El Telégrafo*, 22-IV-1866.

¹²⁵ F.P.B., [pròleg], *La masia dels amors, poema popular fet per Francesch Pelay Briz*, p. XVI.

pareguda com la seva») i en destacava especialment la força i el color de les comparacions i descripcions del poema preguntant-se «[d]e aont las tráu?». D'entre tots els cants es quedava amb el setè («encara que tot lo llibre no valgués res, per est cant septè li donaria una corona») entusiasmat per la «pintura» que hi feia de la ciutat de Tarragona i la descripció de les festes de Santa Tecla amb els records de joventut que li despertava. També valorava positivament la presència dins del poema de «la fe y la esperanza en Déu y de los premis de l'altra vida», però, en canvi, i era l'únic retret a l'autor, no li agradava el desenllaç que considerava excessivament cruel per al lector i mancat d'esperança (Cortada apostava per un final feliç que Briz, segons ell, hauria pogut aconseguir de forma ben senzilla fent «arribar l'enamorat un dia abans de la professió») i lamentava que hagués castigat tan severament el personatge de la mare. Cortada tancava el comentari amb una manifestació de catalanisme literari felicitant Briz per l'exemple que donava de compromís amb la llengua catalana: «[...] y cregue que ab gaires com vosté faran callar als ximplets que dihuen que la llengua catalana no es llengua sino dialecte».

Per altra banda, en aparèixer *La masia del amors*, el poema no pogué escapar a la comparació que el món literari féu amb el *Mireio* de Mistral. Tot i que segons Briz quan es va publicar va ser ben acollida –i com a exemple reproduïa els dos escrits que hem presentat–, tot apunta que va viure amb enuig els comentaris d'aquells que «ab baixa veu volgueren suposar que era una imitació del Mireya».¹²⁶ Enfront d'aquest estat d'opinió, Briz defensà orgullosament l'originalitat apel·lant a l'opinió d'una autoritat, que no cita però que sembla que es tracta de Manuel Milà,¹²⁷ del qual diu que «varem

¹²⁶ Tenim notícia, per exemple, que Briz polemitzà amb Llorente a propòsit d'aquesta suposada imitació, que el poeta valencià també hauria donat a entendre (no sabem si en una carta o en algun dels seus articles sobre l'actualitat literària en llengua catalana que escrivia a *El Museo Valenciano*): «[...]Esto me ha impedido contestar á una de V. en que rechazaba lo que yo dije, no en tono de ofensa ni para rebajar el mérito de su poema, de pertenecer éste al mismo que el de Mistral» [carta de T. Llorente a F.P. Briz del 15 d'agost de 1866. *Epistolari Llorente*, vol. III (*suplement a les cartes Llevantines. Cartes de Llorente*). *Correspondència anotada de en Teodor Llorente i Olivares per en Teodor Llorente Falcó*, Barcelona: Biblioteca Balmes, 1936, p. 129]. Probablement, l'opinió de Llorente coincidia amb la visió més generalitzada que es tenia del poema en els medis literaris catalans de l'època. Des de fora de Catalunya, tot i valorar-la positivament, Albert Savine també afirmava que Briz «a donné une imitation fort réussie de la Mireio de notre Mistral» (Albert SAVINE, «Introduction (La renaissance de la poesie catalane)», dins *L'Atlantide* [poème traduit du catalan de Mossen Jacinto Verdaguer], Paris: Librairie Leopold Cerf, 1883, p. LV-LVI. Per contra, Puymaigre admetia el parentiu entre els dos poemes però al mateix temps afirmava que fóra injust de dir «qu'il y a eu imitation» (PUYMAIGRE, «Publications catalanes», p. 210).

¹²⁷ Cf. Manuel JORBA, *L'obra crítica i erudita de Manuel Milà i Fontanals*, Barcelona: Curial –Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1989, p. 128 (nota).

tindre lo pler de sentir [...] eixas mateixas paraulas: “Quan vaig veure anunciat eix llibre, vaig créurem que seria una imitació del Mireya, ara que'l so llegit, m'he convenut de que no ha anat á emmatllevar res á fora de casa”». ¹²⁸ Briz, en darrer terme, només admetia coincidències entre l'una i l'altra en el fet que tots dos poemes tractaven de «cosas de pagés», però, tret d'això, estava convençut que eren obres molt diferents. Ja hem dit més amunt que les semblances són grans, moltes més de les que possiblement Briz estava disposat a admetre després d'haver invertit molt de temps i un gran esforç en la redacció d'un poema en el qual, d'altra banda, també cal valorar, com ja hem dit més amunt, que va procurar introduir-hi elements de singularització respecte del seu model a partir del seu propi món de referències (ideològic, literari, vivencial...).

3.1.4. El primer recull de poesies: *Lo brot d'achs*

*Lo brot d'achs*¹²⁹ és el primer dels tres reculls de poesies originals que Briz va publicar al llarg de la seva trajectòria.¹³⁰ La primera notícia que tenim de l'existència del projecte d'aquest llibre és a la contraportada de les obres d'Ausiàs March en què s'informa que és una obra per a publicar-se i, juntament amb el títol, es fa constar que és una «col·lecció de poesias catalanas en diferents metros». L'estiu de 1865 sabem que Briz hi va treballar de ferm en el seu sojorn a Riells del Fai («Allí vaig fer y disposar la major part del original del meu primer volum de poesias»¹³¹) i també hem pogut establir que fins pocs mesos abans de la publicació hi va afegir composicions, ja que la majoria de les poesies que va enviar als Jocs de 1866 –cap d'elles resultà premiada– formen part del volum i havien estat escrites entre el mesos de març i abril d'aquell any.¹³² A finals de juliol la premsa ja anunciava la imminent publicació del recull, que en efecte va esdevenir-se els primers dies del mes següent, tal com coneixem pel *Diario de Barcelona* (5-VIII-1866) i també per *El Telégrafo*, que en l'edició de l'onze d'agost

¹²⁸ F.P.B., [pròleg], *La masia dels amors, poema popular fet per Francesch Pelay Briz*, p. XII.

¹²⁹ «ACS. M. Auró, planta de l'espècie *Acer campestre*» (*Diccionari Català-Valencià-Balear*, tom I, p. 160). És interessant el que escriu Joan Coromines: «[...] En català registrà primer el mot el *Dto* 1660, i d'ell segurament el tragueren Lacav., el menorquí Antoni Febrer (princ. S. XIX), i Frc. Pelai Briz. [...]» (*Diccionari Etimològic i Complementari de la Llengua Catalana*, volum I, p. 40).

¹³⁰ Va dedicar-lo al seu pare: «Á la memoria de En Francesch Briz y Rius. Sobre la tomba del pare posa est Brot d'achs, lo fill que de tot cor lo plora, com de tot cor l'aymava» (Francesch Pelay BRIZ, *Lo brot d'achs* (1860-1866), Barcelona: Llibreteria de Joan Roca y Bros–Centre d'obras de Catalunya, 1866, p. [5])

¹³¹ BRIZ, « Recorts. Fragments del “Llibre de ma vida». (1865) Ma primera anada á Riells del Fay», p. 301.

¹³² En totes les còpies autògrafes que hem vist d'aquestes composicions es fa constar la data de redacció (Capsa Jocs Florals 1866: poesies no premiades. AHCB).

saludava l'aparició del llibre amb una nota que oferia una breu descripció del volum i en què –i és el que més ens interessa de remarcar– presentava l'autor de *Lo brot d'achs* com una referència important de la Renaixença: «[...] el laureado poeta don Francisco Pelayo Briz tan conocido ya en la republica de las letras». La descripció és precisa: aquests primers mesos de 1866 Briz ja és un autor molt conegut dins els medis literaris barcelonins. Té darrera seu una trajectòria literària força llarga (són quasi sis anys de dedicació exclusiva a les lletres i en particular a les catalanes) amb una producció quantitativament molt notable en el camp de la poesia original (amb obres particularment ambiciosos, tal com hem vist) i també en el de la traducció literària i que ja ha començat a ser «laureado» als Jocs amb primers premis i accèssits (a tot això, a més, caldria afegir-hi els productes literaris i periodístics de propaganda i foment del catalanisme literari que des de mitjan 1864 està duent a terme). En aquest context, doncs, *Lo brot d'achs* ve a ser una confirmació d'aquest procés ascendent de projecció amb una obra que sembla tenir com a objectiu últim fixar la imatge de Briz com el primer poeta de la Renaixença, si no en qualitat, sí en quantitat, ja que el recull aplega noranta-quatre composicions, escrites des dels seus inicis poètics i aproximadament fins pocs mesos abans de la publicació del volum (en la portada s'indica el període cronològic que abasten les poesies que conté –1860-1866–).

El llibre, que no du cap text introductori, segurament no aplegava la totalitat de les poesies escrites durant aquests anys ni tampoc les publicades, sinó que cal pensar que l'autor va plantejar l'obra com una antologia de la seva producció fins aleshores, això sí, una antologia molt àmplia. La procedència de les poesies que s'hi apleguen és variada, però per simplificar podem diferenciar dos grups. En primer lloc, hi ha aquelles poesies que Briz ja havia fet circular i podien ser, doncs, més o menys conegudes, en alguns casos. Aquest primer grup comprèn la tercera part del recull i hi trobem, d'una banda, poesies publicades anteriorment (a *El Monitor de primera enseñanza* i als dos primers anys del *Calendari Català*, principalment), i de l'altra, les poesies enviades als Jocs Florals de Barcelona, tant les que guanyaren premi (amb la primera Flor Natural –«Be n'haja la primavera»– com a més destacada) com les que hi envià però no foren considerades pels consistoris dels anys en què concursaren. En segon lloc, tenim el grup de poesies més nombrós del recull –les altres dues terceres parts–, que està format per aquelles composicions que podem qualificar d'inèdites ja que no les hem localitzat

enlloc i cal concloure, doncs, que no havien estat publicades ni tampoc enviades al certamen literari. La casuística sobre l'origen d'aquestes poesies inèdites pot ser molt àmplia: des d'aquelles que probablement van ser escrites expressament per al recull (recordem les paraules abans citades en què Briz explicava que una part important del contingut del llibre va ser fet a Riells del Fai) fins a poesies escrites en motiu d'algun viatge (per exemple les poesies «A Avinyó» o «A Montpeller», que podrien ser conseqüència del viatge que l'estiu del 1865 féu a La Provença) o d'alguna altra circumstància personal (per exemple poesies dedicades a familiars –Maria de Bellloch– o a poetes amics –Mistral o Bonaparte-Wyse–) i que no va donar a publicar, fins a aquelles altres que semblen respondre als diferents interessos poètics de l'autor (per exemple, les poesies originals basades en els models de la poesia tradicional o també les traduccions de composicions d'altres poetes, per exemple).

L'organització interna del volum és temàtica, amb tres grans seccions: s'obre amb la secció de les «flors», seguida de les «fulles» i tanca els «troncs» (es corresponen a grans trets amb els tres grans temes jocfloralescos: amor, fe i pàtria, respectivament). La primera secció és la més extensa amb cinquanta-nou poesies i no sembla que l'autor, ni aquí ni tampoc en la resta d'apartats, hi apliqui cap criteri d'ordenació (cal descartar del tot que, d'haver-n'hi algun, aquest hagués pogut ser cronològic per data de redacció¹³³). La secció «flors» recull totes les poesies líriques del volum –menys les de tema religiós–: hi trobem, d'una banda, unes poques composicions en què la subjectivitat del poeta es manifesta directament (–«Al Mar»–, «A la soledat», «A Montpeller», «A Mistral»...), i de l'altra, composicions líriques de caire més descriptiu (fins i tot narratiu), amb temes i pretextos força variats, i que són majoria dins la secció. En aquest grup podem suposar-hi la influència de models poètics provinents de les seves lectures (en alguns casos no amaga que algunes poesies són imitacions d'altres autors –sense donar-ne la identitat generalment), i d'altra banda hi és ben evident la influència dels gèneres de la poesia popular i tradicional (cançons, balades, romanços d'assumpte sentimental) amb composicions que n'aprofiten elements temàtics o formals o que directament en fan recreacions i fins i tot imitacions d'una cançó tradicional

¹³³ Si fos així, la poesia «Cant dels fetillers», que sabem que va ser redactada el 13 de juliol de 1860 (fou publicat a *El Monitor de Primera Enseñanza* i com ja hem dit totes les que allí es publicaren porten data de redacció), hauria de ser dels primers de la secció i, en canvi, no el trobem fins a la meitat després de poesies que sabem que són posteriors.

determinada. D'entre aquestes poesies de to i forma populars, podem destacar les cançons «La Ginestayre», en què reproduceix el clàssic inici de moltes cançons populars («una cansoneta nova/be la sentireu cantar») i desenvolupa un dels motius temàtics recurrents en la poesia popular de tema amorós: la pèrdua de la innocència d'una noia jove; «La sega», que fou musicada pel compositor Candi i presenta una imatge idíl·lica de la vida a “muntanya”; i «Lo Jutge», que és «per cantarse ab la tonada de la cansó “A la presó de Lleyda—tots los presos hi son”», de la qual la poesia de Briz n'imita completament la forma i en desenvolupa l'argument. Els gèneres poètics populars també hi són representats en una sèrie de corrandes que giren sobre pretextos de tipus amorós. D'altra banda, per la seva singularitat dins d'aquesta secció de poesia lírica, crida l'atenció la que du per títol «Los tres toms», un quadre lírico-costumista (si se'n permet l'expressió) en què el poeta evoca de forma acolorida la festa de la diada de Sant Antoni («[...]Via, via á la quadrilla/que ab la bandera desplegada/per las plassas y carrers/ab música y flors avansa./Ja ve, ja ve donzelletas!/A la finestra! A guaytarla!/Sant Antoni, Sant Antoni/Oh! Be n'haja ta diada,/qu'ab tants de remors y festa/celebra la jovenalla,[...]»). A banda de la poesia original de l'autor, també trobem en la secció un bon nombre de traduccions, de Víctor Hugo (dues poesies), H. Heine i dels poetes provençals (Aubanel, Mathieu).

Les «fulles» són vint-i-sis poesies de tema religiós. Entre d'altres, hi ha algunes composicions que exalten genèricament la fe o que ho fan per mitjà de la figura de Crist i el símbol de la creu. També hi trobem una poesia dedicada «A la Verge», amb un interès sociolingüístic afegit;¹³⁴ composicions de tipus al·legòric sobre preceptes de la fe cristiana («Las dos naus», «Las tres germanas»), alguna Nadala i una traducció de Josep Roumanilha. D'altra banda, cal remarcar com en les poesies d'aquesta secció Briz no s'hi manifesta només com a un poeta que exalta i canta la fe sinó també com un intransigent moralista. Aquesta dimensió es fa visible en l'aplec de corrandes originals amb què es tanca la secció, però sobretot en les composicions titulades «Als idólatras del Or» i «De la hipocresia en aquest món», que tracten, respectivament, el tema de la cobdícia i la hipocresia des d'una perspectiva moralitzant severíssima: a uns i altres, el

¹³⁴ En una nota inicial llegim el següent: «Escrita per un certamen en lo quin sols podian optar á premi las composicions escrites en llenga castellana» (p. 147), condició que Briz hauria desobeït perquè la devoció del poeta cap a la Verge nasqué en la seva infantesa i per tant no podria parlar-li amb cap altra llengua («Per ço'us canto no pas ab castellana/llenga falagadora;/doseta [?'doneta] encisadora,/mes sí ab la llenga catalana/qu'es la llenga de un poble que'ns [sic] adora», p. 150).

poeta, inclement, els augura que la ira i el càstig de Déu els caurà a sobre pel seu pecat. En la primera poesia, doncs, construïda amb la mètrica dels estramps, es condemna el materialisme de la societat al qual es contraposa la figura positiva del poeta i la seva lliçó sobre la grandesa del passat que ofereix amb la seva obra als homes, els quals, però, la menyspreen i la ignoren amb seva la supèrbia. En el segon, amb una tirallonga d'uns quatre-cents cinquanta versos quatrissíl·labs que rimen en consonat per parelles (Briz emprà la forma poètica que ha trobat a *L'Espill* de Jaume Roig), el poeta carrega ara contra una societat –tant l'home com la dona hi surten malparats– que ha oblidat els ensenyaments de Déu i que en fa burla observant-los falsament. El poeta, a la manera també de *L'Espill*, clou el seu discurs amb una breu oració: demana a Déu que l'allunyi de caure en aquest pecat. Briz, doncs, pren Roig com a model mètric i també moral en aquest poema.

La secció que tanca el volum, «Els troncs», és la més breu de tot el llibre. Són només nou composicions (set poesies originals i dues traduccions), de tema patriòtic la majoria, d'entre les quals cal destacar dos romanços històrics que havien estat presentats als Jocs Florals de 1866 i que tracten sengles episodis de la història medieval catalana des d'un punt de vista reivindicatiu («Lo diumenge 9 de Juny» –on hi ha una manifesta bel·ligerància contra Castella– i «Lo Princep de Viana» –en què Briz fa sortir el poeta Ausiàs March del qual se'n fa l'elogi en els primers versos), i el poema narratiu de to èpic «Los trescents del Bruch» en què recrea imaginativament aquella batalla tot exaltant l'heroisme dels catalans.¹³⁵ Al costat d'aquestes poesies de patriotisme de signe català, en trobem una de molt breu, «Los marins espanyols», que pel contingut i la procedència¹³⁶ és una manifestació clara de patriotisme espanyol que el poeta fa del tot compatible amb el seu patriotisme català. Finalment, Briz també va incloure en aquesta

¹³⁵ De fet, més que l'episodi històric en sentit estricte, el poema de Briz es basa en la llegenda heroica sobre La batalla del Bruc divulgada per tradició popular i recollida per la historiografia romàntica.

¹³⁶ La poesia fou escrita originalment per a la Corona Poètica «Als heroes del Callao» del setmanari *Lo Noy de la Mare* publicada poques setmanes abans de l'aparició de *Lo brot d'achs*. La Corona s'oferia per celebrar «las victorias alcanzadas por nostra esquadra en lo Pacifico» («Viva Espanya», *Lo Noy de la Mare*, any I, núm. 3 (24-VI-1866), p. [1]. El poema diu així:

A venjar una ofensa se n'anaren
qu'espanyols renegats á Espanya feren;
d'orgullosos los uns los motejaren,
per impotents los altres los tingueren;
mes sos canons al últim retrunyiren
y, fins sos enemichs, los aplaudiren!

(p. 225)

secció dues poesies que tenen com denominador comú l'admiració del poeta pels felibres provençals: l'una és la traducció catalana de l'oda «Als trobadors catalans» escrita per Frederic Mistral i l'altra, original de Briz, és «Als poëtas provensals», que pot ser llegida com una resposta a la del felibre.

3.1.5. *Las set baladas* (i un projecte de poema èpic: l'embrió de *La Orientada*?)

L'interès per la poesia tradicional («son fillas de un llarch estudi que son autor ha fet dels cants populars de todas las naciones», llegim al *Calendari Catalá* de 1868¹³⁷), ben manifest també en la seva faceta de recopilador del cançoner popular català, i possiblement un cert afany d'enriquir els registres de la poesia catalana renaixent van portar Briz a escriure una sèrie de poemets lírico-narratius que aplegà en un volum de 1867 sota el títol genèric de *Las set baladas*,¹³⁸ dedicades a Manuel Milà i Fontanals «el autor de la bella cansò del pros Bernat fill» (de l'any 1867), composició que Briz considerava com «la mostra més acabada y perfecte que del genre épich existeix en la literatura catalana».¹³⁹ Els títols de les balades que hi aplegà són els següents: «La núvia de marbre», «A las portas del cel» (tradicional), «Lo cap de cassa», «La veu de Déu», «Lo castellá de Vall-llobrega», «Lo beyre d'or» i «La espasa del mort».

Algunes balades del recull eren l'embrió d'un poema heròico-amorós més llarg en el qual ja estava treballant en el moment de la publicació del volum i que anunciava en una nota que acompanya la balada «La espasa del mort»: «[a]questa balada, aixís com també Lo cap de cassa y La núvia de marbre, forman part del poema que ab lo títol Trenador está escribint lo autor». Posteriorment no tenim cap altra notícia d'aquest projecte de poema i en principi caldria pensar que desistí de tirar-lo endavant. O potser no, i el que podria haver passat és que Briz hagués reformulat la idea inicial cap a un poema èpic de dimensions potser encara més grans: la futura *La Orientada*, de manera que aquest «Trenador» que estava escrivint podria ser considerat com l'inici de la

¹³⁷ Joseph ROCA Y ROCA, «Bons recorts», *Calendari Catalá del any 1868*, p. 10.

¹³⁸ [Francesc Pelai BRIZ], *Las set baladas fetas per Francesch Pelay y Briz*, Barcelona, Establiment tipogràfic-editorial de Salvador Manero, 1867.

¹³⁹ Francesch Pelay BRIZ, «Recorts. Fragments del “Llibre de ma vida”. (1867) Lo pros Bernart», *LIC*, núm.136 (15-III-1886), p. 166. Hom podria pensar que la cançó de Milà fos un dels incentius de la dedicació de Briz al gènere de la balada. La cronologia, però, no juga a favor de prendre en consideració aquesta possibilitat: Briz ja tenia escrites algunes balades abans de la publicació del poema de Milà. En efecte, tres de les composicions del recull havien estat enviades, sense èxit, a la festa dels Jocs de 1867, unes setmanes abans, doncs, que Briz pogués conèixer el “Pros Bernart” de Milà, que sortí el mes de juny [Cf. *infra* «La participació als Jocs Florals (1861-1869). Presència en altres certàmens literaris»].

redacció del seu gran poema èpic.¹⁴⁰ Fos el que fos, l'anunci del projecte ens descobreix que la intenció d'escriure un gran poema èpic de fets heroics i amorosos a l'estil de l'èpica antiga ja era ferma en aquesta segona meitat de la dècada dels anys seixanta. Pel cap baix, doncs, un altre signe d'una ambició poètica il·limitada.

3.2. LA PARTICIPACIÓ ALS JOCS FLORALS (1861-1869). PRESENCIA EN ALTRES CERTÀMENS LITERARIS

Resseguir la presència literària de Francesc Pelai Briz als Jocs Florals de Barcelona des que hi participà per primera vegada fins l'any que va guanyar el títol de mestre permet confirmar la hipòtesi amb què treballem per explicar el Briz inicial en llengua catalana: algú que vol conquerir un prestigi com a poeta i fer-se amb un lloc important dins la poesia catalana culta renaixent. No ens ha d'estranyar, doncs, que, en paral·lel a la publicació dels seus llibres de poesia que també posarà al servei d'aquesta ambició personal, un dels objectius principals de l'escriptor en començar la seva carrera fos sobretot arribar a triomfar en el marc de la principal institució de la Renaixença guanyant-hi els premis que s'hi oferien i, no cal dir-ho, el mestratge en gai saber.

Briz deixà constància d'aquest desig de glòria literària als Jocs en dues poesies primerenques. L'una és la composició «A la Verge de Montserrat» publicada l'abril de 1873 i a la qual ja ens hem referit en parlar de les seves col·laboracions poètiques a *El Monitor de primera ensenyanza*; i l'altra, més interessant perquè el tema principal és precisament aquesta aspiració del poeta, és la poesia al·legòrica «Lo Jardí de l'esperansa» publicada dins *Lo brot d'achs* sense que se n'indiqui la data de redacció però que pel contingut caldria situar, pel cap baix, abans de guanyar el primer premi ordinari als Jocs l'any 1865.¹⁴¹ La poesia comença amb un cant d'exaltació de la natura que es concretarà en la descripció d'un paratge idíl·lic, un *locus amoenus* d'alta muntanya –una al·legoria de la Poesia, de fet– on no tothom arriba però qui el

¹⁴⁰ No tenim cap prova documental indiscutible per poder demostrar aquesta hipòtesi. Tot just un parell d'indicis que ens semblen prou significatius: 1) «Trenador» escrit «Trena d'or» és el nom de la protagonista femenina de *La Orientada*. A més, el cant setè del poema es titula precisament «Trena d'or»; i 2) Aquesta mateixa balada «La espasa del mort», en la nota de la qual, com hem dit, es diu que forma part d'aquest poema «Trenador», quan serà recollida l'any 1878 dins *Las Baladas* també durà una nota al peu en què es diu que forma part del poema *La Orientada* que s'està escrivint. Per tant, sembla que de «Trenador» es va passar a *La Orientada*, i aquí el problema al qual no podem donar una resposta definitiva: un simple canvi de títol? Una redimensió posterior més ambiciosa de la idea inicial?

¹⁴¹ «Lo jardí de l'esperansa», *Lo brot d'achs*, p. 67-71.

descobreix, ens diu el poeta, tindrà el privilegi de poder gaudir de la seva excepcional bellesa i sobretot de les flors que hi creixen i els efectes benefactors d'aquestes sobre l'esperit: «¡Be n'haja qui s'hi passeja,/tot allunyantse del món,/y obra'l cor á la esperansa/al contemplar tantas flors». A partir d'aquí, el poeta, després de glossar la bellesa de totes les flors del paratge, entrarà de ple en l'al·legoria de la poesia dels Jocs Florals en centrar la descripció en tres flors que «[...] m'enamoran/per sa bellesa y frescor» i que fan la felicitat d'aquells qui en poden collir una o dues però molt especialment de qui pot tenir-les totes tres que «pot morir ben be de goig»; el poema es clourà manifestant el poeta la seva aspiració de pujar a aquest jardí de muntanya “on hi ha la Poesia” i amb l'esperança de poder obtenir-hi alguna d'aquestes flors tan preuades:

Y pèl jardí passejarmhi,
y cullir de las tres flors,
una sola, tan sols una,
mes que siga la pitjor.

Mes si'l bon Deu destinada
la tè per altre que jo,
si son petitas mas alas
per un vol tan magestós,

Permeta almenys que m'emporti
una fulleta tan sols
per guardarla com penyora
d'un per mi ben dòls recort!

Al servei d'aquest objectiu de poder guanyar alguna de les tres flors que es podien collir en la “muntanya” de la poesia catalana, Francesc Pelai Briz va enviar quaranta-una poesies als Jocs Florals de Barcelona entre 1861 i 1869 (els límits cronològics de la seva primera etapa dins el certamen),¹⁴² si bé és probable que el nombre real de poesies presentades al certamen fos superior perquè entre els manuscrits originals que es conserven en les carpetes de poesies no premiades n'hi ha alguns que molt versemblantment se li poden atribuir, però sense una prova incontestable que en pugui confirmar l'autoria –els indicis fiables que hi apunten no són concloents– no podem

¹⁴² Entre aquestes quaranta-una poesies hi comptem tant les poesies premiades com també les no premiades que li hem pogut atribuir sense cap mena de dubte perquè van ser reproduïdes posteriorment amb la seva signatura en algun dels seus reculls poètics i revistes (*Calendari Català* i *Lo Gay Saber*) o inserides (algunes fins i tot abans de ser enviades als Jocs) en alguna altre periòdic.

posar aquestes composicions en el còmput de l'autor.¹⁴³ Sigui com sigui, n'hi ha prou amb les quaranta-una poesies documentades per adonar-nos que la participació de Briz als Jocs va ser important (desconeixem si algun altre poeta de l'època va enviar-hi un nombre de composicions més o menys equivalent en el mateix període de temps) i, en darrer terme, aquesta xifra apreciable i el fet que Briz va participar en totes –o quasi– les edicions dels Jocs entre 1861 i 1869 deixen endevinar aquest afany obstinat del poeta per assolir-hi l'èxit literari.

La primera participació de Briz als Jocs Florals que tenim documentada és de l'any 1861,¹⁴⁴ però no podem descartar del tot que ja hi hagués participat en l'edició anterior amb alguna composició que no hem sabut identificar (en la capsa de les composicions no premiades dels Jocs de 1860 hi ha algunes poesies dedicades als voluntaris catalans. És versemblant, pel que s'ha explicat en tractar de la importància d'aquest episodi en els inicis literaris de l'escriptor, plantejar la hipòtesi que pugui ser-ne l'autor d'alguna). Les primeres composicions enviades per Briz als Jocs, aquell any 1861, foren «La cansò de l'oreneta» i «Las tres germanas» (aquesta havia estat publicada el febrer a *El Monitor de primera enseñanza*), que no van ser, però, considerades pels mantenidors. L'any següent, el 1862, Briz hi participà amb quatre poesies, tres de les quals obtingueren menció honorífica: «La barca», «La cansò de l'oreneta» (exactament la mateixa de l'any anterior) i «Aubada» (també havia estat ja publicada l'any 1860 a *El Monitor* amb una petita variant ortogràfica en el títol, «Albada»). Per als Jocs de 1863 observem com Briz segueix incrementant el nombre de

¹⁴³ Per exemple, entre les composicions d'autoria probable però impossible de demostrar hi ha dues composicions que foren enviades als Jocs florals de 1862 i de 1863 amb els títols «La perla de Provença» i «Provenza y Catalunya», respectivament, les quals demostren que el seu autor té un coneixement profund del poema *Mireio* de Mistral (recordem que Briz l'està traduint aquests anys): a la primera de les esmentades en una nota al peu del poema hi podem llegir el següent: «Dech advertir que esta poesia será poch menos que incomprendible pera qui no conega a fondo lo poema del Homero de Provenza, per esser moltissimas las alusiones y fins ideas que tanca sas lineas, referents a aquella obra mestra»; a la segona poesia l'autor estableix un diàleg entre Mireia i la musa catalana. A més, dins del poema es fa referència a 1) les cançons de Magalí i de les Santes del poema mistralenc i 2) a les poesies de Roumanilha «Flors de Salvia», un autor que ja hem dit que Briz també traduïa. Per altra banda, reforça la hipòtesi de l'autoria la confrontació que hem fet entre la lletra dels manuscrits d'aquestes dues poesies i la lletra d'altres manuscrits que es troben en les mateixes convocatòries i que sabem que són originals de Briz.

¹⁴⁴ La llista sencera de les poesies de Briz als Jocs es donen l'Apèndix II: Participació als Jocs Florals. Les fonts utilitzades per a la identificació de la seva producció poètica als Jocs són les següent: 1) els volums anuals amb les composicions premiades (dels anys 1861 a 1867); 2) *Jochs Florals de Barcelona (de 1859 á 1883). Taula general de les composicions premiades y dels parlaments pronunciats pels mantenenedors, durant los vint y cinh anys primers de llur restauració*, Barcelona: Estampa de «La Renaixensa», 1883; 3) el fons dels Jocs Florals on es conserven ordenats per anys els manuscrits de totes les poesies enviades als Jocs i no premiades (AHCb).

poesies enviades, sis en total, amb una de les quals obtindrà el primer reconeixement als Jocs: un segon accèssit a la Flor natural per la poesia titulada «Los tres premis» (s'hi feia constar que era «una cansò popular per cantarse ab la tonada de “que li donarem a la pastoreta”»). D'entre les altres composicions presentades aquest any cal destacar, d'una banda, novament la presència —el tercer any consecutiu que l'hi enviava— de «La cansò de l'oreneta» (ho féu perquè realment estava convençut de la qualitat de la poesia i aspirava a un reconeixement més gran que la simple menció de l'any anterior? Tot just per augmentar el nombre de poesies presentades als Jocs, «per fer número», com es llegeix en algun dels originals de composicions no premiades?); i de l'altra, també cal remarcar el recurs habitual aquests primers anys a tirar mà de poesies que ja havien estat publicades a *El Monitor* («Las onas y la barca», «Las tres germanas» i «A la Verge de Montserrat»). Per a l'any 1864 no en és possible documentar la participació de Briz als Jocs —el que és segur és que, si ho va fer, no hi va guanyar cap premi—, ja que l'arxiu de composicions no premiades d'aquest any no s'ha conservat. Si tenim en compte que des de 1861 Briz no havia faltat a cap edició dels Jocs i que d'un any per l'altre havia anat incrementant el nombre de poesies presentades i, sobretot, que venia de guanyar un accèssit l'any anterior, cal pensar que el més probable és que tampoc no faltés a la cita d'aquest any.

El 1865 Briz va guanyar el primer premi important de la seva trajectòria en els Jocs: la Flor natural per «Be n'haja la primavera»,¹⁴⁵ una poesia de celebració d'aquesta estació de l'any (amb al·lusió inclosa als Jocs Florals) i que fou llegida per ell mateix a la festa. El consistori va considerar que era mereixedora d'aquest primer premi per «[l]o gay de son assumpto, y la tendresa, frescor, inspiració y facilitat que en ella hi campejan», però, sense entrar en detalls, reprovaven «algunas llibertats presas pel autor en l'us de certas paraulas».¹⁴⁶ Briz deixà constància del seu sentiment d'orgull en haver guanyat per primera vegada un premi ordinari als Jocs dedicant un poema «Á la flor natural dels Jochs florals de 1865» («Al amor que jo't portava/ab amor has correspost./Ton amor m'ha dat la vida./Mon amor t'ha dat la mort»¹⁴⁷). D'altra banda, aquest any també hi va enviar el poema narratiu «Rey y lley», que publicaria després a

¹⁴⁵ L'original manuscrit i la plica amb el seu nom escrit en alfabet grec es conserva, cosa poc habitual, en la capsa de composicions no premiades d'aquest any.

¹⁴⁶ «Memoria del Senyor Secretari del Consistori», dins *Jochs Florals de Barcelona. En 1865*, Barcelona: Llibreria d'Alvar Verdaguer, 1865, p. 47.

¹⁴⁷ «Á la flor natural dels Jochs florals de 1865», *Lo brot d'achs*, p. 82.

«*El brot d'achs*» amb un altre títol («Als idolatras del or») i modificacions importants (eliminà el romanç –que duia el subtítol de «1416»– que en la versió enviada als Jocs ocupa la part central i més extensa del poema). L'impuls que l'obtenció de la Flor natural donà a l'ambició de Briz és ben evident en les seves dades de participació als Jocs de 1866: hi va presentar pel cap baix 10 poesies,¹⁴⁸ de tots els gèneres i generalment molt treballades, la qual cosa ens fa pensar que aspirava a guanyar-ho tot, no tan sols els primers premis que li faltaven, l'Englantina (amb «Lo Princep de Viana», «Lo diumenge 9 de juny (1359)» i «Los trescents del Bruch»¹⁴⁹) i la Viola d'or (amb «A Deu», «Las dos naus», «Lo lliri blanch»), sinó també altra vegada la Flor natural (amb «La meva musa», «La papallona»). Però aquesta aposta tan forta no va tenir gens d'èxit ja que Briz no s'endugué cap premi, de manera que no costa gaire d'imaginar la gran desil·lusió que degué experimentar el poeta en no veure reconeguda cap de les seves poesies. El fracàs en aquesta edició, però, no el féu desistir de participar-hi l'any següent, el 1867, amb menys poesies i sembla que més concentrades cap a un sol objectiu: l'Englantina. En efecte, de les sis poesies enviades aquest any que tenim documentades,¹⁵⁰ només tres balades semblen presentades per guanyar premi: «¡Qui s'ho havia de pensar!», «Lo cap de casa» i «Lo beyre d'or»;¹⁵¹ la resta, en canvi, són composicions que ja havien estat publicades al *Calendari Catalá* de 1865 –«Campanas»– i a *Lo brot d'achs* –«Esperit y materia» i «La nina del vestit vert»– (i cal que ens tornem a preguntar per què Briz hi enviava poesies que no eren inèdites si ja

¹⁴⁸ N'hi ha dues més sobre les quals tenim la sospita raonable que també podrien ser d'ell: es tracta de les poesies «La musa catalana» i «Quinze anys (anacronòtica)», alguns trets materials de les quals (paper i lletra) coincideixen completament amb els de dues altres poesies enviades aquest mateix any i que hem pogut atribuir a Briz perquè foren publicades a *Lo brot d'achs*. Per altra banda, als Jocs d'aquest any també hi envià la narració «La creu de plata», publicada el 1868 a *Lo Gay Saber* i posteriorment recollida a *La Panolla*.

¹⁴⁹ La versió d'aquest poema que presenta als Jocs era més extensa que la que després va inserir a *Lo Brot d'Achs* (en suprimí aproximadament uns vuitanta versos).

¹⁵⁰ Creiem que va enviar-ne més ja que hi ha algunes composicions en la capsa de poesies no premiades d'aquest any que se li poden atribuir. Per exemple, la poesia «La creu de la vida» podria ser perfectament de Briz: duu com a encapçalament uns versos d'A. March, dels cants morals –Briz n'havia fet l'edició i per tant tenia ben present el poeta clàssic– i fou publicada a *Lo Gay Saber* sense signar (Briz ho havia fet en d'altres composicions publicades tant a la revista com al *Calendari*) Així mateix, trobem unes «Corrandas» la segona de les quals coincideix, amb algun petit canvi, amb una de les que apareix a *Lo brot d'achs*. També hi veiem la poesia «Crit de dol» que conté algun indicatiu que apunta cap a Briz: la citació com a encapçalament d'unes paraules de defensa de la llengua catalana que Benjamín (Joan Cortada) havia escrit en el seu comentari sobre *La masia dels amors* («Dihuen que la llengua catalana no es llengua sino dialecte. Donentli lo nom que vulgan; lo cert es que ab ella se diu tot lo que's diu en castellá y una miqueta mes»).

¹⁵¹ S'integraren dins del volum *Las set baladas* (1867). «¡Qui s'ho havia de pensar!» passà a dir-se «La núvia de marbre».

sabia que no sortirien premiades: per «fer número»?). Les balades no foren premiades, tot i que Briz hi havia depositat força esperances i sabem que se'n dolgué: en carta a Víctor Balaguer de 17 de novembre de 1867, lamentava que Aguiló, membre del consistori aquell any, hagués estat «son millor y mes gran inimich quan las jutjá en los Jochs florals. Per las pobras no hi hagué ni una trista menció. Que hi farem?».¹⁵²

El 1868 tingué més sort ja que hi guanyà el 1r accèssit de la Viola d'or amb la poesia «Penediment», una poesia religiosa construïda amb estramps i un llenguatge volgudament arcaïtzant i en què la influència d'Ausiàs March hi era ben palesa, aspecte que es destacà en el comentari d'època, com el del *Diario de Barcelona*, que en fer la ressenya del volum de les poesies premiades d'aquell any en parlà en termes elogiosos: ««D. Francisco Pelayo Briz [...] ha dado una hermosísima muestra de hasta qué punto la lectura de Ausiàs March puede influir en el cultivo de la poesía contemporánea y darle la valentía en los conceptos y la sobriedad de expresión lírica, que en tanto grado ostentan los cantos morales y el espiritual de aquel poeta».¹⁵³ No tenim cap dubte que amb aquesta poesia Briz aspirava a la Viola i ens consta que el va contrariar força que no hagués estat valorada prou justament pels mantenidors (sabem, per exemple, que en el sopar que tradicionalment es feia el vespre de la festa on assistien, entre d'altres, els poetes premiats, Briz no hi féu acte de presència¹⁵⁴), més encara si tenim en compte que el primer premi no fou adjudicat.¹⁵⁵ El sentiment d'injustícia degué ser força generalitzat i diversos escriptors li donaren suport en contra del que es considerava una decisió poc afortunada del Jurat. Entre d'altres, que en tinguem notícia, s'hi soli-

¹⁵² Epistolari de Víctor Balaguer. BMVB.

¹⁵³ «La poesía catalana en los certámenes de 1868», *DdB*, 23-IX-1868. És curiosa la informació que dóna Francesc Maspons i Labrós (fou mantenidor aquell any) sobre l'estratègia seguida per Briz per despistar el consistori sobre l'autoria del poema: «De la de Briz no diré a v. nada, solo que hecha en forma antigua con lenguaje propio y tambien algo anticuada y llevando la fecha del año 1845, que sin duda puso aquel para desorientar; hizo hablar mucho de ella y que se atribuyese a D. Mariano Aguiló, com asi hasta llegó a decirlo algun periódico y tambien a que se buscasen con afán, por parte de algunas personas, los periodicos de Mallorca de los años 1845, 1846 [...] y por lo tanto que no podía obtener premio: terrible chasco se han llevado y yo me alegro por lo personal que era la cuestió» (carta sense data de Francesc Maspons i Labrós a Josep Lluís Pons i Gallarza. «Biblioteca i Arxiu Joan Pons i Marquès». «Autògrafs literaris diversos». BLA).

¹⁵⁴ La signatura de Briz no surt en el full on s'apuntaven els qui volien assistir al sopar (aquest paper es conserva a la documentació «Jocs Florals-Secretaria». AHCB).

¹⁵⁵ El veredict del consistori sobre el premi de la Viola d'or i argent deia el següent: «No s'ha adjudicat est premi porque han cregut los mantenedores qu'entre las composiciones á ell destinadas no n'hi havia cap que tingués prou altas qualitats de sentiment y espressio per ferla digna de mereixerlo. [...] S'ha donat lo primer accésit al *Penediment* per la energia dels pensaments y sobrietat en la espressió de bona mena catalana» (*Jochs Florals de Barcelona en 1868*, Barcelona: Llibreria d'Alvar Verdager, 1868, p. 49).

daritzaren gent de prestigi com el professor Josep Coll i Vehí i el poeta Josep Lluís Pons i Gallarza: el primer, després de donar-li «mil enhorabuenas», li escrivia que considerava «Penediment» com «la mejor poesía religiosa que se ha presentado al concurso de los juegos florales des de su restauración» i afirmava que havia estat pobrament premiada; per la seva banda, Josep Lluís Pons i Gallarza li escrivia que «[l]a sua poesia *Penediment* me sembla tan bona y tan alta en sentiment, tan concisa, tan plena de pensaments y rodona, que no se com no li donaren lo premi de la Viola. Així ho he dit sempre que d'ella s'ha parlat ab la imparcialitat que vull tenir á tohora».¹⁵⁶ Vint i pocs anys després, pocs dies després de la mort de Briz, a manera d'homenatge pòstum *La Il·lustració Catalana* reproduí «Penediment» en un dels seus números fent constar que «[l]’havem triada d’entre las altrás per la especial predilecció ab que la mirava’l mestre difunt».¹⁵⁷ A més a més d’aquesta poesia premiada, Briz n’envià dues més als Jocs de 1868: el romanç històric «En Dalmau Creixell (1212)», que obtingué menció, i la que duia per títol «Mos amors» (fou publicada anys més tard al *Calendari Català*).

L’any següent, als Jocs de 1869, segurament esperonat pel seu orgull per demostrar l’acte d’injustícia que se li havia comès en l’edició anterior, Briz assolí un triomf inapel·lable en la festa literària, un triomf que hauria anat a buscar ben conscientment atès l’alt nombre de composicions que hi va presentar –set– la majoria de les quals foren considerades en grau divers pels mantenidors: hi va guanyar dos premis ordinaris, un accèssit i diverses mencions honorífiques. Amb el poema «Amor!», dedicat a Pons i Gallarza, va guanyar per segona vegada la Flor natural (Briz assistí a la festa però la poesia fou llegida pel mantenidor Josep Roca i Roca), valorada pel consistori amb els termes següents: «La magnitud de la concepció, la forsa de la expressió en quelcunas estrofas, la sobrietat y pureza del llenguatge y mòlt particularment la cristiana pintura que fa ‘l poeta del sentiment per excelència, han merescut semblant distinció del Consistori, per mes que’s planyi de algunas imperfeccions de execució que no destruheixen pas l’efecte del conjunt».¹⁵⁸ Després d’aquest primer premi ordinari, Briz va obtenir la Viola d’or i argent que se li havia

¹⁵⁶ Briz va reproduir aquestes dues cartes acompanyant la poesia al volum *Flors y violas*. La carta de Coll i Vehí duia data del 8 de maig de 1866 i la de Pons, 23 de juny de 1868.

¹⁵⁷ *LIC*, núm. 217 (31-VII-1889), p. 212.

¹⁵⁸ «Memoria del Senyor Secretari del Consistori», dins *Jochs Florals de Barcelona. En 1869*, Barcelona: Llibreria d’Alvar Verdager, 1869, p. 34.

negat l'any anterior amb una poesia del mateix gènere líric que «Penediment» titulada amb prou intenció "Mesquinesa" i que era dedicada a Josep Coll i Vehí. El judici del consistori fou el següent: «Lo sentiment religiós de que está impregnada, la homiltat ab que en ella 's canta 'l poder de Dèu y las maravellas de sa obra, la sonoritat y cadència de sa versificació y la pureza de sòn llenguatge, li han merescut aquesta joia».¹⁵⁹ Aquesta poesia fou llegida pel mateix Briz i immediatament a continuació, essent aquest el tercer premi ordinari que guanyava als Jocs, fou proclamat Mestre en Gai Saber. A la tercera flor, l'Englantina, Briz sembla que hi optava amb el romanç «Lo pros Dalmau», (era el mateix que havia presentat l'any anterior amb el títol «Dalmau Creixell»¹⁶⁰) una poesia que «ab metro y llenguatge mòlt catalans conté una narració històrica en que's notan bonas descripcions, felissos efectes dramàtics i creixent interès»,¹⁶¹ amb la qual, però, només obtingué el segon accèssit.

A més a més d'aquests premis, com ja hem dit, també obtingué dues mencions en les categories de la Viola d'Or i la Flor natural per les poesies «Defalliment» i «Lo bressol», respectivament. En el veredict, el consistori reconeixia que aquesta darrera poesia, qualificada per l'autor de «cansoneta ignocenteta» i dedicada a Frederic Mistral, hauria merescut major distinció per «sa valenta versificació, sa aspra energia de pensaments y de estil y la sobrietat y forsa ab que són expressats», però el consistori no devia compartir el sentit de catalanisme radical –amb imatgeria bel·lícosa inclosa– que hi havia en aquest poema al·legòric que exaltava una futura Renaixença política de Catalunya en què es venjarien greuges antics,¹⁶² de manera que, concloïa el jurat, «la

¹⁵⁹ *Ibid.* p. 36.

¹⁶⁰ I fou publicada al volum dels Jocs amb aquest títol a petició del propi Briz.

¹⁶¹ «Memoria del Senyor Secretari del Consistori», p. 35.

¹⁶²

[...]
 Lo dia qu'ell se desperti
 li farém un vestit nou,
 tot d'or fi y ab quatre llistas
 del mes encés bermellò
 [...]
 Las juguinas que tenia
 las hi tirarém al foch,
 los jochs qu'ell ne tè d'apendre
 son altra classe de jochs.
 ¿No té mans? Que brandi llansa.
 ¿No tè peus? Donchs esparons.
 [...]
 Li parlarém sols de gloria,
 jamay ho farém d'amors,
 que la pobre de sa mare
 ab l'amor ho perdè tot!
 Si'l fill déu venjar la morta,

passió que la ha inspirada» impedia que «Lo bressol» pogués rebre un premi més important.

Els Jocs de 1869, tot i no poder-hi guanyar també l'Englantina, van consagrar oficialment Francesc Pelai Briz amb l'obtenció del màxim guardó que s'hi concedia. Tenia aleshores 29 anys i era el primer poeta de la generació dels Jocs Florals que guanyava el títol de Mestre en Gai Saber i així aconseguia inscriure el seu nom al costat de poetes de prestigi de la Renaixença com Víctor Balaguer, Geroni Rosselló, J. Rubió i Ors, Marià Aguiló, J.L. Pons i Gallarza i Adolf Blanch, els únics que fins aleshores eren en possessió del títol. D'aquesta manera, doncs, Briz tancava la que podem considerar la seva primera etapa de participació en els Jocs, una participació que, com veurem, tindrà continuïtat durant els anys setanta amb uns objectius diferents als d'aquest primer període.

Des del punt de vista estrictament literari, i sense entrar a valorar-ne els resultats i la qualitat obtingudes, el Briz “mestre en gai saber” és un poeta que ha aconseguit fer-se amb un perfil poètic propi invertint-hi més treball, esforç i lectures que no pas talent natural, i alhora és un perfil molt vinculat als seus interessos literaris i al seu patriotisme històric catalanista, que es comença a fer present amb força en la seva poesia a partir de la segona meitat dels seixanta, després d'una primera etapa en què predomina la poesia religiosa. Així, resumit, el quadre general d'aquest perfil poètic de Francesc Pelai Briz seria el següent: la producció lírica més culta i introspectiva porta, com hem vist, el segell d'Ausiàs March; la seva poesia lírico-narrativa beu sobretot en les fonts de la poesia popular (balades i cançons) i la poesia patriòtica s'expressa principalment a través del romanços de tema històric català.

La carrera poètica de Briz als Jocs es complementarà a partir de la segona meitat dels anys seixanta amb la participació en altres certàmens que per influència de la festa literària barcelonina començaven a oferir premis per a les composicions en llengua catalana. Només tenim notícia de la participació de Briz en aquelles convocatòries en què va ser guardonat. Així, per ordre cronològic, els certàmens en què ens consta la seva presència són els següents: participació a un certamen a la vila de Reus el juliol de 1868

no mes cal parlar de morts
[...]
(«Lo bressol», *Flors i Violas*, p. 74-75 i 79)

convocat per a lloar la Verge de la misericòrdia, patrona de la Vila. Briz, en la modalitat de poesia en llengua catalana, hi obtingué el Pensament d'argent i or (el 2n premi) per la poesia «Á la Verge de Reus» (el jurat n'aprecià «[l]a bellesa en la expressió, lo delicat de sos pensaments, y la execució de mà de mestre»¹⁶³). L'octubre d'aquest mateix any participà al certamen convocat per l'«Academia bibliográfico mariana de Lleida», el primer any que s'hi podia participar en català. Briz hi guanya la Rosa de plata –era oferta per l'Ajuntament de Lleida– (entre vint-i-una poesies presentades), amb la composició que duia per títol «Á la mare dels desamparats» i en què apreciem el ressò dels cants morals d'Ausiàs March. Segons el corresponçal a Lleida de *Lo Gay Saber* fou estimada pels jutges per «la profunditat filosófica dels pensaments y la novetat d'expressió» que «corrian parellas ab un triat llenguatge é indicis d'un estudiós coneixement de nostres antichs poétas».¹⁶⁴ L'ambició posada per Briz en aquest certamen fou gran: també hi va guanyar el primer accèssit a la Rosa de plata –«Á la verge dels desamparats»– i el segon accèssit al Ram d'olivera amb «Á la Verge de Valencia». La nòmina de participacions de Briz en certàmens durant la segona meitat dels seixanta es tanca amb la «Societat Económica d'amichs del Pais de Valencia», de finals de 1869, on obtingué el premi d'una Flor de Taronger pel romanç històrich *Alazarch*.

3.3. LES “JOIES DEL POETA”: *FLORS Y VIOLAS* (1870)

El triomf als Jocs de 1869 va precipitar segurament l'aparició del segon recull poètic de Francesc Pelai Briz, *Flors y Violas*, publicat a Barcelona entre finals de gener i primers de febrer de 1870 (el 8 de febrer el *Diario de Barcelona* n'informava de la publicació) i preparat l'any anterior en els mesos immediatament posteriors a l'obtenció del títol de mestre, com ens confirma la crònica «Bons recorts» del *Calendari Catalá* de 1870. El recull té una significació històrica important en la trajectòria del poeta: no és una summa poc triada de composicions –com podia semblar l'anterior, *Lo brot d'achs*– sinó que conté exclusivament el que podem anomenar les “joies del poeta”, és a dir, les poesies que li havien estat premiades als Jocs i en algun altre certamen («aplech de rimas premiadas» és el subtítol del volum). El llibre, doncs, contenia material poètic

¹⁶³ *Flors y Violas*, p. [120]. El primer premi, una Rosa d'or, fou guanyat per Pere d'Alcantara Penya

¹⁶⁴ R.F., «Correspondencia», *LGS*, 1a època, any I, núm. 18 (15-XI-1868), p. 143.

amb la marca de distinció del premi. En aquest sentit, la publicació del recull ha de ser entesa sobretot com una operació de projecció social de Briz ja que en darrer terme el que es proposa amb aquest llibre és presentar una imatge de poeta important gràcies al prestigi que atorguen unes poesies premiades, la majoria d'elles en la màxima institució literària de la Renaixença. Per la premsa de l'època, precisament, la importància del volum es trobava en aquest valor social afegit que és el premi més que no pas en la dimensió estrictament poètica, una circumstància, aquesta de ser un volum de poesies premiades, que «hace por si sola el elogio de las bellas poesías que contiene aquel libro».¹⁶⁵

El volum, doncs, recull totes les poesies que fins l'any anterior li havien estat premiades als Jocs Florals de Barcelona (els premis ordinaris, els accèssits i les mencions) i als certamens de Reus, Lleida i València, i era dedicat a les reines dels Jocs de 1865 i 1869, la «senyora dona Elena Cavaller de Roca» i «la senyoreta na Mercè Estrada», respectivament, designades per ell en virtut d'haver guanyat la Flor natural als Jocs dels anys que s'esmenten. Les poesies es presentaven organitzades dins del llibre d'una forma absolutament convencional: amb la divisa jocfloralisca «Pàtria, fe i Amor» però segons un ordre una mica diferent («Amor, Pàtria i Fe»). Per a cada composició, després del títol s'hi feia constar el premi obtingut, el certamen on s'havia guanyat i l'any, i només excepcionalment s'hi afegia alguna informació més per prestigiar la poesia.¹⁶⁶ D'altra banda, per a les flors i els accèssits guanyats als Jocs es reproduïa el veredictes que n'havia fet el consistori i el mateix per als primers premis dels altres certamens amb la presència del judici dels corresponents jurats. La secció més ben representada del volum era la de la «Fides», amb vuit composicions, seguida de l'«Amor», amb sis, i finalment, la «Pàtria», només amb tres poesies (Briz també va aprofitar la part final del volum per donar a conèixer la traducció d'un poema de Frederic Mistral –vegeu *infra* «Briz i la literatura provençal»).

¹⁶⁵ *DdB*, 8-II-1870.

¹⁶⁶ És el cas de «Penediment»: ja hem explicat que Briz hi va reproduir les paraules de suport rebudes de Coll i Vehí i Pons i Gallarza.

CAPÍTOL 4

BRIZ I LA LITERATURA PROVENÇAL

D'entre els poetes i intel·lectuals catalans de la Renaixença, Francesc Pelai Briz va ser a partir de primers anys seixanta el personatge més actiu en el procés de recepció de la literatura provençal a Catalunya i en l'objectiu de donar-la a conèixer per mitjà de traduccions. Tant és així que l'interès –ratllant quasi l'obsessió– de l'escriptor barceloní per la poesia d'aquell país, i amb ell l'afecte que projectà cap als seus autors (principalment Frederic Mistral i Josep Roumanilha), és un altre dels elements importants que defineix la seva biografia i personalitat literària des de ben al principi de la seva trajectòria. Una atracció molt forta pel moviment literari provençal que era motivada sens dubte pel paral·lelisme que es podia establir entre el que s'esdevenia a Provença des de feia uns quants anys i el procés de renaixença que tot just començava a Catalunya, un paral·lelisme que Briz, ben d'hora, l'any 1860, ja remarcava en una de les seves col·laboracions en castellà a la *Revista de Barcelona* quan escrivia que «La poesia provençal cuenta cada día con nuevos adeptos como la poesia catalana cuenta cada día con nuevos poetas. Jovenes entusiastas y corazones nobles se consagran en Provenza a recordar la lengua de sus padres, com en Catalunya se hace con la lengua, hermana de la provençal» (8-I-1860).

4.1. TRADUCTOR DELS POETES PROVENÇALS: FREDERIC MISTRAL I JOSEP ROUMANILHA

Francesc Pelai Briz va descobrir la poesia provençal a partir de l'obra poètica de Frederic Mistral i en concret del seu poema *Mireio*, una descoberta que s'esdevingué en el marc iniciàtic que van representar per a l'escriptor els Jocs Florals de 1859. Al cap dels anys ho recordava com un dels moments més especials de la festa i en subratllava la transcendència que havia tingut en la seva formació literària i en els inicis de la seva trajectòria:

La lectura de son escrit [d'Antoni de Bofarull] també deixà rastre en mi e influí no poch en ma esdevenidora carrera literaria. ¿Fou la energia ab que va llegirlo lo que hi contribuí? No. Tampoch las novas curiosas de la institució antiga dels Jochs que en

ell se davan. Menys los detalls del fallo. Lo que fixa mon gust literari, tot despertant ma curiositat, foren las següents paraulas que sa ben escrita memoria contenia, al parlar dels drets que tenen las literaturas provincials (?) a ser consideradas y afavoridas per los qui la sort ha donat lo privilegi de representar una nacionalitat: «Are mateix, en nostres dias, alsa son cap un nou y modest geni, a qui la premsa de Paris saluda entusiasmada, Mistral, autor del poema en provençal titolat: Mireio [...]».¹⁶⁷

Fou, doncs, per boca del secretari del Consistori, Antoni de Bofarull, que tingué notícia per primera vegada de Frederic Mistral i del seu poema *Mireio*,¹⁶⁸ i no degué passar gaire temps que va poder-lo llegir i, entusiasmat, va decidir traduir-lo.¹⁶⁹ No sabem per quina via un aleshores joveníssim Briz va poder obtenir un original del *Mireio* (es comercialitzà a les llibreries de la Barcelona de l'època? El demanà directament a Mistral? Fou per mediació de Víctor Balaguer que n'obtingué un exemplar?); sí que tenim notícia, en canvi, que va començar a traduir-lo el 1860 i que la tasca l'ocupà tres anys i mig.¹⁷⁰ També sabem que mentre hi treballava, amb data del primer de febrer de 1862 rebé una carta de suport i felicitació de Mistral per la traducció catalana que estava fent que «sera le trait d'union entre le dialecte catalan et le dialecte provençal, ces deux fils glorieux de la sainte langue romane» i a més li donava instruccions precises sobre com havia de plantejar la traducció: havia de ser el més fidel possible a l'original. Més enllà de les referències concretes a la traducció del *Mireio*, el contingut de la carta de Mistral a Briz és interessant perquè permet de plantejar la importància que podria haver tingut també Frederic Mistral en la dedicació de Briz al conreu de la poesia en llengua catalana i en particular a la traducció de poesia provençal (fins i tot, el coneixement del *Mireio* podria explicar en part el seu interès per la poesia popular).¹⁷¹ En efecte, Mistral, a propòsit de la traducció catalana del seu poema, en la carta esmentada feia una

¹⁶⁷ BRIZ, «Recorts. Fragments del “Llibre de ma vida”. (1859) La restauració dels Jochs Florals», p. 106.

¹⁶⁸ Víctor Balaguer també hi féu al·lusió en el seu discurs als Jocs d'aquell any: «[...] una de las més altas celebritats modernas, lo cantor del JOCELYN, ab veu, que com de gran poeta tè lo privilegi de ferse sentir per tot lo món, saludava ab un crit del cor la restauració de la llengua provençal, dolsa germana de la nostra, y descubrintse ab respecte devant de un poema ultimament escrit en aquella llengua, deya del autor del Mereyo: “Jo saludo al Homero de aquest sigle”» («Victor BALAGUER, Jochs Florals 1859: Discurs d'altre dels mantenedors», dins Joaquim MOLAS; Manuel JORBA; Antònia TAYADELLA, *La Renaixença. Fonts per al seu estudi. 1815-1877*, Barcelona, Departament Literatura Catalana, Universitat de Barcelona–Departament Filologia Hispànica, Universitat Autònoma de Barcelona, 1984, p. 215-216).

¹⁶⁹ Temps a venir, Briz declararia que només hi havia hagut dues obres la lectura de les quals l'havien entusiasmat enormement: l'una «Lo pros Bernart», de Milà, i l'altra el poema de Mistral [cf. BRIZ, «Recorts. Fragments del “Llibre de ma vida”. (1867) Lo pros Bernart»], p. 166].

¹⁷⁰ Dades que obtenim de la informació que dóna ell mateix a la nota introductòria «Advertencia» que inclogué a la publicació en volum de la traducció (*Mireya*, Barcelona: Estampa de Joan Llorens, 1864).

¹⁷¹ Juntament amb Balaguer, Frederic Mistral és un dels escriptors a qui Briz dedicà més poesies durant els primers anys de la seva carrera.

generalització cap a la defensa de la renaixença del català i el provençal i animava Briz a treballar en l'objectiu comú de provençals i catalans d'escriure en llurs llengües com a via de regeneració de la mateixa poesia:

Entrons à pleines voiles dans cette merveilleuse voie et donnons-nous la main. Les Langues officielles ont donné en poésie ce qu'elles pouvaient donner. La poésie ne revivra qu'en se retremant dans les langues populaires.¹⁷²

Briz va anar donant a conèixer fragmentàriament la traducció del *Mireio*,¹⁷³ i altra vegada en aquests inicis literaris sembla que fou Víctor Balaguer qui li donà un cop de mà pràctic perquè fou a *La Corona* on, entre el 21 de setembre de 1861 i el 31 de març de 1863, es va publicar la traducció catalana amb una parafrasi castellana en prosa. Poc després, el 1864 va publicar-se sencera en volum ara ja només en català i remarcant en una «Advertencia» inicial que no era una traducció literària sinó tan sols una còpia catalana amb l'objectiu de fer conèixer el bell poema de Mistral a tothom. Tenim poques notícies sobre quina fou la recepció de la *Mireya* entre el públic català (Aramon i Serra, sense citar cap font, parla «de l'èxit de la traducció»¹⁷⁴), però sembla que es va

¹⁷² Totes les citacions de la carta de Mistral són tretes de la reproducció que en fa Emile RIPPERT, «La correspondance de Mistral», *Revue des Deux Mondes*, volum. 59 (1930), p. 132. Per altra banda, Briz reproduí el fragment en què Mistral el felicita a la introducció («Advertencia») de *Mireya* (1864).

¹⁷³ La traducció de Briz és la primera que es féu a Catalunya del poema mistralià, tot i que coetàniament sembla que hi hagué altres autors catalans que s'ho proposaren. Una carta de Damas Calvet enviada a Frederic Mistral amb data del 28 de maig de 1861 informa sobre la traducció que dos germans (es referia als Thos i Codina) havien fet del cant Magalí i afegia que un d'ells «es lo qui tradueix vostre *Mirèio català*» (cf. Empar BALANZÀ, «F. Mistral i els escriptors de llengua catalana», *Miscel·lània Antoni M. Badia i Margari*/7=[*Estudis de Llengua i Literatura Catalanes*, XV (1987)], Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1987, p. 147). Jaume Vellvehí ens confirma aquesta informació quan explica que Terenci, amb el seu germà Silví, es proposà de fer una traducció del *Mireio* a primers dels anys seixanta, projecte que abandonaren per la dificultat que els suposava. Només traduiren –i sembla que l'autor material fou Silví– la cançó popular «Magalí», el manuscrit de la qual és datat a Madrid el 24 de Febrer de 1861, és a dir, segons Vellvehí, «mig any abans que Pelai i Briz [sic] iniciés la publicació de la seva en *La Corona*, cosa que convertiria als dos germans en els autors de la primera traducció al català de l'obra mistralenca malgrat que sense concloure-la» [Jaume VELLVEHÍ I ALTAMIRA, *Terenci Thos i Codina (Mataró, 1841-1903). Un home de la Renaixença*, Mataró: Caixa d'Estalvis Laietana, 2003, p. 38, nota). Si la informació que dona Briz indicant que va començar la traducció el 1860 és certa, la conclusió de Vellvehí s'hauria de revisar. Per altra banda, en una carta de 14 de novembre de 1912 de Mistral a M.A. Salvà podem llegir el següent: «Un autre catalan, Francesch Bartrina, a publié aussi une traduction en vers partielle, du même poème» [carta reproduïda a Empar BALANZÀ, «Frederic Mistral (1830-1914) i Mallorca. Correspondència», *Randa*, núm. 25 (1989), p. 131-168]. No hem pogut contrastar aquesta dada.

¹⁷⁴ Ramon ARAMON I SERRA, *Frederic Mistral i la Renaixença catalana*, Barcelona: Dalmau editor, 1985, p. 31. D'altra banda, sabem que es féu una harmonització per a cor d'un dels cants del *Mireio* en la traducció de Briz: «El Orfeon barcelonés darà el miércoles próximo la tercera función del quinto año [...] con arreglo al siguiente programa: [...] Segunda parte: [...] Gran coro titulado “Lo cant marí”, letra de Federico Mistral, traducción del señor Briz y música de don Juan Tolosa», (*El Telégrafo*, 1-XII-1864). El cant era «Magalí» i no «Lo cant marí», error que el mateix diari corregiria posteriorment (cf. *El Telégrafo*, 22-I-1965).

vendre bé encara que l'edició no s'acabà i posteriorment es tornà posar al mercat tal com es desprèn del que podem llegir l'any 1868 a *Lo Gay Saber*, que informava als subscriptors que «haventse retirat ja fa temps de las llibreterias los pochs exemplars que quedavan de la traducció catalana del poema “Mireio” y essent molts los que’n demanan, l’editor fa saber que’ls torna a posar en venda á casa Sierra».¹⁷⁵ Catorze anys més tard Briz tornà a publicar altra vegada la traducció dins la seva revista (de febrer de 1882 a febrer de 1883) amb una nota preliminar en iniciar-ne la publicació (l’1 de febrer) en què justificava aquesta nova edició per «las repetidas instancias de molts que s’han acostat á nosaltres pera que donéssem á llum ix treball de la nostra juvenessa» i donava a entendre que les dues primeres edicions s’havien acabat en «dos ó tres anys».¹⁷⁶ En aquesta mateixa nota recordava que havia plantejat una traducció fidel de l’original («aquesta traducció feta 20 anys enrera no te altre valor que ‘l’esser casi literal») i com aquesta subjecció l’havia obligat a “sacrificar” «un xich la nostra llengua, acceptant á voltas paraulas antigas y algunas no gayre castissas», aspectes, admetia Briz, que per a la present edició hauria convingut corregir però que ni el temps ni la salut li ho permetien, de manera que publicava novament la traducció només amb «aquellas esmenas que cregam indispensables». Pòstumament, l’any 1914 «L’Avenç» publicà una nova edició del *Mireya* de Briz (a partir del text de l’edició de 1882) en homenatge a Frederic Mistral mort feia poc.¹⁷⁷ Aquesta nova edició, amb el text de Briz adaptat a la normativa ortogràfica i revisat lingüísticament per l’editorial, serví per recuperar la traducció de l’escriptor de la Renaixença que, en alguns medis literaris dels primers decennis del segle XX, era, sembla, completament desconeguda.¹⁷⁸

En paral·lel a la publicació del *Mireio* a *La Corona*, Briz també aprofità la seva condició de col·laborador a la *Revista de Catalunya* per inserir-hi traduccions castelleses

¹⁷⁵ «Reclams», *LGS*, 1a època, any, I, núm. 3 (1-IV-1868), p. 24. Osvald Cardona fa referència a una primera reedició de la traducció de Briz de l’any 1866 que no hem localitzat. Per força, amb data equivocada, ha de voler referir-se a aquesta recuperació de l’any 1868 de la primera edició [cf. Osvald CARDONA, «Pròleg», a Frederic MISTRAL, *Mireia, poema (versió de Maria Antònia Salva)*, Barcelona: Selecta, 1959, p. XIII].

¹⁷⁶ Com es pot comprovar, les dades que dona Briz són força imprecises: ja hem explicat que l’edició de 1868 no és pròpiament una segona edició i els «dos ó tres anys» pel cap baix devien ser quatre (el 1864 surt a la venda l’edició en volum i el 1868 es torna a comercialitzar).

¹⁷⁷ Frederic MISTRAL, *Mireia, poema provençal*, Barcelona: Biblioteca Popular de L’Avenç, 1914.

¹⁷⁸ Maria Antòni Salvà, autora de la segona traducció catalana del *Mireio* i la més divulgada contemporàniament, tingué coneixement del poema mistralenc a través d’una traducció castellana. Fou el mateix Mistral qui l’informà que «*Mireya* a déjà été traduite en vers catalans e sur le même rythme par le barcelonais Francesch Pelayo Briz» (BALANZA, «Frederic Mistral (1830-1914) i Mallorca. Correspondència», p. 156].

de l'obra de Mistral dins la secció «Ecos de Provenza»: la narració «El ermitaño de Luberon y el pastor» (1-XI-1862); la cançó popular «Magalí» (8-XI-1862); i «A los trovadores catalanes» (8-XII-1862). Pel que fa a les traduccions catalanes, aquestes van tenir continuïtat després de publicar el *Mireio*: «Lo renegat», a *Lo Gay Saber* del 1r de juny de 1869 però datada el 1865;¹⁷⁹ «Als trovadors catalans», dins *Lo brot d'achs*, sense que en coneguem la data exacta de redacció (a més, al *Calendari Català* de 1865 publicà l'original de Mistral «I Troubaire catalan»);¹⁸⁰ i el 1868 traduí «La countesso» («La comptesa») que publicà en apèndix a *Flors y violas* (1870) «[p]era contribuir en lo possible á l'escampament de tan notable composició».¹⁸¹ D'altra banda, no ens estranyaria gens que Briz hagués estat l'inductor de la traducció que l'aleshores deixeble seu Josep Roca i Roca va fer de «Calendau» (el segon gran poema de Mistral i que en dotze cants explica els amors entre un pescador i una princesa a l'Edat mitjana) La traducció de Roca es va anar publicant a *Lo Gay Saber* des del 15 de juliol de 1868 (s'anunciava com un «poema nou de Frederich Mistral») fins al 15 de gener de 1869 (en acabar-se la publicació, Briz regalava la traducció editada en volum als qui es fessin subscriptors de la revista).¹⁸²

A banda de Frederic Mistral, l'interès de Briz per donar a conèixer la literatura provençal a Catalunya té un altre nom important durant els anys seixanta: es tracta de Josep Roumanilha, de tots els felibres l'autor més traduït per Briz, tant en llengua castellana inicialment com en llengua catalana després. Si Mistral va atreure el jove poeta barceloní per la grandiositat literària i lingüística del seu poema *Mireio*, el Roumanilha poeta i narrador creiem que era apreciat per Briz sobretot per l'orientació moral d'una obra literària popularitzant que educava positivament el poble i que el traductor català semblava conèixer prou bé:

¹⁷⁹ Signada amb la inicial B., però creiem que se li pot atribuir sense cap mena de dubte.

¹⁸⁰ La primera versió de l'oda de Mistral fou la de Damas Calvet, llegida als Jocs Florals de 1862 (i publicada al volum de les composicions premiades d'aquell any). Abans de la de Briz, encara n'hi hagué una altra, la de Celestí Barallat, també de 1862 [Cf. Ramon ARAMÓN I SERRA, «El ressò de l'oda "I Troubaire catalan" a Catalunya, *Estudis Romànics*, XI (1962-1967), p. 187-193].

¹⁸¹ *Flors y violas*, p. [201].

¹⁸² En posterioritat als anys 60, només ens consta la traducció d'un escrit en prosa de Mistral –un episodi de la seva joventut– de títol «Lo batchiller de Nimes» [a *LGS*, 2ª època, any IV, núm. 24 (15-XII-1881), p. 263-266].

Roumanille es lo cantor del poble provençal y tè una collecció de poesias que ell anomena senzillament *obretas*, quan ab justicia podrian ben bé anomenarse *perlas*. Roumanille es en Provença lo que lo nostre Trueba es en Espanya; es lo enamorat del poble y pel poble es estimat y volgut; son sas obras la expressió viva de son bon cor y de sos honrats sentiments y totas ellas poden posarse en mans de las senzillas donzellas é ingnocents infantons ab seguretat de que, si alguna cosa hi poden apendre, no será eixa d'aquellas que fan abaixar lo cap y enrogir las galtas.¹⁸³

Totes les traduccions de Roumanilha fetes per Briz durant la primera meitat dels anys seixanta són en castellà. Un interès més ideològic que no pas literari per l'obra de l'autor provençal, com es desprèn de les paraules que acabem de citar, més la situació de reducció de funcions del català aleshores podria ser l'explicació general de la preferència per la llengua castellana en lloc de la catalana. Les primeres traduccions que va donar a conèixer són deu composicions, contes i poesies, inserides als ja citats «Ecos de Provença» de la *Revista de Cataluña* entre octubre de 1862 i juny de 1863 (en aquest secció, que com el seu nom indica estava destinada a divulgar la literatura provençal, també donà a conèixer composicions, entre d'altres autors, de Charles Lafont, Théodor Aubanel, Anselme Mathieu, Louis Romieux i Jean Brunet, a més d'una poesia de l'esposa de Roumanilha, Rosa Anais¹⁸⁴). El 1863 publicà un breu recull de «cuentos morales» de l'autor provençal inclosos al final de la traducció *Fábulas escogidas de Esopo*, la publicació dels quals Briz justificava per les notables condicions literàries de les narracions («naturalidad, gracia, diálogo espontáneo chiste») i per criteris de didactisme cristià: «[c]reemos que esta clase de libros son los mas a propósito para imbuir sanos principios y educar los corazones jóvenes bajo la influencia saludable de los nobles fines y máximas cristianas», llegim en l'«Advertencia» inicial de Briz dins del volum.¹⁸⁵ Pel que fa a les traduccions catalanes de Roumanilha, la majoria de les que coneixem dels anys seixanta (més exactament de la segona meitat de la dècada) es troben al *Calendari Catalá* de 1867 (s'hi publica la narració «Deu y Sant Pere», la versió castellana de la qual havia aparegut el 1862 a la *Revista de Cataluña*) i a la

¹⁸³ F.P.B. «Una anada á Provença», *Calendari Catalá del any 1865*, Barcelona: Llibreteria de Estanislao Ferrando Roca, 1866, p. 123.

¹⁸⁴ Donem la llista completa d'aquestes traduccions a l'Apèndix I: Bibliografia de Francesc Pelai Briz.

¹⁸⁵ «Advertencia», p. [5]. Els contes de Roumanilha traduïts per Briz inclosos en aquest volum són els següents: «El mendigo», «El reparto», «La mosca», «El ángel de los niños», «La parte de Dios», «Los albañiles», «Si le hiciésemos abogado», «Maese Colás», «La hormiga», «Las cuatro risas del anciano», «Mal de ojo», «Alborada de la enferma», «La cruz del niño Jesus (Villancico)» i «La niña ciega (Villancico)».

primera època de *Lo Gay Saber* («Mal d'ulls» i altra vegada «Deu y Sant Pere»). Cap d'aquestes traduccions va signada, però pensem que es poden atribuir a Briz sense cap mena de dubte ja que apareixen en les seves publicacions i a més, com ja hem dit més amunt, ell és l'únic que tradueix Roumanilha a Catalunya durant els anys seixanta.¹⁸⁶ D'altra banda, a *Lo brot d'achs* també hi va inserir la traducció d'una poesia d'aquest autor («La nina y la mort»).

4.2. LES RELACIONS DE BRIZ AMB ELS FELIBRES

Al mateix temps que donava a conèixer la literatura dels autors provençals, Briz també va establir-hi relacions personals dins un context d'amistat i contactes entre felibres i escriptors catalans més general a l'època. Amb alts i baixos, Briz va contribuir de forma destacada, especialment durant els anys seixanta, a fomentar aquesta amistat catalano-provençal a través de l'intercanvi epistolar i l'enviament d'obres literàries als felibres, sobretot, i en menor mesura amb el contacte directe (féu algun desplaçament a Provença). En la cronologia dels contactes que els homes de la Renaixença feren amb el moviment del felibrisme, Briz hi ocupa el segon lloc després de Damas Calvet, que com és sabut fou el primer a contactar-hi el maig de 1861 en ocasió de la seva presència a les Festes de la Tarasca, a Tarascó, on donà a conèixer als poetes provençals el moviment literari en català que s'estava desenvolupant a Catalunya d'ençà la restauració dels Jocs Florals i que portà Mistral a escriure la seva famosa oda als poetes catalans, rebuda de forma entusiàstica a Catalunya l'any 1862.¹⁸⁷ I precisament, sembla que cal situar l'inici de la relació epistolar de Briz amb Frederic Mistral, el primer felibre amb qui va establir

¹⁸⁶ Al *Calendari Català* de 1874 i 1877 també es van publicar sengles traduccions de contes de Roumanilha («La conversió de Sant Aloy» i «L'home just», respectivament) i al de 1882, la poesia «La creu de l'infant Jesús». També n'inclougué algunes als seus reculls narratius *La Panolla* (1873) i *La Roja* (1876).

¹⁸⁷ Sobre els orígens de la relació entre els poetes catalans i els felibres cal consultar l'obra ja citada d'Aramon i Serra. D'altra banda, són imprescindibles per al coneixement d'aquestes relacions en una cronologia una mica més extesa que a l'estudi d'Aramon, els articles d'Empar Balanzà per la informació precisa i original que aporten obtinguda treballant sobre la correspondència generada per aquestes relacions. Els estudis a què ens referim són els següents: el ja citat «F. Mistral i els escriptors de llengua catalana», i «Relacions entre escriptors occitans rodanians i escriptors dels països catalans (1860-1900)», *Actes del vuitè col·loqui internacional de llengua i literatura catalanes*, Tolosa de Llenguadoc, 12-17 de setembre de 1988, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1989, p. [365]-377.

contacte, en aquest clima de germanor catalano-provençal generat pels esdeveniments que acabem d'esmentar.¹⁸⁸

Sembla que fou Briz qui portà la iniciativa d'aquests contactes a partir, més o menys, de l'any 1862, ja que el poeta català estava «delerós per mostrar al provençal fins a qui punt la llengua catalana era cultivada en tots els gèneres», de manera que «Mistral, no féu, al cap i a la fi, altra cosa que respondre algunes de les cartes de Briz».¹⁸⁹ Aquest, a més, li feia arribar incessantment els seus llibres, i la informació de què disposem sobre quines eren aquestes obres –es conserven als arxius de l'Antic Museu Calvet d'Avinyó– ens mostra que l'escriptor català no tan sols li féu arribar força dels llibres que va escriure durant l'època en què la relació fou més intensa –anys seixanta– sinó també molts altres dels que va escriure posteriorment.¹⁹⁰ A més a més de les obres de creació, Briz també li envià els volums del *Calendari Català* amb dedicatòria als quatre primers volums (1865-1868) mentre que els darrers només foren enviats. En l'endemig d'aquesta relació des de la distància, Briz féu la coneixença personal de Mistral segurament amb motiu del seu viatge a La Provença l'estiu de 1864 del qual va deixar constància en una crònica escrita que publicà al *Calendari Català* de

¹⁸⁸ Així ho ha establert Empar Balanzà («F. Mistral i els escriptors de llengua catalana», especialment p. 147 i 148). No ens ha estat possible fer recerca directa als arxius de la ciutat d'Avinyó (Arxiu de l'antic Museu Calvet avui incorporat a la Médiathèque CECCANO) on es conserven les cartes enviades de Briz a Mistral i a d'altres felibres (Roumanilha). Per tant, mentre no es digui una altra cosa, la informació que donem sobre aspectes de la relació de Briz amb els felibres prové de la investigació de primera mà duta a terme per Balanzà en aquests arxius i que va donar a conèixer originalment en la seva tesi doctoral –que tampoc no hem pogut consultar– (*Les relations catalano-provençales à travers la correspondance de F. Mistral et V. Balaguer*, Montpellier, 1982) i posteriorment en alguns articles.

¹⁸⁹ BALANZÀ, «F. Mistral i els escriptors de llengua catalana», p. 147. Amb tot, Aramon i Serra, en l'estudi citat sobre el ressò de l'oda de Mistral a Catalunya (vegeu nota 180), reproduïx dos breus fragments de sengles cartes inèdites de Mistral a Briz dels darrers mesos de 1962 que matisen una mica aquesta imatge del poeta provençal que presenta Balanzà responnent només per cortesia al seu corresponsal barceloní. El primer fragment pertany a una carta del 20 de setembre (Aramon no indica la localització d'aquesta lletra; tampoc de la segona) en què Mistral, després de manifestar la seva alegria per la bona recepció que ha tingut «mon Sirventés aux troubadors Catalans», demana a Briz que li expliqui què s'ha escrit sobre la seva composició en l'anuari dels Jocs perquè així se'n podrà fer ressò l'*Armaná provençau* pròxim a imprimir-se. En el fragment de la segona carta, amb data del 12 de novembre, Mistral, que ja ha rebut el volum dels Jocs, demana a Briz que sigui més que el seu traductor: «[...] veuillez vous faire aussi mon interprète cordial auprès de Messieurs Victor Balaguer, Joan Illas y Vidal et Mariano Aguiló: ces excellents patriotes, dans leurs discours prononcés aux Jeux Floraux, ont honoré mon nom de leurs éloges. Je suis profondément touché de leur estime et de accueil qu'ils ont fait à mes vers.» [cito de Ramon ARAMON I SERRA, «El ressò de l'Oda I Troubaire Catalan», *Estudis de llengua i literatura*, Barcelona: Institut d'Estudis Catalans, 1996 (Biblioteca filològica), p. 561].

¹⁹⁰ Les obres enviades per Briz a Mistral són les següents (les presentem cronològicament): *Norma*, *La masia dels amors*, *Lo brot d'achs*, «Penediment», *Lo llibre dels Àngels*, *Las set baladas*, *Bach de Roda*, *Lo llibre del cor meu*, *Flors y violas*, *Las venjansas del Rey Pere*, *Lo coronel d'Anjou*, *La Orientada i Cap de ferro*.

1865.¹⁹¹ Una de les intencions del viatge, a banda de conèixer el país, era precisament saludar els seus amics Romanilha i Mistral, i fou en companyia del primer que va anar a visitar l'autor del Mireio al seu poble de Malhana. En la trobada que tingueren, explica Briz, tots dos felibres «se van declarar molt amichs de Catalunya» i Mistral l'obsequià recitant «de cor un dels bells trossos de son adorable Mirèio» i cantant «sa may prou sentida y dolsa cansó *Magali*», i encara, en marxar, li donà un retrat seu dibuixat al llapis «com á mostra del ver afecte que'm te y de la ferma amistat que'ns uneix».¹⁹² Uns quants mesos més tard d'aquesta trobada, el gener de 1865, tenim una altra prova de la bona la relació de Mistral amb Briz quan per recomanació seva l'escriptor català acollí a Barcelona l'aristòcrata irlandès W. Bonaparte-Wyse, seguidor entusiasta del moviment felibrenc i que havia anat a Catalunya per conèixer de prop el moviment de renaixença de la poesia catalana.¹⁹³ Per altra banda, Briz també va deixar constància del seu afecte i admiració pel poeta provençal en l'oda «A Mistral», de datació incerta però que com a molt tard hauria estat composta el 1865 (va donar-la a conèixer al recull *Lo brot d'achs*). La primer part del poema és una exaltació de la grandesa del poeta, el qual domina tot l'espai de la poesia amb el seu cant («ne fas parar l'orella als altres trobadors/ quan de ta lira brollan raudals de melodia,/ quan de ta boca escapan dolsissims cants d'amor») i ha fet renéixer la glòria de la llengua pàtria. En la segona part, l'elogi es concreta en l'evocació emocionada que fa Briz del personatge de Mireio («[...] nina mes hermosa no he vist, t'ho dic de cor»), i clou el poema amb una declaració que situa Mistral, amb Catalunya, al capdamunt dels seus afectes («tots los desigs de joya, de sort, gaubansa y llustre/ que dins de mon cor nian, per tu y ma patria son»¹⁹⁴). Mistral, per la seva banda, tampoc no estalvià mostres de simpatia i afecte cap a Briz i la seva obra. Amb motiu de de la publicació de *La masia dels amors*, recordem-

¹⁹¹ Al cap dels anys el reproduí a la sèrie «Recorts. Fragments del “Llibre de ma vida”» a *La Il·lustració Catalana* amb un títol lleugerament matisat («Ma primera anada a Provensa») que donava a entendre que després de l'any 1864 hi va tornar alguna altra vegada.

¹⁹² F.P.B. «Una anada á Provensa», p. 26.

¹⁹³ Vegeu el relat que féu Briz de la coneixença amb el poeta i la relació estretat que travaren durant l'estada d'aquest a Barcelona (Francesch Pelay BRIZ, «Recorts. Fragments del “Llibre de ma vida”». (1865) William CH. Bonaparte Wyse», *LIC*, núm. 116 (15-VIII-1884), p. 231

¹⁹⁴ «A Mistral», *Lo brot d'achs*, p. 42-43.

ho, havia felicitat Briz per carta –possiblement de la tardor de 1866– pel seu «superbe pouèmo» que «vous classo au proumié rèng di troubaire catalan».¹⁹⁵

No es pot parlar d'un trencament de relacions entre Francesc Pelai Briz i Frederic Mistral, però a partir de finals de l'any 1866, quan Víctor Balaguer entra en escena i estableix una relació estreta amb Mistral i la resta de felibres amb motiu del seu exili a la Provença, Empar Balanzà constata com la correspondència entre el poeta català i l'autor del *Mireio* ja no serà tan freqüent i fins i tot dóna notícia de l'existència de dues cartes del futur premi nobel a Josep Roumanilha (cartes del 1867 i 1868, respectivament) que testimonien «el deslligament de Mistral amb P. Briz».¹⁹⁶ Conclou, doncs, que l'autor de *La masia dels amors* ha deixat de ser el referent principal del poeta de Malhana en les relacions d'aquest amb els homes de la Renaixença. Una evidència d'aquest possible relegament que patirà Briz és la poca presència –buscada o no– que sembla que va tenir durant l'estada a Catalunya de Mistral i altres felibres convidats el 1868 a la celebració del desè aniversari dels Jocs Florals per Víctor Balaguer, que n'era president aquell any. Ens consta que Briz va participar en el sopar que es feia habitualment el vespre de la festa literària, però en canvi sembla que no va formar part de la comissió organitzadora que obsequià els felibres (i els altres poetes convidats, valencians i castellans) amb diferents actes i celebracions: una sessió de teatre al Liceu, un berenar popular i la pujada a Montserrat. En la breu ressenya que féu el *Diario de Barcelona* (11-V-1868) d'aquests actes, el nom de l'escriptor no hi apareix mai, de la qual cosa es podria concloure que no hi va participar. De fet, és del tot segur que no va ser present a la visita a Montserrat, en un dels actes més emblemàtics i intensos de germanor catalano-provençal d'aquells dies, ja que en les fotografies conegudes que es feren els integrants de l'expedició Briz no hi surt.¹⁹⁷

Tot i aquest distanciament entre ambdós poetes, Briz degué aprofitar l'estada de Mistral a Catalunya per obtenir d'ell l'autorització per publicar la traducció catalana del

¹⁹⁵ F.P.B., [pròleg], *La masia dels amors*, p. XVI. La carta pensem que no pot ser d'abans ja que cap al final Mistral diu que ha estat parlant del poema amb Víctor Balaguer, i aquest s'establí a la Provença entre finals de setembre i primers d'octubre de 1866

¹⁹⁶ BALANZÀ, «F. Mistral i els escriptors de llengua catalana», p. 148 (nota). No coneixem el contingut exacte d'aquestes dues cartes que es conserven al ms. 6042 de l'Arxiu d'Avinyo que hem esmentat.

¹⁹⁷ Entres els papers que es conserven dels Jocs Florals hi ha un full de l'any 1868 amb la relació d'assistents a un dinar de poetes catalans i mantenidors dels Jocs al qual, llegim en el paper, també assistiren poetes castellans, provençals, valencians i de diverses ciutats de Catalunya. El nom de Briz no hi apareix. (cf. Documentació «Jocs Florals–Secretaria»-AHCB).

poema *Calendau* dins les pàgines de *Lo Gay Saber*.¹⁹⁸ Per altra banda, el 1872 Briz dedicà el seu llibre de romanços històrics *Las venjansas del rey Pere* a Mistral amb unes paraules que demostren que conservava intacte el seu afecte pel poeta provençal.¹⁹⁹

Josep Roumanilha és l'altre dels poetes felibres amb qui Briz establirà una relació d'amistat que, a diferència de Mistral, sembla que va ser més perdurable.²⁰⁰ Desconeixem el moment exacte en què va iniciar-se la relació, però els termes amb què Briz descriu la seva trobada amb el felibre a la llibreria d'aquest a Avinyó l'estiu de 1864²⁰¹ ens mostren una cordialitat entre ambdós que suggereix que ja feia temps que estaven en contacte (epistolar, cal suposar). Amb l'excepció d'aquesta trobada a Provença, totes les notícies que tenim de la relació d'ambdós escriptors durant els anys seixanta pertanyen a la segona meitat de la dècada i provenen, d'una banda, de dues cartes de l'octubre de 1866 enviades per Briz a l'escriptor provençal i, de l'altra, també de lletres que el felibre va fer arribar a Víctor Balaguer entre els anys 1867 i 1869, on hi ha al·lusions a Briz i que són útils per conèixer, entre d'altres aspectes, alguns detalls de la relació que mantenien o de la percepció que tenia Roumanilha de l'escriptor català, així com la por d'aquest de ser oblidat pels felibres i en particular pel seu amic d'Avinyó.²⁰² Més concretament, aquest conjunt de cartes ens mostren els següents elements d'interès sobre aquesta relació:

—l'any 1866 Roumanilha sembla que s'ha convertit en l'interlocutor principal de Briz entre els poetes provençals. Per exemple, és per boca d'aquest que coneixerà que

¹⁹⁸ Cf. «Novas», *LGS*, 1a època, any I, núm. 6 (15-V-1868), p. 48.

¹⁹⁹ «Com a penyora d'antiga, ferma y lleal amistat, al primer poeta de Provenza, dedica aquest llibre lo darrer dels versificadors catalans».

²⁰⁰ El 1878 sabem, per una carta d'aquest felibre a Marià Aguiló [Fons Marià Aguiló i Fuster. Biblioteca de Catalunya], que el poeta provençal mantenia relació amb Briz a qui acabava d'enviar «L'armaná provençau» de 1879. També sabem que J. Roumanilha, juntament amb A. Mathieu, visità Barcelona l'abril de 1880 per assistir a les festes del milenari de la Mare de Déu de Montserrat i posteriorment als Jocs Florals. Briz sembla que els acompanyà en tot moment segons es desprèn de les seves paraules en una carta a Pons i Gallarza: «Espero que'm dispensarà lo meu retard en respondre á la seua darrera y mes quan sàpiga lo ocupat que m'han tingut els provensals, en sa estada a Barcelona» (Carta de 19 de maig de Francesc Pelai Briz a Josep L. Pons i Gallarza). Per una carta posterior de Briz a Rubió i Ors del 9 de setembre de 1880 (AR) sabem que ha rebut lletra de Roumanilha el qual li pregunta per una eventual publicació de les composicions premiades en el certamen del milenari.

²⁰¹ Cf. «Una anada á Provensa», p. 124.

²⁰² Les úniques cartes que conec de Briz a Roumanilha són aquestes dues de l'any 1866 reproduïdes per Empar Balanzà a «Relacions entre escriptors occitans rodanians i escriptors dels països catalans (1860-1900)», p. 373 i 374. Pel que fa a les cartes de Roumanilha a Mistral on hi ha referències a Briz, només una d'aquestes és reproduïda també per Balanzà a l'estudi citat (p. 374) i les altres que coneixem han estat localitzades a l'epistolari de Víctor Balaguer depositat a la BMVB. Són les cartes n. 12 (1867), n. 18 (1867), n. 77 (febrer 1868), n. 291 (maig 1868) i n. 17 (gener 1869).

Balaguer ha decidit quedar-se a Provença i, per mitjà del felibre, Briz farà arribar al poeta exiliat el *Calendari Catalá* de l'any 1867.

–Briz envia els volums del *Calendari* a Roumanilha, i aquest, al seu torn, li tramet els del seu *Armaná*. El gener de 1869, però, el felibre es queixa a Balaguer que «Briz ne m'a pas adressé, comme d'habitude, son *Calendari Catala* 1869», quan ell sí que ha complert amb la cita anual d'enviar-li l'*Armaná*.

–Briz manifesta explícitament l'afecte per Roumanilha i pels provençals en general i demana que no l'oblidin com ell no els oblida (carta de Briz a Roumanilha de finals d'octubre de 1866).

–Briz dubta en alguns moments de l'amistat del felibre quan per alguna raó no en té notícies: «Milord m'affirmé que Pelayo Briz etait litteralment indigné de mon silence. Pelayo n'aurait-il pas reçu la chaude lettre que je lui ai écrite dans les derniers jours d'avril? [...] Il finira par croire, si on le laisse faire, que je suis son plus mortal ennemi», escriu el d'Avinyó a Balaguer el maig de 1868.

–Roumanilha, a banda de transmetre en la correspondència amb Balaguer el caràcter recelós de Briz, també ens el presenta com l'infatigable treballador que és («Dites à [...] Briz, qu'il ne travaille pas tant») i que no deixa de sorprendre'l mai per la seva enorme productivitat: «Voilà que Briz va emboucher la trompette catalane, et publié deux fois par mois le gay saber quelle admirable fecundité! Briz écrit [mot illegible] la nuit et le jour, le jour et la nuit, sans repos ni treve, incessamment, impertubablement, frenétiquement!» (carta de Roumanilha a Balaguer de febrer de 1868).

A diferència de Mistral, Briz no va dedicar mai cap dels seus llibres a Roumanilha, però sí una poesia, «A Avinyó», que també era dedicada a Theodor Aubanel (publicada a *Lo brot d'achs*).

Més enllà d'aquestes relacions personals que va establir amb els cappers de la literatura provençal, la voluntat de Briz d'establir lligams d'afecte amb el conjunt del felibrisme també tingué ocasió de manifestar-se amb motiu de l'exili de Balaguer. Es tracta d'un episodi poc conegut, possiblement menor, però que s'inscriu i té sentit dins de la xarxa de relacions fraternals que crearen catalans i provençals durant la dècada

dels seixanta i amb continuïtat, no exempta de tensions, també a la dècada següent.²⁰³ L'episodi en qüestió té com a protagonista Pelai Briz tot i que va tenir una dimensió col·lectiva: es tracta d'un text d'agraïment «Als poetes provençals ab motiu d'haver dat acullida en sas llars al expatriat trovador catalá En Víctor Balaguer» amb data de 8 de gener de 1867.²⁰⁴ Amb aquest pretext d'agrair a «los quins mes enllá de Beziers tan bè

²⁰³ Les tensions entre catalans i provençals vingueren arran de la creació a mitjan de l'any 1876 de l'Acadèmia del Felibritge impulsada per Mistral. Aquest va encarregar a Albert de Quintana la designació dels escriptors catalans que n'havien de formar part i, com és prou conegut, el poeta empordanès en va excloure Briz i Joaquim Rubió i Ors. L'absència d'aquests escriptors no va agradar en alguns cercles del catalanisme literari, com prova una «nova» publicada a *La Renaixensa* en què es demanava una explicació del perquè d'aquestes exclusions. Hi llegim: «Al celebrar lo restabliment del felibritge (y sensa que ab lo que anem á dir vulguem rebaixar la molta importancia de que estan revestidas las personas que y representan nostra llengua), tenim de planyens de certas eliminacions marcadissimas é inseplificables. No comprenem que'ls vells literatos provensals hagin estat desmemoriats fins al grau de deixar de banda á escriptors que tan han fet per sa causa, ni menos nos espliquem que las personas que d'esta ciutat enviaren la llista á Provensa hi deixessen d'encloure algú de qui potser reberen llissons de catalanisme. ¿Nos poria fer llum sobre aquest assumpto la persona ó personas que hi hagin tingut intervenció directa? [«Nova», *LR*, any VI, núm. 1 i 2 (5-IX-1876), p. 75]. Briz no va intervenir en la polèmica que es generà a Catalunya per les exclusions i, més generalment, per la forma poc transparent i maldestre amb què s'havia negociat la integració dels catalans en el Felibritge. Amb tot, coneixem la seva posició davant d'aquests fets gràcies a la felicitat troballa d'un document adjunt a una carta enviada a Rubió i Ors (vegeu reproduït aquest document a l'Apèndix III: Documents de Francesc Pelai Briz: document 10. Vegeu també nota 476). Al cap d'uns anys, qui sí que s'hi referí públicament fou Antoni Careta en la necrologia llegida al Centre Catalá en què responsabilitzava, sense esmentar-lo, Quintana («una persona que á Catalunya no tenia cap representació») d'haver deixat fora Briz intencionadament. També explicava que més tard Mistral va voler rectificar aquest error donant tot el protagonisme a Briz per intentar salvar el projecte de fusió entre felibres i catalans. El testimoni de Careta, que en alguns punts hem pogut confirmar en Empar Balanzà (vegeu més avall), és valuós per conèixer el perquè del fracàs definitiu del projecte a Catalunya:

«La fusió aixís comensada, no va realitzar-se, y no va realitzar-se per haverne sigut exclòs en Briz, donchs ell y no mes ell era qui poguès durla á cap. Quan, un altre dia, l'autor del *Mireio*, cayentli la vena dels ulls y empés pels sentiments de son cor noble, dava la reparació deguda al ofès, instantlo pera dura á bon terme la obra fracassada y deixantli al seu arbitre tant la forma com la elecció de personal, en Briz anava ab la idea de que Catalunya no representés un paper secundari en aquella federació, y, per entrarhi ell, hauria exigit com á condició primera ferhi entrar á n'aquell que'l n'havia fet excloure. No va arribar la hora d'executar tant generosos determinis, perque las personas que Mistral posava a las ordres d'en Briz varen guardar una actitud passiva; y en Briz, llavors, per emprendresho tot sol, ja tenia la salut massa decayguda. L'estat de salut, per si sol, no hauria malmés la idea; mes la passivitat dels altres que devian ajudarlo era un compromís per tirarla avant: calia, d'acort ab lo *Capoulié* del *Felibritge*, valerse de gent mes activa; y aixó penso qu'en Briz no va ferho, per motius de delicadesa principalment» (CARETA Y VIDAL, «Discurs necrobiográfich», p. 6).

Empar Balanzà, en un estudi imprescindible sobre aquest tema de la creació del Felibritge, ens explica, citant una carta de Mistral a Víctor Balaguer amb data de 12 d'agost de 1878, que el poeta provençal va lamentar les exclusions de Briz i Rubió («[...] j'aurais désiré que Rubio et Briz en fissent part»), escrivia l'autor del *Mireio* i així mateix ens confirma el que explica Careta: que Mistral assajà de recuperar la presència de Briz entre els majorals catalans [cf. Empar BALANZÀ, «Les correspondències privades als dos vessants dels Pirineus, un suport documental per a l'estudi de la Renaixença: la tasca d'Albert de Quintana en les relacions occitano-catalanes», *Actes del Col·loqui Internacional sobre la Renaixença (18-22 de desembre de 1984)*, I, Barcelona, Curial, 1992, p. 391-405].

²⁰⁴ Una còpia d'aquest escrit es conserva a la Biblioteca de Catalunya (Ms 4551: Papers de Francesc P. Briz). Només sé que n'hagi donat notícia Manuel JORBA, «L'origen felibre o autòcton de la Renaixença», dins *Actes del vuitè col·loqui internacional de llengua i literatura catalanes*, Tolosa de Llenguadoc, 12-17

saben exercir la mes bella de las caritats», el text és una exaltació de l'amistat entre catalans i provençals que, com s'afirma, ja ve d'antic i que ara ha tingut una nova ocasió de manifestar-se (des de la condició d'amics i no pas de germans s'afanyava a aclarir el text). No tenim cap dubte que Briz en fou el promotor i també el redactor: la còpia d'aquest escrit conservada a la Biblioteca de Catalunya és autògrafa d'ell i alhora és el primer signant del text,²⁰⁵ el qual, en darrer terme, també creiem que va ser inspirat per l'intens afecte que aquests anys professava cap a Balaguer. Però la prova definitiva per demostrar que en va ser el responsable directe és una carta enviada per ell mateix a Balaguer uns dies abans, el 2 de gener, i que conté uns versos amb la mateixa intenció i de contingut molt semblant al text col·lectiu, uns versos en què demana al seu amic exiliat que els llegeixi «a quienes van dirigidos» (Briz empra el castellà en aquesta carta). A l'encapçalament del poemet hi llegim el següent: «[á] Fr. Mistral, Roumanille, Mathieu, Romieux, Aubanel & per haver rebut ál trobador de Montserrat com un germá, en mostra de mera regoneixensa lo qui no s'oblida dels provensals».²⁰⁶

El text d'agraïment del poetes catalans fou contestat pels felibres («Responso au gramaci di Troubaire Catalan pès l'acuei fach en Prouvènço à en Victor Balaguer [1866-1867]) amb data a Avinyó el 5 de febrer de 1867 i presumiblement redactat per Mistral, que era a París aquells dies acompanyat de Balaguer. La datació era, doncs, una simulació com confirma una carta de Mistral de 2 de gener escrita des la capital francesa i adreçada a Roumanilha en els termes següents (i cal fixar-se a qui diu que cal enviar el document): «[...] je t'adresse ci-incluse la réponse impatientment attendue par les Catalans. Tu la feras signer vite, vite, a toi d'abord, à ta dame, à Aubanel, à Brunet, à Mathieu, etc. et tu l'expédieras d'Avignon à *Briz*».²⁰⁷

de setembre de 1988, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1989, p. [343]-363) [Reproduïm sencer aquest text a l'Apèndix III: Documents de Francesc Pelai Briz: document 4].

²⁰⁵ Altres signants, per ordre en que apareix llur nom, són els següents: Adolf Blanch, F. Maspons i Labrós, Antoni Careta, Josep Roca, Francesc Ubach, Conrad Roure, F. Soler, Eduart Vidal, Francesc Bartrina, Lluís Roca, etc.

²⁰⁶ Carta de F.P. Briz a V. Balaguer de 2 de gener de 1867 (Epistolari Víctor Balaguer. BMVB).

²⁰⁷ El subratllat amb què apareix el nom de Briz és de l'original. El fragment d'aquesta carta és reproduït per E. Balanzà a «Relacions entre escriptors occitans rodanians i escriptors dels països catalans (1860-1900)», p. 376-377 (nota).